

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

ŽALOBA PRO ZMATEČNOST

RIGORÓZNÍ PRÁCE

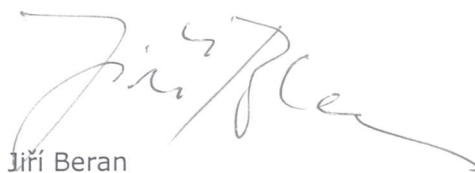
2006

Jiří Beran

Kosmonautů 1551

511 01 Turnov

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil prameny, z nichž jsem při tom čerpal, a to způsobem ve vědecké práci obvyklým.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jiří Beran', with a long horizontal flourish extending to the right.

Jiří Beran

OBSAH

ÚVOD	6
OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	9
I. ÚČEL A POVAHA ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	9
1. Účel žaloby pro zmatečnost	9
2. Povaha žaloby pro zmatečnost - opravný prostředek, nebo žaloba?	11
II. PRÁVNÍ ÚPRAVA ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	14
III. SROVNÁNÍ ŽALOBY PRO ZMATEČNOST S JINÝMI OPRAVNÝMI PROSTŘEDKY	15
1. Odvolání	15
2. Dovolání	16
3. Žaloba na obnovu řízení	17
SROVNÁVACÍ POHLED NA ŽALOBU PRO ZMATEČNOST	19
I. ÚVODEM	19
II. SROVNÁNÍ HISTORICKÉ	19
1. Nejstarší období a josefinský soudní řád z roku 1781	19
2. Civilní soudní řád z roku 1895	20
3. Zákon o zlidovění soudnictví a občanský soudní řád z roku 1950	21
4. Občanský soudní řád z roku 1963	22
5. Novelizace občanského soudního řádu v 90. letech	23
III. SROVNÁNÍ GEOGRAFICKÉ	24
1. Německo a Rakousko	25
2. Francie	26
3. Itálie	27
4. Rusko	27
5. Polsko	29
PŘÍPUSTNOST ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	30
I. ÚVODEM	30
II. SUBJEKTIVNÍ PŘÍPUSTNOST ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	30
1. Obecně o subjektivní přípustnosti žaloby pro zmatečnost	30
2. Účastník původního řízení	31
3. Další oprávněné osoby a úřady	35
III. ZPŮSOBILÝ PŘEDMĚT ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	36
1. Obecně o způsobilém předmětu žaloby pro zmatečnost	36

2. Pozitivní vymezení způsobilého předmětu žaloby pro zmatečnost	36
3. Negativní vymezení způsobilého předmětu žaloby pro zmatečnost.....	45
IV. LHŮTY K PODÁNÍ ŽALOBY PRO ZMATEČNOST	48
1. Obecně o lhůtách k podání žaloby pro zmatečnost.....	48
2. Obecná lhůta k podání žaloby pro zmatečnost	49
3. Zvláštní lhůty k podání žaloby pro zmatečnost.....	49
4. Předčasné podání žaloby pro zmatečnost	51
DŮVODY ZMATEČNOSTI	53
I. ÚVODEM	53
1. Pojem důvodů zmatečnosti.....	53
2. Přehled a klasifikace důvodů zmatečnosti	54
II. ZMATEČNOST SPOČÍVAJÍCÍ V NEDOSTATKU PROCESNÍCH PODMÍNEK.....	56
1. Úvod	56
2. Nedostatek pravomoci soudů	57
3. Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení	58
4. Nedostatek řádného zastoupení	63
5. Nedostatek návrhu na zahájení řízení	66
6. Překážka věci zahájené a překážka věci pravomocně rozsouzené	69
III. ZMATEČNOST SPOČÍVAJÍCÍ V NEDOSTATKU PŘEDPOKLADŮ PRO SPRAVEDLIVÉ ROZHODNUTÍ	71
1. Vyloučený soudce nebo přisedící	71
2. Nesprávné obsazení soudu	72
3. Trestný čin soudce nebo přisedícího.....	75
4. Odnětí možnosti jednat před soudem.....	79
5. Nesprávné odmítnutí odvolání nebo nesprávné zastavení odvolacího řízení.....	83
III. JINÉ DŮVODY ZMATEČNOSTI A ÚVAHY DE LEGE FERENDA.....	84
1. Nedostatek materiální vykonatelnosti	84
2. Úvahy de lege ferenda	86
ŘÍZENÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST	88
I. ÚVODEM	88
1. Povaha a úseky řízení o žalobě pro zmatečnost.....	88
2. Podpůrné použití předpisů o řízení před soudem první stolice.....	89
3. Vzájemná konkurence mezi žalobou pro zmatečnost a ostatními opravnými prostředky	89

II. SUBJEKTY ŘÍZENÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST.....	91
1. Soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost.....	91
2. Účastníci řízení o žalobě pro zmatečnost.....	93
III. PODÁNÍ ŽALOBY PRO ZMATEČNOST.....	95
1. Formální náležitosti.....	95
2. Obsahové náležitosti.....	96
3. Soudní poplatek.....	100
IV. DISPOZIČNÍ ÚKONY ÚČASTNÍKŮ.....	101
1. Úvod.....	101
2. Dispozice účastníků žalobou pro zmatečnost.....	101
3. Dispozice účastníků předmětem původního řízení.....	103
V. PRŮBĚH ŘÍZENÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST.....	104
1. Odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí.....	104
2. Vázanost kvantitativní stránkou žaloby pro zmatečnost.....	105
3. Jednání v řízení o žalobě pro zmatečnost.....	107
4. Dokazování v řízení o žalobě pro zmatečnost.....	110
VI. ROZHODNUTÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST.....	111
1. Obecně o rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost.....	111
2. Rozhodnutí bez věcného přezkumu.....	113
3. Rozhodnutí s věcným přezkumem.....	114
4. Nové rozhodnutí v původní věci.....	115
5. Rozhodování o nákladech řízení.....	116
6. Účinky nového rozhodnutí na právní poměry třetích osob.....	117
ZÁVĚR.....	118
ZUSAMMENFASSUNG.....	121
POUŽITÁ LITERATURA.....	123

ÚVOD

Velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 byl významně modifikován systém opravných prostředků v českém civilním procesu. S účinností od 1. ledna 2001 se do našeho právního řádu po přesně půlstoleté přestávce vrátila žaloba pro zmatečnost. Ve srovnání s jinými procesními instituty se tento opravný prostředek v praxi vyskytuje poměrně zřídka. Statistiky o civilní agendě českých soudů vypovídají o tom, že roční nápad žaloby pro zmatečnost nepřesahuje počet několika set. Z podaných žalob je navíc jenom nepatrné procento těch, které jsou následně shledány důvodnými. Příčiny tohoto jevu jsou dvojí. Svoji roli tu jistě sehrává skutečnost, že tento procesní institut je výjimečný již svojí povahou, neboť je povolán k nápravě nejzávažnějších procesních pochybení, jaká si v civilním soudním řízení lze představit. Z tohoto hlediska je možno nízkou frekvenci žaloby pro zmatečnost považovat za pozitivní skutečnost. Kromě toho se však ukazuje, že ani pět let účinnosti nové právní úpravy zřejmě nestačilo k tomu, aby si právnická veřejnost na tento nový mimořádný opravný prostředek dostatečně zvykla. Při nahlédnutí do některých soudních spisů týkajících se žaloby pro zmatečnost se nelze ubránit dojmu, že smysl tohoto institutu mnozí dosud plně nepochopili.

Řídký výskyt v právní praxi představuje pro vědecké zkoumání jakéhokoli právního institutu určitý problém. Závěry teorie se totiž jen obtížně konfrontují s konkrétní rozhodovací praxí soudů a naopak relevantní judikatura, která by mohla posloužit jako vodítko pro teoretické úvahy, se ustaluje jen velmi pozvolna. Za pět let své existence nezbudila žaloba pro zmatečnost výraznější zájem představitelů vědy civilního práva procesního. Objevilo se sice několik informativních článků v odborných časopisech, nová právní úprava byla stručně nastíněna v učebnicích civilního procesu a poněkud podrobněji vyložena v obou hlavních komentářích k občanskému soudnímu řádu. Hlubších rozborů ani výraznějších polemik jsme se však nedočkali. Přitom zdaleka není pravda, že by existující právní úprava byla naprosto jasná a k žádným otázkám nevybízela.

Toto konstatování není míněno jako výčitka současné české procesualistice. Podobná byla situace i za účinnosti civilního soudního řádu z roku 1895. Za celou první polovinu 20. století nevyšla v češtině jediná monografie věnovaná žalobě pro zmatečnost ani její příbuzné – žalobě na obnovu řízení. Téměř se zdá, jako by podobný osud stíhal mimořádné opravné prostředky v jakékoli době. V našem prostředí vyvolávala poněkud větší zájem snad pouze stížnost pro porušení zákona v období komunistické diktatury, na čemž se však podepsaly i příčiny ideologické, a v 90. letech také dovolání, jehož praktický význam je ovšem ve srovnání se žalobou pro zmatečnost výrazně větší.

Z uvedených důvodů není ani nemůže být autorovou ambicí podat v této práci výklad, který by dal odpověď na všechny otázky, jež se mohou v teorii a v praxi ohledně žaloby pro zmatečnost vyskytnout. Cílem práce je spíše poskytnout základní přehled o zkoumaném opravném prostředku a upozornit na některé výkladové problémy nebo nedokonalosti stávající právní úpravy. Při hledání odpovědí na konkrétní otázky se autor snažil položit důraz na srovnání naší nové právní úpravy s právní úpravou německou a rakouskou, neboť v obou těchto právních řádech má žaloba pro zmatečnost mnohaletou tradici. Při tom si byl ovšem vědom, že v právu procesním ještě více než v právu hmotném platí, že k přejímání zahraničních zkušeností je třeba přistupovat uvážlivě. Podoba procesních institutů je často podmíněna různými historickými a institucionálními zvláštnostmi konkrétního právního řádu. Ne všechno, co se na první pohled jeví jako podobné, také podobné ve skutečnosti je.

Systematika práce vychází z celkem obvyklého uspořádání výkladů o opravných prostředcích. Autor nemá v úmyslu zastírat, že základní inspirací pro systematiku výkladu mu byla v dalším textu několikrát citovaná Burešova a Drápalova monografie týkající se dovolání. Po úvodní kapitole tedy následuje kapitola druhá, která je věnována úvahám komparatistickým. Na ni navazují kapitoly třetí a čtvrtá, jež se zabývají přípustností žaloby pro zmatečnost a jejími důvody. Kapitola pátá se týká procesních aspektů žaloby pro zmatečnost.

Na závěr úvodu je pro autora milou povinností vyjádřit poděkování Dr. Hansu Dolinarovi, profesoru civilního práva procesního na Universitě Johanne Keplera v Linci, jenž autorovi přiblížil rakouský civilní proces vůbec a tamější úpravu žaloby pro zmatečnost zvláště. Autorův dík patří dále JUDr. Jaromíru Jirsovi, místopředsedovi Obvodního soudu pro Prahu 1, Mgr. Márii Sinevičové, předsedkyni senátu téhož soudu, a Pavle Brotánkové, pracovníci Obvodního soudu pro Prahu 10, kteří autorovi s nevšední ochotou umožnili seznámit se se spisy týkajícími se tématu této práce.

POUŽITÉ ZKRATKY PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád podle okolností též zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád
LPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb.
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
TZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)
ZSP	zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích
SSP	příloha č. 1 k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (sazeb- ník soudních poplatků)
ZSZ	zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
ZSDP	zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků
ZPO	německý civilní soudní řád z roku 1877 podle okolností též rakouský civilní soudní řád z roku 1895

Kapitola první OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

I. ÚČEL A POVAHA ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

1. Účel žaloby pro zmatečnost

a) Prolomení právní moci

Ochrana důvěry v právní stav nastolený soudním rozhodnutím vyžaduje, aby možnost domáhat se přezkumu takového rozhodnutí byla časově omezena. Uvedený požadavek je v procesním právu realizován pomocí institutu právní moci. Tento institut kromě jiného určuje okamžik, po jehož uplynutí již není další přezkum vydaného rozhodnutí zásadně možný. V konfliktu mezi právní jistotou a správností soudních rozhodnutí tak zpravidla dostává přednost první z uvedených hodnot, „neboť je spíše snesitelné, aby existoval a byl trpěn chybný rozsudek, než aby pravomocný rozsudek mohl být kdykoli napadán.“¹

Mohou však nastat situace, kdy soudní rozhodnutí trpí natolik závažnými vadami, že jeho zachování by z hlediska důvěry veřejnosti v právní řád a ve spravedlnost představovalo větší nebezpečí než jeho odstranění. V některých výjimečných případech je proto třeba dát přednost požadavku správnosti soudních rozhodnutí před právní jistotou. Tato výjimka z pravidla je v procesním právu realizována tím, že v některých případech je umožněno již nastalou právní moc prolomit a vydané rozhodnutí znovu přezkoumat. I v těchto případech je však požadavek právní jistoty významným způsobem zohledněn, což se projevuje například v tom, že prolomení právní moci bývá omezeno na nejnútnejší míru a i zde je zpravidla stanoven okamžik, po jehož uplynutí je toto prolomení s konečnou platností vyloučeno.

b) Případy využití žaloby pro zmatečnost

Jedním z procesních institutů umožňujících prolomení právní moci je žaloba pro zmatečnost. Tato žaloba slouží k přezkoumání pravomocného rozhodnutí, jestliže toto rozhodnutí trpí vadami, které představují hrubé porušení základních principů civilního procesu, nebo jestliže je takovými vadami postiženo řízení, jež vydání na-

¹ *Beglinger, M.:* Rechtskraft und Rechtskraftdurchbrechung im Zivilprozess, Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins, roč. 1997, s. 601.

padeného rozhodnutí předcházelo.² Je přitom nerozhodné, zda tyto vady měly vliv na věcnou správnost napadeného rozhodnutí nebo nikoli; již samo zjištění, že tu takové vady jsou, je dostatečným důvodem k tomu, aby takto postiženému rozhodnutí byla odepřena další existence. Cílem žaloby pro zmatečnost tak není jen ochrana účastníků původního řízení, nýbrž vždy také veřejný zájem na integritě soudního rozhodování jako celku.

c) Nový postup při uplatňování zmatečnosti

Na většinu případů, k jejichž řešení je dnes povolána žaloba pro zmatečnost, pamatovalo právo civilního procesu i v období před jejím zavedením. Podle právní úpravy platné před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 bylo možno většinu dnešních důvodů zmatečnosti namítat pomocí dovolání, přičemž existence vad působících zmatečnost zakládala bez dalšího přípustnost tohoto mimořádného opravného prostředku.

Zavedení žaloby pro zmatečnost jako zvláštního procesního institutu vycházelo z úvahy, že uplatňování zmatečnosti pomocí dovolání příliš zatěžuje Nejvyšší soud České republiky, jenž je soudem dovolacím. Vady působící zmatečnost totiž často vyžadují provádění rozsáhlejšího dokazování, což nebývá v řízení před Nejvyšším soudem příliš účelné. Na druhou stranu se jedná o vady, které jsou sice závažné, avšak často poměrně rutinní, a proto je zbytečné, aby o nich rozhodoval vrcholný článek soustavy obecných soudů, jehož činnost by měla spočívat především ve sjednocování rozhodovací praxe.³ Vycházejí z těchto úvah, svěřil zákonodárce rozhodování o žalobě pro zmatečnost v první stolici okresním a krajským soudům. Proti těmto rozhodnutím je přípustné odvolání a rozhodnutí odvolacího soudu lze v některých případech dále napadnout dovoláním.

S uvedenými argumenty lze podle našeho názoru vyslovit v teoretické rovině souhlas. Nově zavedený způsob uplatňování zmatečnosti se v podstatě velmi blíží stavu platnému před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 1991, kdy většina dnešních důvodů zmatečnosti zakládala důvod obnovy řízení, o níž rozhodovaly okresní soudy s možností odvolání. Tím, že zákonodárce oddělil žalobu pro zmatečnost od obnovy řízení, umožnil zohlednit specifika tohoto procesního institutu, zejména v oblasti řízení o žalobě. Jak dalece se ovšem nová konstrukce osvědčila také v praxi, ukáže teprve budoucí vývoj.

² Důvodová zpráva k velké novele občanského soudního řádu z roku 2000. Poslanecká sněmovna, III. volební období, sněmovní tisk č. 257/0, bod 315.

³ Ibidem.

2. Povaha žaloby pro zmatečnost - opravný prostředek, nebo žaloba?

a) Vymezení problému

Při zkoumání povahy žaloby pro zmatečnost se nabízí základní otázka: Je žaloba pro zmatečnost skutečnou žalobou, nebo se jedná spíše o opravný prostředek?

Odpověď na tuto otázku není snadné, kromě jiného i proto, že sám pojem opravného prostředku není jednoznačný a při různých úhlech pohledu může být definován různě.⁴ Budeme-li na pojem opravného prostředku pohlížet z hlediska účelu, potom můžeme mezi opravné prostředky zařadit různé procesní instituty, které mají za cíl, aby se legitimovaná osoba s jejich pomocí domohla přezkumu vydaného rozhodnutí nebo nápravy jiného nepříznivého stavu, který pro ni v předchozím řízení nastal. Tímto způsobem ovšem zahrneme mezi opravné prostředky vedle žaloby pro zmatečnost i řadu procesních institutů, které z hlediska jejich formy za opravné prostředky jednoznačně považovat nelze. Jako příklad můžeme uvést žaloby čistě procesního charakteru, jakými jsou třeba žaloba o neplatnost smíru (§ 99 odst. 3 OSŘ) nebo žaloba vylučovací (§ 267 odst. 1 OSŘ). Z právě uvedeného se tedy podává, že posouzení účelu, jež některý procesní institut sleduje, ještě nic nevyovídá o povaze tohoto institutu z hlediska formálního. Přitom formální hledisko by mělo být při hledání odpovědi na otázku o povaze žaloby pro zmatečnost rozhodující, neboť na této odpovědi, jak ještě uvidíme, závisí odpovědi na další otázky týkající se především procesních aspektů žaloby pro zmatečnost.

b) Povaha žaloby pro zmatečnost z hlediska formálního

Procesní institut, který je předmětem našeho zkoumání, je v zákoně označen jako žaloba. Znamená to snad, že zákonodárce mínil konstruovat žalobu pro zmatečnost jako skutečnou procesní žalobu, tedy jako návrh, kterým se zahajuje zvláštní sporné soudní řízení, které by bylo alespoň formálně nezávislé na řízení, které mu předcházelo? Zákonodárce se k uvedené otázce přímo nevyjadřuje, ponecháme-li stranou systematické zařazení právní úpravy, jehož význam ovšem nelze přeceňovat. Při hledání správné odpovědi je tak třeba přihlížet k řadě vedlejších okolností. Ty se ve svém souhrnu zdají nasvědčovat spíše tomu, že zákonodárcovým úmyslem bylo konstruovat žalobu pro zmatečnost jako opravný prostředek, a nikoli jako procesní žalobu.

⁴ Přehled různých definic pojmu opravného prostředku uvádí *Ficová, S.*: *Systém opravných prostředků v civilním procese*, Manz, Bratislava 1998, s. 9 – 11.

Ve prospěch právě uvedeného názoru lze kromě zmínky, kterou najdeme v důvodové zprávě,⁵ argumentovat i tím, jak je konstruováno účastenství v řízení o žalobě pro zmatečnost. Ten, kdo podává žalobu pro zmatečnost, nemá možnost určit, proti komu má jím podaná žaloba směřovat (§ 232 odst. 1 OSŘ *a contrario*). Naopak u procesních žalob je žalobce oprávněn sám určit osobu žalovaného, nesa při tom riziko procesního neúspěchu, jestliže žalobu podá proti osobě pasivně nelegitimané. Za pozornost stojí i to, že díky zákonu se až nápadně brání označit toho, kdo podává žalobu pro zmatečnost, jako žalobce a rovněž soudní praxe trvá na označování účastníků podle jejich procesního postavení v původním řízení. Také skutečnost, že na řízení o žalobě nelze s uspokoivým výsledkem aplikovat žádnou ze tří definic účastenství obsažených v občanském soudním řádu, se zdá nasvědčovat tomu, že řízení o žalobě pro zmatečnost není samostatným soudním řízením a že jde o pokračování řízení původního.

Ojedinele se však lze setkat se skutečnostmi, které jako by naznačovaly společné znaky žaloby pro zmatečnost a procesních žalob. Týká se to například způsobu, jakým soud rozhoduje o žalobě pro zmatečnost, kterou podala osoba k tomu neoprávněná. Soud takovou žalobu zamítá, stejně jako to činí s kteroukoli jinou žalobou, zatímco odvolání nebo dovolání se ve stejném případě odmítá. Také to, že proti rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost je přípustné odvolání a proti rozhodnutí odvolacího soudu lze dále brojit dovoláním, vyvolává dojem, jako by se jednalo o samostatné soudní řízení, v jehož rámci vznikají instanční vztahy nezávislé na řízení původním.

Při hledání odpovědi na položenou otázku nám příliš nepomůže ani pohled do sousedních zemí. Ani v Německu a Rakousku není totiž povaha žaloby pro zmatečnost chápána jednoznačně.⁶ Zpravidla se uvádí, že žaloba pro zmatečnost je z formálního hlediska procesní žalobou mající určité znaky společné s opravnými prostředky. Celkově lze říci, že v Německu a Rakousku je poněkud více akcentován pohled na žalobu pro zmatečnost jako na procesní žalobu. Ojedinele však nejsou ani názory, podle kterých je žaloba pro zmatečnost jednoznačně opravným prostředkem i z hlediska formálního.⁷ Navíc se zdá, že ani německý zákonodárce nemá v uvedené věci příliš jasno, když v civilním soudním řádu z roku 1877 používá označení „žaloba pro zmatečnost“ (*Nichtigkeitsklage*), zatímco v uvozovacím záko-

⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu velké novely občanského soudního řádu z roku 2000. Poslanecká sněmovna, III. volební období, sněmovní tisk č. 257/0, bod 315.

⁶ Braun, J. in: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 2, 2. Auflage, C. H. Beck, München 2000, s. 792.

⁷ Např. Schönke, A.: Zivilprozessrecht. Eine systematische Darstellung, R. v. Dec- kers Verlag, Berlin 1943, s. 326.

ně k témuž civilnímu soudním řádu hovoří o této žalobě jako o „mimořádném opravném prostředku“ (*außerordentliches Rechtsmittel*). Podrobněji se k německému a rakouskému pohledu na žalobu pro zmatečnost ještě vrátíme v následující kapitole.

Shrnutím předchozích úvah lze dospět k závěru, že žaloba pro zmatečnost je v českém civilním procesu konstruována jako opravný prostředek, a to nejen z hlediska svého účelu, ale i z hlediska formálního. Na tomto konstatování nemůže nic změnit ani skutečnost, že v několika dílčích znacích lze vysledovat určitou podobnost mezi žalobou pro zmatečnost a procesními žalobami. Nesmíme na tomto místě podlehnout pokušení a uchýlit se k neurčitému závěru, podle něhož má žaloba pro zmatečnost hybridní povahu, spojujíc v sobě znaky opravných prostředků a procesních žalob. Toto na první pohled pohodlné řešení by nám později znemožnilo dát jasnou odpověď na řadu konkrétních otázek týkajících se procesních aspektů žaloby pro zmatečnost. Odpovědi na tyto otázky se totiž zásadně liší, jestliže na žalobu pro zmatečnost pohlížíme jako na opravný prostředek, nebo jako na procesní žalobu.

Předchozí úvahy vyvolávají také otázku, proč český zákonodárce, jestliže se rozhodl konstruovat žalobu pro zmatečnost jako opravný prostředek, nazval tento procesní institut „žalobou“. Svoji roli tu zřejmě sehrál ohled na tradici, neboť takto byl uvedený institut označen již v civilním soudním řádu z roku 1895. Přesto nepovažujeme zvolený název za šťastný, protože neodpovídá skutečnému charakteru žaloby pro zmatečnost, a tím jen zbytečně vyvolává spory týkající se její podstaty. Chtěl-li být zákonodárce věren tradici, mohl zvolit označení „zmateční stížnost“ nebo „stížnost pro zmatečnost“, které pro obdobný institut (*Nulitätsbeschwerde*) používal josefínský soudní řád.

c) Mimořádný opravný prostředek

Jestliže jsme vyslovili názor, že žaloba pro zmatečnost je nejen svým účelem, ale i svojí formou konstruována jako opravný prostředek, potom můžeme doplnit, že se jedná o opravný prostředek mimořádný. Mimořádné opravné prostředky bývají charakterizovány jako opravné prostředky směřující proti rozhodnutím, která již nabyla právní moci. V protikladu k nim se vymezují opravné prostředky řádné, kterými lze brojit proti rozhodnutím dosud nepravomocným. Správně připomínají Jaroslav Bureš a Ljubomír Drápal, že tato terminologie, ač vcelku vžitá a tradičně užívaná, je do jisté míry nelogická, neboť v bludném kruhu operuje s právní mocí rozhodnutí. Právní moc, která je základem rozlišení mezi opravnými prostředky řádnými a mimořádnými, je totiž současně definována za využití pojmu řádného

opravného prostředku (§ 159 OSŘ).⁸ Tato logická nedůslednost však neznamena, že by uvedené rozlišování nemělo svůj význam, a proto se jej v této práci běžně používá. Bude ovšem upozorněno také na to, že některým jiným právním řádům je tento pohled na opravné prostředky cizí.

II. PRÁVNÍ ÚPRAVA ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

Žaloba pro zmatečnost byla do našeho právního řádu navrácena po padesátileté přestávce velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000. Tato novela zařadila právní úpravu žaloby pro zmatečnost spolu s právní úpravou žaloby na obnovu řízení do druhé hlavy čtvrté části kodexu, jež nese název „žaloba na obnovu řízení a pro zmatečnost“. Zvolený název je poněkud matoucí, neboť vyvolává dojem, jako by se jednalo o jeden opravný prostředek. Nepochybujeme však, že máme co činit se dvěma různými opravnými prostředky, což ostatně jasně vyplývá i z jednotlivých ustanovení uvedené hlavy.

Při právní úpravě obou žalob ve společné hlavě byl zákonodárce patrně veden ohledem na tradici; toto řešení bylo obsaženo již v civilním soudním řádu z roku 1895. K tomu zřejmě přistoupily i důvody legislativně technické. Jelikož obě žaloby mají řadu společných znaků, umožňuje zvolené řešení kombinovat podle potřeby ustanovení oběma žalobám společná s ustanoveními týkajícími se jen jedné z obou žalob. Již jen jako historická zajímavost stojí za zmínku, že vládní osnova velké novely občanského soudního řádu z roku 2000 původně obsahovala řešení jiné. Nejprve byl samostatně upraven návrh na obnovu řízení (§§ 228 – 235 OSŘ) a teprve poté následovala samostatná úprava žaloby pro zmatečnost (§§ 235a – 235i OSŘ).⁹ Výsledná systematika se do konečného znění novely dostala na základě komplexního pozměňovacího návrhu ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny.¹⁰

⁸ Bureš, J. – Drápal, L.: Dovolání podle občanského soudního řádu, C. H. Beck / SEVT, Praha 1994, s. 10.

⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu velké novely občanského soudního řádu z roku 2000. Poslanecká sněmovna, III. volební období, sněmovní tisk č. 257/0, body 300 – 315.

¹⁰ Pozměňovací návrh ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny k vládnímu návrhu velké novely občanského soudního řádu z roku 2000. Poslanecká sněmovna, III. volební období, sněmovní tisk č. 257/4.

III. SROVNÁNÍ ŽALOBY PRO ZMATEČNOST S JINÝMI OPRAVNÝMI PROSTŘEDKY

1. Odvolání

Z ostatních tří opravných prostředků, jež jsou známy českému právu civilního procesu, je žalobě pro zmatečnost nejbližší zřejmě odvolání. Základní rozdíl zde spočívá v tom, že odvolání je na rozdíl od žaloby pro zmatečnost opravným prostředkem řádným, což se dále projevuje především v rozdílném vymezení způsobitého předmětu obou opravných prostředků. Předmětem odvolání mohou být nepravomocná rozhodnutí soudu první stolice, zatímco žalobou pro zmatečnost lze až na výjimky brojit proti rozhodnutím soudů obou stolic, vždy se však musí jednat o rozhodnutí pravomocná.

Zřetelně odlišná je rovněž funkce obou opravných prostředků, což se odráží v jejich rozdílně vymezených důvodech. Odvolací důvody jsou formulovány velmi široce a lze mezi ně zahrnout v podstatě jakékoli pochybení soudu při zjišťování skutkového stavu nebo při právním posouzení věci, stejně jako prohřešky proti základním zásadám civilního procesu. Mezi odvolací důvody tedy patří také všechny důvody zmatečnosti, jež v první stolici připadají v úvahu; k těmto vadám je odvolací soud navíc povinen přihlížet z úřední povinnosti. Odvolatel může odvolací důvody podle libosti měnit i po uplynutí lhůty k odvolání, což u žaloby pro zmatečnost nepřipadá v úvahu. Odvolací soud je oprávněn napadené rozhodnutí v široké míře přezkoumat i z jiných než odvolatelem uplatněných důvodů, zatímco při rozhodování o žalobě pro zmatečnost je soud uplatněným důvodem zmatečnosti vázán.¹¹

Zcela odlišně je konstruováno také řízení o obou opravných prostředcích. Odvolání je vybaveno devolutivním účinkem, což znamená, že přezkumnou činnost zde vždy vykonává soud vyššího článku soudní soustavy. Naopak o žalobě pro zmatečnost rozhoduje až na výjimky soud, který v původním řízení rozhodoval jako soud první stolice. U odvolání je ovšem umožněna autoremedura, jež v případě žaloby pro zmatečnost nemá místa. V oblasti rozhodnutí o opravném prostředku spočívá základní rozdíl v tom, že o žalobě pro zmatečnost rozhoduje soud bez výjimky kasačním způsobem, zatímco v případě odvolání, pokud je důvodné, dochází zásadně

¹¹ Závěr o vázanosti uplatněným důvodem zmatečnosti zastáváme, ačkoli z dikce zákona nevyplývá příliš jasně. K jeho podrobnějšímu odůvodnění se později ještě vrátíme.

ke změně rozhodnutí přímo odvolacím soudem a jen v zákonem vymezených situacích přichází v úvahu zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci soudu první stolice.

V některých oblastech ovšem nalézáme mezi odvoláním a žalobou pro zmatečnost i společné znaky. Shodně je konstruován například okruh osob legitimovaných k jejich podání a shodně jsou vymezeny rovněž situace, kdy je přezkumný soud oprávněn překročit kvantitativní stránku opravného prostředku.

2. Dovolání

Společné znaky žaloby pro zmatečnost a dovolání mají svůj původ především ve společné historii těchto opravných prostředků. Drtivá většina dnešních důvodů zmatečnosti totiž před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 představovala důvody dovolání. Podle současné právní úpravy jsou však oba opravné prostředky od sebe zřetelně odlišeny, a to jak vzhledem ke svému účelu, tak i po procesní stránce. Hlavním účelem dovolání je přezkum rozhodnutí odvolacího soudu především z hlediska právního posouzení věci, čímž je umožněno sjednocování rozhodovací praxe soudů v případech, které jsou po právní stránce poměrně složité.¹² Proto také o dovolání rozhoduje Nejvyšší soud České republiky jako vrcholný článek soustavy obecných soudů. Uvedenému účelu však většina důvodů zmatečnosti neodpovídá, což vedlo zákonodárce k tomu, aby tyto důvody podřadil pod samostatný opravný prostředek.

Kromě svého účelu se oba opravné prostředky liší v řadě procesních aspektů. Bylo již řečeno, že o dovolání rozhoduje bezvýjimečně Nejvyšší soud České republiky, zatímco k rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost je až na výjimky příslušný soud, který v původním řízení rozhodoval jako soud první stolice. U žaloby pro zmatečnost je soud striktně vázán uplatněným důvodem zmatečnosti. Naopak v případě dovolání je rozsah přezkumné činnosti výrazně širší. Je-li dovolání přípustné, přihlíží dovolací soud z úřední povinnosti téměř ke všem důvodům zmatečnosti, které v dané situaci připadají v úvahu, jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Z toho tedy vyplývá, že vadu zakládající důvod zmatečnosti je možno uplatnit nejen pomocí žaloby pro zmatečnost, ale za určitých okolností také pomocí dovolání. Zásadní rozdíl mezi oběma případy spočívá v tom, že pomocí dovolání lze tako-

¹² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu velké novely občanského soudního řádu z roku 2000. Poslanecká sněmovna, III. volební období, sněmovní tisk č. 257/0, body 316 – 317.

vou vadu uplatnit pouze tehdy, je-li dovolání přípustné, přičemž ovšem existence zmatečnosti sama o sobě přípustnost dovolání nezakládá. Důvody zmatečnosti nepředstavují ani způsobilý dovolací důvod a dovolatel o ně nemůže své dovolání opřít, aniž by zároveň uvedl jiný způsobilý důvod dovolání. Další podstatný rozdíl lze nalézt v odlišných lhůtách k podání obou opravných prostředků.

Shodné rysy vyplývají naopak z toho, že se v obou případech jedná o mimořádné opravné prostředky. Jejich způsobilým předmětem jsou tedy pravomocná rozhodnutí, u dovolání pouze soudů odvolacích, u žaloby pro zmatečnost zásadně soudů obou stolic. Shodně je konstruován rovněž okruh legitimovaných osob a shodně jsou vymezeny také situace, kdy je přezkumný soud oprávněn překročit kvantitativní stránku opravného prostředku. Shodný znak představuje i kasační způsob rozhodování o obou opravných prostředcích, kdy přezkumný soud buď opravný prostředek zamítne, nebo napadené rozhodnutí zruší, aniž by je však mohl sám změnit.

3. Žaloba na obnovu řízení

Žalobě pro zmatečnost je velmi blízká také žaloba na obnovu řízení. Tato blízkost vedla zákonodárce dokonce k tomu, že oba opravné prostředky upravil v téže hlavě občanského soudního řádu. Při podrobnějším zkoumání však zjišťujeme, že zde máme co činit s podobností spíše vnější, která se týká jen celkové konstrukce obou opravných prostředků a některých jejich procesních aspektů.

Zásadní rozdíl lze naopak nalézt ve funkci, kterou oba opravné prostředky plní, a v návaznosti na to také ve vymezení jejich důvodů. Účelem žaloby na obnovu řízení je náprava nedostatků ve zjištění skutkového základu rozhodnutí, jestliže původní skutková zjištění nemohou vzhledem k novým skutečnostem, rozhodnutím nebo důkazům nadále obstát. Důvody obou žalob jsou tedy od sebe jednoznačně odděleny; nesetkáváme se zde ani s tím, že by soud při projednávání jednoho opravného prostředku z úřední povinnosti přihlížel k důvodům druhého.

Žaloba na obnovu řízení je stejně jako žaloba pro zmatečnost opravným prostředkem mimořádným, a proto jí lze napadnout jen rozhodnutí pravomocná. U žaloby na obnovu řízení se navíc vyžaduje, aby se vždy jednalo o rozhodnutí ve věci samé. Výjimky z takto vymezeného způsobilého předmětu jsou u obou žalob konstruovány v podstatě shodně. Shodně je vymezeno rovněž podání obou žalob a řízení o nich. Výraznější rozdíly lze v této souvislosti zaznamenat jenom u lhůt k jejich podání a především u způsobu, kterým soud o žalobě rozhoduje. Jestliže soud shledá žalobu pro zmatečnost důvodnou, automaticky zruší napadené rozhodnutí, přičemž podle okolností může zároveň dojít k zastavení původního řízení nebo k no-

vému projednání původní věci. Naopak důvodnost žaloby na obnovu řízení má za následek rozhodnutí o povolení obnovy, kterým však nedochází ke zrušení napadeného rozhodnutí. Teprve v obnoveném řízení může soud případně vydat změněné rozhodnutí, jímž nahradí rozhodnutí dosud existující.

Kapitola druhá SROVNÁVACÍ POHLED NA ŽALOBU PRO ZMATEČNOST

I. ÚVODEM

V této kapitole se budeme věnovat dříve platným a zahraničním právním úpravám civilního procesu, ve kterých budeme hledat paralely k naší současné žalobě pro zmatečnost. Procesní institut tohoto jména lze nalézt pouze v německém civilním soudním řádu z roku 1877, v rakouském civilním soudním řádu z roku 1895 a v procesních kodexech některých švýcarských kantonů. Proto zaměříme svoji pozornost i na opravné prostředky, které jsou žalobě pro zmatečnost na první pohled celkem vzdálené, avšak plnily nebo plní v podstatě stejnou funkci jako ona. V této kapitole se tedy budeme snažit ukázat, že řešení, které zvolil český zákonodárce při konstrukci žaloby pro zmatečnost, není jediné možné a že téhož cíle se v jiných právních řádech dosahovalo nebo dosahuje i jinými prostředky.

II. SROVNÁNÍ HISTORICKÉ

1. Nejstarší období a josefínský soudní řád z roku 1781

Žaloba pro zmatečnost vstoupila do našich právních dějin teprve v období vytváření moderního právního řádu. Je však samozřejmé, že situace, k jejichž řešení je tento opravný prostředek povolán, se v civilním soudním řízení objevovaly odedávna. Určité postupy, které si s větším či menším úspěchem kladly za cíl řešení těchto situací, tak můžeme nalézt již v soudním řízení starého Říma, ve starém soudním řízení germánském a slovanském, stejně jako v úpravě procesního práva kanonického nebo obecného. Pátrat v těchto starých úpravách a vyhledávat vzdálené příbuzné žaloby pro zmatečnost však nepovažujeme s ohledem na cíl této práce za potřebné.

Spokojme se proto s konstatováním, že první zřetelnější předchůdkyni žaloby pro zmatečnost lze v našich právních dějinách nalézt ve všeobecném soudním řádu (*Allgemeine Gerichtsordnung*) císaře a krále Josefa II. z roku 1781. V tomto právním předpise se setkáváme s úpravou stížnosti pro zmatečnost (*Nulitätsbeschwerde*). Pomocí tohoto opravného prostředku bylo možno napadnout soudní rozhodnutí pro „zjevnou zmatečnost“ (*offenbare Nulität*), čímž se mínil především nezhojitelný

nedostatek procesních podmínek nebo porušení některé ze základních zásad civilního procesu. Významný rozdíl ve srovnání s pozdější žalobou pro zmatečnost spočíval v tom, že stížnost pro zmatečnost směřovala proti rozhodnutím dosud nepravomocným; nabytím právní moci byla zmatečnost zhojena a později ji nebylo možno napravovat. Stížností pro zmatečnost bylo možno brojit proti rozhodnutí soudu první stolice i soudu odvolacího, a to ve stejných lhůtách, jaké zákon stanovil pro podání odvolání a dovolání. V mnohém ohledu se tak stížnost pro zmatečnost podobala spíše těmto dvěma řádným opravným prostředkům, ovšem s tím rozdílem, že měla specificky vymezené důvody a soud o ní rozhodoval výhradně kasačním způsobem.¹³

2. Civilní soudní řád z roku 1895

První skutečně moderní kodifikací civilního práva procesního na našem území se stal civilní soudní řád (*Zivilprozessordnung*) z roku 1895, který v českých zemích platil do konce roku 1950 a v Rakousku platí dosud. Právě v něm se poprvé v našich právních dějinách setkáváme s úpravou žaloby pro zmatečnost (*Nichtigkeitsklage*).

Soudní soustava podle civilního řádu soudního z roku 1895 a na něj navazující jurisdikční normy (*Jurisdiktionsnorm*) byla vybudována jako trojinstanční. Proti rozsudku soudu první stolice bylo přípustné odvolání a rozsudek odvolacího soudu bylo dále možno napadnout dovoláním, které bylo – na rozdíl od naší současné právní úpravy – vybaveno odkladným účinkem, a tudíž bylo počítáno mezi opravné prostředky řádné. Proti nepravomocným usnesením soudů obou stolic bylo možno podat rekurs. K prolomení právní moci sloužila žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost. Zákon tyto žaloby však neoznačoval jako mimořádné opravné prostředky a ani v právní vědě nebyla tato klasifikace opravných prostředků všeobecně přijímána. Jednoznačnému vymezení kategorie mimořádných opravných prostředků bránila i skutečnost, že žalobu na obnovu řízení bylo ve výjimečných případech možno podat i proti rozhodnutím dosud nepravomocným.¹⁴

Nezasvěcený pozorovatel může nabýt dojmu, že právní úprava žaloby pro zmatečnost v civilním soudním řádu z roku 1895 byla inspirátorkou naší právní úpravy současné. Podrobnější srovnání však ukazuje, že kromě názvu a cíle existují mezi

¹³ Füger, J. – Wessely, J. – Aigner, J.: *Gerichtliches Verfahren in Streitsachen*, 8. Auflage, Manz, Wien 1886.

¹⁴ Fiala, J.: *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Monographia*, roč. XXI/1974, Universita Karlova, Praha 1974, s. 41.

oběma úpravami spíše rozdíl než shody. Především je třeba zdůraznit, že pojem důvodů zmatečnosti podle tehdejší právní úpravy se neshodoval s pojmem důvodů žaloby pro zmatečnost. Důvody zmatečnosti spočívaly v porušení základních zásad ovládajících civilní soudní řízení a jejich existence měla za následek, že k nim odvolací nebo dovolací soud přihlížel z úřední povinnosti, ačkoli jinak byl vázán důvody, jež odvolatel nebo dovolatel uplatnil. Důvody zmatečnosti tedy vedly ke zrušení rozhodnutí ještě před nabytím právní moci a drtivá většina z nich byla nabytím právní moci zhojena. Pouze ve dvou případech bylo možno zmatečnost namítat i po nabytí právní moci, k čemuž sloužila právě žaloba pro zmatečnost. První z těchto případů spočíval v nedostatku řádného zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka, zatímco druhý z nich byl dán tehdy, jestliže v původním řízení rozhodoval vyloučený soudce. Oba důvody žaloby pro zmatečnost byly ovšem vyloučeny, mohl-li je účastník namítat již před právní mocí rozhodnutí a svojí vinou tak neučinil, nebo sice učinil, avšak jeho námitka nebyla shledána důvodnou. Žaloba pro zmatečnost byla vázána jednoměsíční lhůtou subjektivní a zásadně desetiletou lhůtou objektivní. Pro úplnost dodejme, že dnešní důvod zmatečnosti spočívající v trestném činu soudce nebo přísedícího představoval tehdy důvod žaloby na obnovu řízení, a bylo jej tedy rovněž možno namítat po nabytí právní moci. V takovém případě se neuplatňovala subjektivní lhůta a běžela pouze desetiletá lhůta objektivní.¹⁵

Vidíme tedy, že žaloba pro zmatečnost podle civilního soudního řádu z roku 1895 byla ve srovnání s naší současnou úpravou konstruována úžeji a poskytovala výrazně méně prostoru pro prolomení právní moci soudních rozhodnutí. Tento rozdíl je možno vysvětlit tím, že ještě před nabytím právní moci měli účastníci k dispozici dvě soudní stolice k odstranění případné zmatečnosti, a proto bylo možno omezit zasahování do pravomocných rozhodnutí jen na případy opravdu nejzávažnější.¹⁶

3. Zákon o zlidovění soudnictví z roku 1948 a občanský soudní řád z roku 1950

Podstatné změny v soustavě opravných prostředků přinesl zákon o zlidovění soudnictví z roku 1948. Dosavadní systém tří stolic byl opuštěn a nahrazen systémem dvouinstančním. Zároveň byl zaveden nový mimořádný opravný prostředek, kterým se podle sovětského vzoru stala stížnost pro zachování zákona, od účinnosti občanského soudního řádu z roku 1950 nazývaná stížností pro porušení zákona.

¹⁵ Klein, F. – Engel, F.: Der Zivilprozess der Kulturstaaten. Das Zivilprozess Österreichs, J. Bensheimer, Mannheim – Berlin – Leipzig 1927, s. 463; Fasching, H. W.: Zivilprozessrecht, 2. Auflage, Manz, Wien 1990, s. 1012.

¹⁶ Fiala, J.: op. cit. sub 14, s. 49.

Stížnost pro porušení zákona zůstala významným opravným prostředkem po celou dobu komunistické diktatury. Byla přípustná proti pravomocným rozhodnutím soudů a státních notářství s výjimkou rozhodnutí nejvyššího soudu. Její důvod byl formulován značně všeobecně, spočívaje ve skutečnosti, že při rozhodování nebo v řízení, které napadenému rozhodnutí předcházelo, byl porušen zákon. Stížností pro porušení zákona tak bylo možno po nabytí právní moci napravit v podstatě jakoukoli nezákonnost, tedy i vady, jež v současnosti zakládají důvod zmatečnosti. Jako zcela unikátní jev stojí za zmínku, že podání stížnosti pro porušení zákona nebylo podle původní úpravy vázáno žádnou lhůtou, takže do právní moci rozhodnutí bylo možno zasahovat třeba i se značným časovým odstupem. Oprávnění k podání stížnosti náleželo generálnímu prokurátorovi, od roku 1953 také předsedovi nejvyššího soudu, přičemž i později se okruh oprávněných subjektů dále vyvíjel. Charakteristické však bylo, že toto oprávnění neměli účastníci řízení, kteří se mohli na legitimované osoby obracet pouze s podněty k podání stížnosti. O stížnosti rozhodoval nejvyšší soud, aniž k tomu nařizoval jednání.¹⁷

Občanský soudní řád z roku 1950 výslovně rozlišoval opravné prostředky na řádné a mimořádné. Řádným opravným prostředkem proti rozsudkům bylo odvolání, zatímco prvoinstanční usnesení bylo možno napadnout stížností. K mimořádným opravným prostředkům se kromě již zmíněné stížnosti pro porušení zákona řadila také obnova řízení. Nová právní úprava navázala na tradici rakouského civilního soudního řádu v tom, že důvodem obnovy nebyly jen nedostatky ve zjištění skutkového stavu, ale i skutečnost, že bylo rozhodnuto v neprospěch účastníka v důsledku trestného činu soudce, tedy jeden ze současných důvodů zmatečnosti. Návrh na obnovu řízení mohli podat účastníci původního řízení nebo prokurátor, jsouce vázáni tříměsíční lhůtou subjektivní a pětiletou lhůtou objektivní.¹⁸

4. Občanský soudní řád z roku 1963

V první polovině 60. let se prosadil názor, že v důsledku změněných společenských a hospodářských podmínek je třeba dát většině právních odvětví nové kodifikace. Tento trend se nevyhnul ani právu civilního procesu a jeho výsledkem bylo vydání občanského soudního řádu z roku 1963. Tento kodex však zasáhl do právní úpravy opravných prostředků jen poměrně dílčím způsobem. Dosavadní dva řádné opravné prostředky byly zredukovány na jeden, kterým se bez ohledu na formu na-

¹⁷ Schelleová, I.: Český civilní proces, Linde, Praha 1997, s. 444.

¹⁸ Fiala, J.: op. cit. sub 14, s. 66.

padeného rozhodnutí stalo odvolání. Jako mimořádné opravné prostředky zůstaly zachovány obnova řízení a stížnost pro porušení zákona.

Podstata stížnosti pro porušení zákona se nezměnila, avšak nově bylo její podání omezeno tříletou objektivní lhůtou. Možnost podat stížnost pro porušení zákona byla v nové kodifikaci do značné míry decentralizována. Vedle generálního prokurátora a předsedy nejvyššího soudu byli k jejímu podání nově oprávněni i prokurátoři a předsedové soudů na krajských a okresních úrovních, jestliže bylo napadáno rozhodnutí okresního, případně místního lidového soudu. Odpovídajícím způsobem bylo decentralizováno i projednávání stížnosti a rozhodování o ní. Tato decentralizace se však stala předmětem kritiky ze strany teorie i praxe a novelou občanského soudního řádu z roku 1969 byla odstraněna. Touž novelou bylo oprávnění k podání stížnosti odňato předsedovi nejvyššího soudu a přiznáno ministrům spravedlnosti obou národních republik.

Pokud jde o obnovu řízení, byly v občanském soudním řádu z roku 1963 nově formulovány a rozšířeny její důvody. Důvodem obnovy se stal obecně vymezený případ, že řízení nemělo proběhnout pro nedostatek procesních podmínek, dále odnětí možnosti jednat před soudem, rozhodování vyloučeným soudcem a nesprávné obsazení soudu. Všechny tehdy zavedené důvody obnovy tedy odpovídají současným důvodům zmatečnosti. Novinkou bylo zkrácení objektivní lhůty k podání návrhu na obnovu řízení z pěti na tři léta, čímž došlo ke sjednocení této lhůty u obou mimořádných opravných prostředků.¹⁹

5. Novelizace občanského soudního řádu v 90. letech

Po převratu v roce 1989 začala být pociťována potřeba přizpůsobit civilní právo procesní novým společenským podmínkám a odstranit v řadě procesních institutů nejkřiklavější deformace, které přineslo předchozí období. Výrazem této potřeby se stala velká novelizace občanského soudního řádu z roku 1991.

V oblasti mimořádných opravných prostředků došlo k úplnému zrušení stížnosti pro porušení zákona jako opravného prostředku, jenž se svojí koncepcí neslučoval se zásadami demokratického civilního procesu. Částečně jako náhrada za zrušenou stížnost pro porušení zákona byl zaveden nový mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání. To bylo určeno jednak k nápravě pochybení týkajících se právního posouzení věci, jednak k odstranění rozhodnutí, jejichž vada spočívala v porušení základních zásad civilního procesu. Většina dnešních důvodů zmatečnosti tedy

¹⁹ Kozel, R.: *Mimořádné opravné prostředky podle OSŘ do r. 1991 a nyní*, Právní rozhledy, roč. 1999, č. 3, s. 42.

odpovídá tehdejšími důvody dovolání. Na rozdíl od stížnosti pro porušení zákona bylo podání dovolání plně v dispozici účastníků řízení. Původně rozhodoval o dovoláních proti rozhodnutím krajských soudů vrchní soud a o dovoláních proti rozhodnutím vrchního soudu Nejvyšší soud České republiky. Od roku 1996 bylo rozhodování o dovolání zcela soustředěno na vrcholu soustavy obecných soudů.

Novela občanského soudního řádu z roku 1991 přinesla také v ostatních oblastech civilního práva procesního řádu podstatných změn. Přesto bylo zřejmé, že nové podmínky vyžadují komplexní zásah do právní úpravy civilního procesu, který měl být proveden přijetím nové kodifikace civilního práva procesního. Toto očekávání se ale nenaplnilo a opět se, jak trefně poznamenávají Jaroslav Bureš a Ljubomír Drápal, „projevila potřeba naroubovat na již beztak chatrný kmen občanského soudního řádu další změny“.²⁰

Tyto změny ve formě dílčích novelizací byly svým rozsahem a významem často poměrně zásadní, což platí zejména o velké novele občanského soudního řádu z roku 2000. Tato novelizace zavedla jako nový opravný prostředek žalobu pro zmatečnost a systém mimořádných opravných prostředků uvedla přibližně do té podoby, která je předmětem výkladu v této práci. Vývoj za poslední léta naznačuje, že nová kodifikace civilního práva procesního zůstává i nadále v nedohlednu a že „roubování na již beztak chatrný kmen“ bude patrně pokračovat i v budoucnosti. Z hlediska kvality a přehlednosti právní úpravy lze tento stav jistě považovat za nežádoucí. Z pohledu žaloby pro zmatečnost má však tato situace i své výhody: při budoucí rekodifikaci budou alespoň k dispozici bohatší zkušenosti s praktickým fungováním tohoto procesního institutu.

III. SROVNÁNÍ GEOGRAFICKÉ

Nejprve budeme věnovat pozornost Německu a Rakousku, tedy zemím, v jejichž právních řádech se lze setkat s procesním institutem nazvaným žaloba pro zmatečnost. Dále se budeme zabývat zeměmi románské právní oblasti, jejichž systém opravných prostředků vykazuje ve srovnání se střeoevropskými úpravami výrazné rozdíly. Jako reprezentantky této skupiny nám poslouží Francie a Itálie. A nakonec se zastavíme u některých zemí střední a východní Evropy, jejichž současné kodifikace civilního práva procesního svými kořeny většinou spočívají ještě v dobách komunistické diktatury.

²⁰ Bureš, J. – Drápal, L.: op. cit. sub 8, s. V.

1. Německo a Rakousko

Procesní institut s názvem žaloba pro zmatečnost má své tradiční místo především v německém a rakouském právu civilního procesu. V jiné souvislosti jsme již konstatovali, že podobnost mezi českou a rakouskou žalobou pro zmatečnost je spíše zdánlivá a že při podrobnějším zkoumání nalézáme mezi oběma úpravami velmi podstatné rozdíly. Stejné konstatování, i když v poněkud menší míře, platí i pro právní úpravu německou. Rakouským pojetím žaloby pro zmatečnost jsme se podrobně zabývali při výkladu o historickém vývoji, a proto se nyní více zaměříme na právo německé.

V této souvislosti je třeba upozornit na poněkud odlišnou terminologii německého procesního práva. Německý civilní soudní řád ve své čtvrté knize upravuje institut obnovy řízení (*Wiederaufnahme des Verfahrens*), který v sobě zahrnuje jednak žalobu pro zmatečnost (*Nichtigkeitsklage*) a jednak restituční žalobu (*Restitutionsklage*), což je obdoba české a rakouské žaloby na obnovu řízení.

Při pohledu na německé vymezení důvodů zmatečnosti lze konstatovat, že tamější žaloba pro zmatečnost stojí z tohoto hlediska kdesi uprostřed mezi rakouskou a českou úpravou. Německé vymezení důvodů zmatečnosti je sice poněkud širší než velmi omezený okruh rakouský, zároveň však ani zdaleka nedosahuje toho rozsahu, se kterým se setkáváme u české žaloby pro zmatečnost. Německý civilní soudní řád vymezil jako důvod zmatečnosti nesprávné obsazení soudu, rozhodování vyloučeným soudcem a nedostatek řádného zastoupení. Soudní praxe za pomoci analogie rozšířila tento okruh ještě o nedostatek procesní subjektivity a dále o porušení práva na slyšení před soudem, jež je v současnosti výslovně zakotveno i v německém Základním zákoně. Trestné činy soudních osob nebo účastníků řízení jsou důvodem restituční žaloby, nikoli žaloby pro zmatečnost, což připomíná rakouskou konstrukci a také naši právní úpravu platnou do roku 2000. Až na výjimky je německá žaloba pro zmatečnost omezena jednoměsíční lhůtou subjektivní a pětiletou lhůtou objektivní. Rozhoduje o ní zásadně ten soud, jehož rozhodnutí se napadá. Všechny německé důvody zmatečnosti představují zároveň tzv. absolutní dovolací důvod (*absoluter Revisionsgrund*), což znamená, že dovolací soud je povinen k nim přihlížet z úřední povinnosti, i když nebyly dovolatelem namítány. Také v tom se německé právo podobá české a rakouské úpravě.²¹

Nyní obraťme pozornost k obecnějším otázkám týkajícím se celkového pojetí opravných prostředků, které se v obou zemích výrazně odlišuje od pojetí převažujícího v české teorii a praxi. Zatímco u nás se dělení opravných prostředků na řádné

²¹ *Jauernig, O.*: Zivilprozessrecht: ein Studienbuch, C. H. Beck, München 2002, s. 314 a 315.

a mimořádné přisuzuje zásadní význam, německá procesualistika toto rozlišování až na výjimky nezná. Restituční žalobu ani žalobu pro zmatečnost dokonce vůbec nepočítá mezi opravné prostředky v užším smyslu, neboť za charakteristické znaky opravných prostředků považuje suspensivní a devolutivní účinek.²² Svoji roli zde jistě sehrává i systematika německého civilního soudního řádu, který ve své třetí knize, nazvané „opravné prostředky“ (*Rechtsmittel*), upravuje pouze odvolání (*Berufung*), dovolání (*Revision*) a stížnost (*Beschwerde*). Žalobu pro zmatečnost a restituční žalobu zařazuje nauka spolu s opravnými prostředky mezi tzv. *Rechtsbehelfe*, což je širší pojem, jenž zahrnuje zpravidla jakékoli návrhy v civilním soudním řízení směřující ke změně nebo zrušení rozhodnutí nebo právního následku, který v řízení nastal. Kromě vlastních opravných prostředků to může být třeba odpor proti platebnímu rozkazu, žaloba o neplatnost smíru nebo žádost o navrácení v předešlý stav. Je však třeba poznamenat, že jednotliví autoři tento pojem často chápou různě široce.²³

V Rakousku část zástupců právní vědy rozlišování řádných a mimořádných opravných prostředků sice uznává, ovšem ani tam není tomuto rozlišování přikládán takový význam jako v české procesualistice. Zařadit žalobu pro zmatečnost a žalobu na obnovu řízení mezi opravné prostředky se řada rakouských autorů zdráhá, neboť i v Rakousku se za charakteristické znaky opravných prostředků zpravidla považuje suspensivní a devolutivní účinek.²⁴ Také rakouská nauka si v tomto případě často pomáhá širším pojmem *Rechtsbehelf*.

2. Francie

Ve Francii je civilní právo procesní od roku 1976 kodifikováno v novém zákoníku civilního procesu (*Nouveau Code de procédure civile*). Tato kodifikace obsahuje souhrnnou úpravu opravných prostředků v šestnáctém titulu své první knihy a opravné prostředky výslovně rozděluje na řádné a mimořádné (*voies de recours ordinaires et extraordinaires*).

Řádnými opravnými prostředky jsou odvolání a námitka. Odvolání (*appel*) je opravným prostředkem proti rozhodnutí soudů první stolice se značně široce vymezenou přípustností. Námitka (*opposition*) naproti tomu představuje specifický procesní institut, jímž se lze domoci pouze přezkumu rozsudků pro zmeškání.

²² Ibidem, s. 283.

²³ Podrobněji o pojmu *Rechtsbehelf* v německé a rakouské procesualistice cf. Fico-vá, S.: op. cit. sub 4, s. 11 a 12.

²⁴ Fasching, H. W.: Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, IV. Band, Manz, Wien 1971, s. 473.

Za mimořádné opravné prostředky zákoník prohlašuje námitku třetí osoby, kasační stížnost a žádost o revizi. Námitka třetí osoby (*tierce opposition*) je zvláštním opravným prostředkem, kterým se může ten, kdo nebyl účastníkem původního řízení, ačkoli jsou jeho práva nebo oprávněné zájmy rozhodnutím dotčeny, za určitých okolností domoci, aby věc, třeba i pravomocně skončená, byla projednána znovu za jeho účasti. Svojí funkcí se tedy tento opravný prostředek blíží našim důvodům zmatečnosti spočívajícím v odnětí možnosti jednat před soudem nebo v nedostatku řádného zastoupení.

Kasační stížností (*pourvoi en cassation*) může účastník původního řízení za poměrně přísně vymezených podmínek dosáhnout přezkumu rozhodnutí Kasačním soudem (*Cour de cassation*). Kasační soud je jediný pro celé území státu a sídlí v Paříži. Při přezkumné činnosti se nezabývá skutkovým základem věci a posuzuje výhradně právní otázky. Význam tohoto procesního institutu spočívá především ve sjednocování soudní praxe.

Žádost o revizi (*recours en révision*) je mimořádným opravným prostředkem, který svou funkcí odpovídá naší žalobě na obnovu řízení. Důvodem žádosti mohou být nové skutečnosti nebo důkazy, skutečnosti zpochybňující dřívější důkazy a také určité trestné činy účastníků řízení nebo soudních osob.

3. Itálie

Italské civilní soudní řízení je upraveno zákoníkem civilního procesu (*Codice di procedura civile*) z roku 1940. Jeho systém opravných prostředků se velmi podobá systému francouzskému. Řádným opravným prostředkem je odvolání (*appello*). Za mimořádné opravné prostředky se považují kasační stížnost (*ricorso per cassazione*), obnova řízení (*revocazione*) a námitka třetí osoby (*opposizione di terzo*). Obdoba francouzské námitky však v italské úpravě chybí.

4. Rusko

V Ruské federaci byl v roce 2002 přijat nový kodex civilního práva procesního (*Graždanskij processualnyj kodeks Rossijskoj Federacii*), jímž byl plně nahrazen předchozí zákoník z roku 1964. Nová právní úprava s sebou přinesla řadu změn, díky nimž se ruské občanské soudní řízení výrazně přiblížilo moderním standardům demokratického civilního procesu. Opravných prostředků se však tyto změny dotkly spíše okrajově; v obecných rysech k výraznějším zásahům nedošlo. Nová kodifikace rozlišuje celkem čtyři opravné prostředky, z nichž dvěma lze napadat rozhodnutí

dosud nepravomocná (*peresmotr rešenij ně vstupivšich v zakonnuju silu*), zatímco druhé dva směřují k přezkumu rozhodnutí, která již nabyla právní moci (*peresmotr rešenij vstupivšich v zakonnuju silu*).

Nepravomocná rozhodnutí lze napadnout odvoláním nebo kasační stížností, přičemž podstatného rozdílu mezi těmito opravnými prostředky není. Odvolání (*apelljacija*) směřuje proti rozhodnutím smírčích soudců subjektů federace, což je nejnížší článek soudní soustavy, zatímco kasační stížnost (*kassacionnaja žaloba*) může být podána proti rozhodnutím všech ostatních soudů, jestliže byla vydána v první stolici. Navzdory svému názvu není kasační stížnost ovládána kasačním principem a kasační soud může ve věci sám rozhodnout. Z hlediska rozsahu přezkumu jsou tyto opravné prostředky vybudovány na zásadě úplné apelace; oba mají za následek zcela nové projednání původní věci apelačním nebo kasačním soudem, a to jak z hlediska skutkových zjištění, tak i z hlediska právního posouzení.²⁵

Mimořádným opravným prostředkem je přezkum cestou soudního dozoru (*peresmotr v porjadke suděbnogo nadzora*). Tento institut je pozůstatkem předchozí právní úpravy a ve svých základech se podobá naší dřívější stížnosti pro porušení zákona. Nová kodifikace jej však podrobila výrazným změnám. Právo k jeho podání bylo přiznáno také účastníkům původního řízení, zatímco orgány prokuratury jsou k němu na rozdíl od dřívější právní úpravy oprávněny pouze tehdy, jestliže byl prokurátor účastníkem původního řízení. Žádost o přezkum cestou soudního dozoru lze nově podat pouze ve lhůtě jednoho roku od právní moci napadeného rozhodnutí. Důvodem pro změnu nebo zrušení rozhodnutí cestou soudního dozoru je „podstatné porušení“ (*suščestvennoje narušenje*) norem hmotného nebo procesního práva. Pod takto vymezený důvod lze tedy zahrnout většinu situací, které v českém procesním právu zakládají důvod zmatečnosti.²⁶

Druhým mimořádným opravným prostředkem je přezkum z důvodu nově se objevivších okolností (*peresmotr po vnov otkryvšimsja obstojatelstvam*), který přibližně odpovídá české žalobě na obnovu řízení. Důvodem žádosti o tento druh přezkumu jsou nové skutečnosti nebo důkazy, změna rozhodnutí, na němž původní rozhodnutí spočívá, a také určité trestné činy účastníků řízení nebo soudních osob.²⁷

²⁵ *Treušnikov, M. K. a kol.: Graždanskij process. Učebnik, Moskva 2003, s. 237.*

²⁶ *Ibidem, s. 263.*

²⁷ *Ibidem, s. 291.*

5. Polsko

V Polsku je dosud základním pramenem civilního práva procesního občanský soudní řád (*Kodeks postępowania cywilnego*) z roku 1964, který byl zejména v 90. letech mnohokrát novelizován. Jako opravné prostředky (*środki odwoławcze*) jsou v něm upraveny odvolání, stížnost a kasace. Odvolání (*apelacja*) je opravným prostředkem proti rozsudku soudu první stolice, stížnost (*zażalenie*) směřuje proti prvoinstančnímu usnesení. Kasace (*kasacja*) je opravným prostředkem proti rozhodnutí odvolacího soudu a rozhoduje o ní nejvyšší soud; podobá se tedy našemu dovolání. Obnova řízení (*wznowienie postępowania*) se nepovažuje za opravný prostředek v úzkém smyslu a je i formálně upravena ve zvláštním oddíle mimo oddíl o opravných prostředcích. Důvody obnovy jsou vymezeny obdobně jako v našem občanském soudním řádu do roku 1991, některé z nich tedy odpovídají současným důvodům zmatečnosti.

Kapitola třetí PŘÍPUSTNOST ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

I. ÚVODEM

Pod pojmem přípustnosti opravného prostředku rozumíme vymezení okolností, které musí být naplněny, aby se přezkumný soud podaným opravným prostředkem věcně zabýval a aby o něm mohl věcně rozhodnout.²⁸ Tyto okolnosti mohou být posuzovány jednak na straně osoby, která opravný prostředek podává, potom se hovoří o subjektivní přípustnosti opravného prostředku. Dále se tyto okolnosti mohou týkat vymezení okruhu rozhodnutí, která lze opravným prostředkem napadnout, a určení lhůty, v níž se tak může stát; v tom případě hovoříme o přípustnosti objektivní. U některých opravných prostředků bývá objektivní přípustnost podmíněna určitou minimální hodnotou předmětu řízení, s čímž se však u žaloby pro zmatečnost setkáváme jen u jediného důvodu zmatečnosti, a navíc pouze nepřímo.²⁹

II. SUBJEKTIVNÍ PŘÍPUSTNOST ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

1. *Obecně o subjektivní přípustnosti žaloby pro zmatečnost*

Jak bylo právě řečeno, rozumí se subjektivní přípustností opravných prostředků vymezení okruhu osob, které jsou oprávněny opravný prostředek podat. Tyto osoby mají pro každé opravné řízení zcela zásadní význam, neboť bez jejich procesního úkonu nemůže opravné řízení vůbec začít. Rovněž řízení o žalobě pro zmatečnost je důsledně ovládáno zásadou dispoziční, což znamená, že soud nemůže ani toto říze-

²⁸ Ficová, S.: op. cit. sub 4, s. 43; Jauernig, O.: op. cit. sub 21, s. 286.

²⁹ Někdy ovšem bývá přípustnost opravného prostředku pojímána úžeji, zahrnujíc v sobě pouze vymezení těch rozhodnutí, která lze opravným prostředkem napadnout. Toto užší pojetí je patrné i z některých ustanovení platného občanského soudního řádu. Jak jinak si vysvětlit ustanovení § 235f OSŘ, kde se uvádějí jako disjunktivní podmínky, že žaloba není přípustná, že ji podala osoba k tomu neoprávněná, nebo že byla podána po uplynutí lhůt? Považujeme ovšem za vhodnější vyhradit výraz přípustnost jen pro výše uvedený širší význam a v užším smyslu hovořit o způsobilém předmětu opravných prostředků, jakkoli jde o vyjádření snad poněkud těžkopádné.

ni zahájit z úřední moci. To platí i v případě, že původní řízení mohlo být zahájeno bez návrhu.

Jako osoby legitimované k podání žaloby pro zmatečnost uvádí zákon především účastníka původního řízení (§ 229 OSŘ) a za určitých okolností též vedlejšího účastníka (§ 231 odst. 1 OSŘ). Žalobu může v některých případech navíc podat státní zastupitelství (§ 231 odst. 2 OSŘ) a Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (§ 231 odst. 3 OSŘ), ačkoli nebyly účastníky původního řízení.

Jestliže žalobu pro zmatečnost podala osoba, kterou zákon k jejímu podání neopravňuje, soud takovou žalobu jako nepřípustnou zamítne (§ 235e odst. 2 OSŘ), aniž by o ní musel nařizovat jednání (§ 235f OSŘ).

2. Účastník původního řízení

Rozhodnutí vydaná v civilním soudním řízení zasahují především do právní sféry účastníků tohoto řízení. Odpovídá proto logice věci, jestliže zákon přiznává právo k podání žaloby pro zmatečnost v první řadě těmto účastníkům. Kdo je účastníkem konkrétního civilního soudního řízení, vymezuje občanský soudní řád pomocí tří definic v části týkající se řízení před soudem první stolice. Účastníky sporného řízení jsou žalobce a žalovaný (§ 90 OSŘ). V řízení nesporném jsou účastníky navrhovatel a osoby, které zákon za účastníky řízení označuje, případně osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno (§ 94 OSŘ). Za účastníky původního řízení je třeba považovat nejen ty, s nimiž soud jako s účastníky jednal, nýbrž i ty, které pominul, ačkoli účastníky původního řízení byli rovněž.³⁰ Ač to zákon neříká výslovně, shoduje se právní teorie i rozhodovací praxe v názoru, že k podání žaloby pro zmatečnost jsou oprávněni také právní nástupci účastníků původního řízení, ať univerzální nebo singulární, a to za týchž podmínek jako účastníci sami.³¹

³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. června 2000, sp. zn. 31 Cdo 2316/99, ve vztahu k někdejšímu návrhu na obnovu řízení.

³¹ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2001, s. 940. Shodné stanovisko zastávala judikatura rovněž ve vztahu k někdejšímu návrhu na obnovu řízení, konkrétně např. rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 30. března 1984, sp. zn. 4 Cz 24/84, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1986, č. 2 – 3, s. 135 (Rc 19/1986); shodně rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. února 1999, sp. zn. 2 Cdon 92/97, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2000, č. 2, s. 101 (Rc 10/2000). Jiný názor je zastáván v usnesení Nejvyššího soudu Republiky československé ze dne 18. června 1938, sp. zn. Rv I 513/37, Vážného sbírka, roč. 1938, s. 789 (Rc 16964), které připouští podání žaloby pro zmatečnost univerzálním nástupcem, nikoli však nástupcem singulárním. Toto mínění souvisí s poněkud odlišným pojetím singulární sukcese v našem předválečném procesním právu. K tomu cf. Bureš, J.: K procesnímu nástupnictví při singu-

a) Újma jako předpoklad subjektivní přípustnosti

Zákon opravňuje účastníka původního řízení k podání žaloby pro zmatečnost, aniž toto právo jakkoli dále omezuje nebo podmiňuje. Právní nauka i soudní praxe však i bez výslovné opory v zákoně celkem shodně uznávají, že právo podat jakýkoli opravný prostředek má z povahy věci pouze ten z účastníků, v jehož poměrech nastala napadeným rozhodnutím újma, jestliže je tato újma odstranitelná tím, že soud na základě podaného opravného prostředku napadené rozhodnutí zruší. Újmu je přitom třeba hodnotit z procesního hlediska, tedy jako poměření nejpříznivějšího výsledku, který soud mohl pro účastníka napadeným rozhodnutím založit, a výsledku, jež tímto rozhodnutím skutečně založil.³² K těmto závěrům sice dospěla soudní judikatura v kontextu odvolání a dovolání, není však důvodu, proč bychom je nemohli aplikovat také na žalobu pro zmatečnost,³³ neboť i ji považujeme za opravný prostředek z hlediska formálního.³⁴

Požadavek újmy se při zkoumání subjektivní přípustnosti žaloby pro zmatečnost střetává se skutečností, že některé důvody zmatečnosti mají za cíl chránit pouze některého z účastníků řízení. Jako příklad lze uvést nedostatek řádného zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka, odnětí možnosti jednat před soudem, nesprávné odmítnutí odvolání nebo nesprávné zastavení odvolacího řízení. Může tedy podat žalobu pro zmatečnost i ten účastník, kterému sice byla vydaným rozhodnutím způsobena újma, avšak k jehož ochraně není uplatňovaný důvod zmatečnosti určen? V některých případech dává jasnou odpověď sám zákon nebo povaha věci. Odnětí možnosti jednat před soudem může podle dikce zákona namítat pouze účastník, kterému byla tato možnost odňata (§ 229 odst. 3 OSŘ). Rozhodnutí o odmítnutí odvolání nebo o zastavení odvolacího řízení může z povahy věci způsobit újmu pouze neúspěšnému odvolateli.³⁵

lární sukcesí, *Právní rozhledy*, roč. 1997, č. 4, s. 169.

³² Například usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. května 1960, sp. zn. 11 Co 102/60, *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek*, roč. 1960, č. 7, s. 307 (Rc 62/1960); usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96, *Soudní judikatura*, roč. 1998, č. 3, s. 61 (Jc 28/1998); usnesení téhož soudu ze dne 30. srpna 2000, sp. zn. 2 Cdon 1648/97, *Soudní judikatura*, roč. 2000, č. 12, s. 464 (Jc 138/2000).

³³ Shodně Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 940.

³⁴ Jako zajímavost budiž zaznamenáno, že v Německu a v Rakousku, kde se více akcentuje povaha žaloby pro zmatečnost jako zvláštní procesní žaloby, se existence újmy považuje za předpoklad jejího úspěchu, a nikoli za předpoklad její přípustnosti.

³⁵ Shodně usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. března 2003, sp. zn. 21 Cdo 2179/2002, *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek*, roč. 2003, č. 5, s. 324 (Rc 73/2003).

Složitější je však tato otázka u nedostatku řádného zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka. Již před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 dospěla naše soudní praxe k jednoznačnému závěru, že nedostatek řádného zastoupení lze jako dovolací důvod namítat pouze tehdy, týká-li se dovolatele.³⁶ Novější judikatura potvrdila tento závěr i ve vztahu k žalobě pro zmatečnost.³⁷ Ke stejnému závěru dospívá také nedávná judikatura německá a rakouská³⁸ a rovněž většina tamější teorie.³⁹ Rakouský procesualista H. W. Fasching ovšem vyslovil názor, podle něhož by legitimace k podání žaloby pro zmatečnost měla být přiznána nejen nedostatečně zastoupenému účastníkovi, ale i jeho odpůrci. Argumentuje při tom tím, že cílem žaloby pro zmatečnost nikdy není pouze ochrana některého z účastníků, nýbrž vždy také zájem na integritě soudního rozhodování jako celku. Tento zájem může brát v ochranu také ten z účastníků, který nebyl důvodem zmatečnosti postižen. Navíc i odpůrce postiženého účastníka zde má zcela jasný a konkrétní zájem na tom, aby se s konečnou platností postavilo na jisto, zda rozhodnutí,

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. ledna 2001, sp. zn. 20 Cdo 1190/99, Soudní judikatura, roč. 2001, č. 5, s. 240 (Jc 68/2001). V důvodech tohoto rozhodnutí Nejvyšší soud uvedl: „Trpí-li rozhodnutí odvolacího soudu některou z vad uvedených v § 237 odst. 1 o. s. ř., nelze bez dalšího dovozovat, že by tím byla způsobena určitá újma na právech všem účastníkům řízení. Jde-li o řízení sporné, charakterizované tím, že zde stojí proti sobě procesní strany s opačnými zájmy na výsledku řízení, nepociťuje účastník, který je s výsledkem sporu (...) spokojen, jako újmu na svých právech okolnost, že mohlo dojít v jeho neprospěch k porušení procesních předpisů. V rozporu s principem sporného řízení by naopak bylo, pokud by se účastník, v jehož neprospěch k žádnému porušení procesního předpisu nedošlo, mohl takového porušení, jehož se soud dopustil jen ve vztahu k jinému účastníkovi řízení, domáhat proto, aby dosáhl příznivějšího výsledku ve svůj prospěch. (...) Ke zmatečností vadě podle uvedeného ustanovení [míněně někdejší § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ – pozn. J. B.] dovolací soud tudíž přihlíží jen tehdy, jestliže procesní způsobilost postrádal, aniž by byl řádně zastoupen, dovolatel. (...) Byla-li proto újma způsobena protistraně, účastníkovi odlišnému od dovolatele, jehož nárok žalobou uplatněný byl shledán po právu, znamenala by kasace dovoláním napadeného rozhodnutí z důvodů, jež se netýkají dovolatele, porušení účelu občanského soudního řízení, (...) současně by se takový postup jevil v přímém rozporu se směrnicí obsaženou v ustanovení § 6 o. s. ř., podle které má být ochrana práv rychlá a účinná.“

³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. listopadu 2003, sp. zn. 21 Cdo 1503/2003, Soudní judikatura, roč. 2004, č. 1, s. 30 (Jc 9/2004).

³⁸ Usnesení rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 17. března 1978, sp. zn. 1 Ob 555/78, Juristische Blätter, roč. 1979, s. 98. V důvodech tohoto rozhodnutí Nejvyšší soudní dvůr uvedl: „Účelem žaloby pro zmatečnost může být totiž pouze to, aby straně, která v řízení nebyla zastoupena, resp. nebyla zastoupena svým zákonným zástupcem, byl poskytnut prostředek k obraně proti tomuto těžkému procesnímu pochybení, nikoli však jejímu odpůrci, který mohl své stanovisko v řízení řádně zastávat.“ (překlad J. B.).

³⁹ Fasching, H. W.: op. cit. sub 24, s. 486 a názory tam uvedené; Braun, J. in: op. cit. sub 6, s. 829.

o jehož bezvadnosti se pochybuje, bude dále existovat, nebo zda bude pro zmatečnost zrušeno.⁴⁰

b) Mnohost účastníků řízení

Ve sporném řízení může na jedné straně sporu vystupovat více účastníků. V takové situaci je třeba rozlišovat případy, kdy je vztah mezi nimi společenstvím samostatným a kdy společenstvím nerozlučným. Pravidlem je společenství samostatné, kdy každý ze samostatných společníků podává žalobu pro zmatečnost s účinky výhradně pro sebe (§ 91 odst. 1 OSŘ). Pouze v případě, kdy jde o taková společná práva a povinnosti, že se rozhodnutí musí z povahy věci vztahovat na všechny společníky, máme co činit se společenstvím nerozlučným. Účinky žaloby pro zmatečnost podané jedním společníkem potom stíhají všechny nerozlučné společníky (§ 91 odst. 2 OSŘ).

c) Podání žaloby pro zmatečnost v zastoupení

Žalobu pro zmatečnost může účastník původního řízení samozřejmě podat také prostřednictvím zástupce. Jde-li o zastoupení na základě plné moci, je třeba mít na paměti, že plná moc udělená pro původní řízení zaniká zásadně dnem právní moci rozhodnutí, kterým bylo toto řízení skončeno (§ 28 odst. 6 OSŘ). K podání žaloby pro zmatečnost musí tedy účastník zpravidla udělit nové zmocnění. Sama plná moc udělená pro původní řízení však může stanovit okamžik svého zániku jiným způsobem.

Vládní osnova velké novely občanského soudního řádu z roku 2000 dokonce požadovala, aby byl účastník při podání žaloby pro zmatečnost povinně zastoupen advokátem nebo notářem (§ 235e OSŘ ve znění vládní osnovy), avšak na základě komplexního pozměňovacího návrhu ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny byl tento požadavek vypuštěn. Autor této práce považuje uvedenou změnu za rozumnou, neboť podle jeho názoru by mělo být účastníkům řízení ponecháno na vůli, zda odborné právní pomoci využijí nebo nikoli. V sázce je pro ně nepříznivý následek v podobě podlehnutí ve sporu. To však nic nemění na tom, že žaloba pro zmatečnost je složitým procesním úkonem, jenž vyžaduje značné odborné znalosti. Práva nezalý laik není většinou schopen dostát všem požadavkům zákona, a účastníkům řízení lze proto doporučit, aby při podávání žaloby pro zmatečnost využívali odborné právní pomoci.

⁴⁰ Fasching, H. W.: op. cit. sub 15, s. 1008.

3. Další oprávněné osoby a úřady

a) Vedlejší účastník

Velká novela občanského soudního řádu z roku 2000 odstranila do té doby panující pochybnosti ohledně práva vedlejšího účastníka na podání opravných prostředků. Podle nové výslovné úpravy může žalobu pro zmatečnost podat také vedlejší účastník původního řízení (§ 231 odst. 1 OSŘ). Aby bylo některou osobu možno považovat za vedlejšího účastníka původního řízení, musí do původního řízení vstoupit (§ 93 odst. 2 OSŘ), což však lze učinit pouze před jeho pravomocným skončením. Ani za tohoto předpokladu ovšem není vedlejší účastník k podání žaloby pro zmatečnost oprávněn, jestliže s ní jím podporovaný účastník nesouhlasí. Kromě dikce zákona vyplývá tento závěr i ze samého smyslu institutu vedlejšího účastenství.

b) Státní zastupitelství

Státní zastupitelství může mít v některých civilních soudních řízeních postavení účastníka, z čehož vyplývá jeho oprávnění podat v těchto řízeních žalobu pro zmatečnost za týchž podmínek jako ostatní účastníci řízení (§ 35 odst. 2 OSŘ). Hledisko újmy je třeba v tomto případě posuzovat ve vztahu k veřejnému zájmu, který státní zastupitelství chrání (§ 1 odst. 1 ZSZ). Kromě toho může státní zastupitelství podat žalobu pro zmatečnost ve věcech, ve kterých může podle § 35 odst. 1 OSŘ vstoupit do řízení (§ 231 odst. 2 OSŘ). Toto oprávnění nezávisí na tom, zda státní zastupitelství do původního řízení skutečně vstoupilo, ovšem pokud tak neučinilo, musí tak učinit nejpozději současně s podáním žaloby. Žalobu pro zmatečnost může státní zastupitelství v tomto případě podat, jen dokud běží lhůta k jejímu podání některému z účastníků původního řízení.

c) Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových

V podstatě shodně konstruuje zákon legitimaci k podání žaloby pro zmatečnost také v případě Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. I zde se může oprávnění podat žalobu opírat buď o postavení účastníka původního řízení (§ 35a OSŘ) nebo o zvláštní zákonné zmocnění (§ 231 odst. 3 OSŘ). Ohledně řízení, do nichž může tento úřad vstoupit, a podmínek, za nichž tak může učinit, se odkazuje na ustanovení § 35a OSŘ, které obsahuje další odkaz na zvláštní právní předpis. Tímto právním předpisem je zákon o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.

III. ZPŮSOBILÝ PŘEDMĚT ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

1. *Obecně o způsobilém předmětu žaloby pro zmatečnost*

Podmínky přípustnosti opravných prostředků mohou spočívat také ve vlastnostech rozhodnutí, proti němuž opravný prostředek směřuje. V této souvislosti se hovoří o přípustnosti opravných prostředků v užším smyslu nebo také, čemuž v této práci dáváme přednost, o způsobilém předmětu opravných prostředků. Způsobilý předmět žaloby pro zmatečnost je vymezen tak, že zákon uvádí znaky, které musí rozhodnutí splňovat, aby bylo způsobilým předmětem žaloby (§ 229 OSŘ). Tyto znaky se uplatňují u jednotlivých důvodů zmatečnosti diferencovaně s ohledem na jejich specifika. Kromě toho zákon negativně vypočítává rozhodnutí, proti nimž nelze žalobu pro zmatečnost podat ani v případě, že uvedené znaky naplněny jsou (§ 230 OSŘ). Jestliže bylo žalobou napadeno rozhodnutí, které není jejím způsobilým předmětem, soud takovou žalobu jako nepřipustnou zamítne (§ 235e odst. 2 OSŘ), aniž by o ní musel nařizovat jednání (§ 235f OSŘ).

2. *Pozitivní vymezení způsobilého předmětu žaloby pro zmatečnost*

a) Právní moc napadeného rozhodnutí

Bez ohledu na uplatňovaný důvod zmatečnosti lze žalobou pro zmatečnost napadat pouze rozhodnutí pravomocná. V tomto požadavku se odráží zvláštní povaha žaloby pro zmatečnost jako mimořádného opravného prostředku. Předpokladem právní moci rozhodnutí je jeho řádné doručení nebo v souladu se zákonem nastalá fikce téhož, jakož i skutečnost, že rozhodnutí nelze v konkrétní situaci napadnout odvoláním (§ 159 OSŘ). Ačkoli se toto konstatování zdá být samozřejmé, může se v souvislosti s právní mocí objevit řada komplikovaných otázek. Za pozornost stojí především problém zdánlivé právní moci, k němuž se za nedlouho vrátíme ve větších podrobnostech.

Požadavek právní moci ovšem nelze vykládat tak, že by napadené rozhodnutí nutně muselo být pravomocné již v okamžiku podání žaloby. Zákon totiž stanoví, že pro rozhodnutí je určující stav v době jeho vyhlášení (§ 154 odst. 1, § 167 odst. 2 OSŘ), což platí i pro zkoumání přípustnosti žaloby pro zmatečnost. Navíc obecná tříměsíční lhůta k podání žaloby počíná běžet již doručením napadeného rozhodnutí (§ 234 odst. 1 OSŘ), což alespoň u jednoho z účastníků bývá dříve než nabytí právní moci. Kdybychom nepřipustili podání žaloby před právní mocí napadeného

rozhodnutí, potom by reálná možnost využít tříměsíční lhůtu závisela na okolnosti, kterou účastník nemůže ovlivnit, totiž na tom, jak rychle se soudu podaří doručit rozhodnutí ostatním účastníkům. Není vyloučen ani případ, že při zvlášť velkých problémech s doručováním by bylo podání žaloby pro zmatečnost zcela znemožněno. Nelze zapomínat ani na to, že účastníci zpravidla nemají možnost snadno zjistit, zda se rozhodnutí již stalo pravomocným, a nutnost neustálých dotazů u soudu by je neúměrně zatěžovala.

b) Exkurs o zdánlivé právní moci

O zdánlivé právní moci hovoříme tehdy, jestliže doložka právní moci byla na soudním rozhodnutí vyznačena, ačkoli se toto rozhodnutí ve skutečnosti nestalo pravomocným.⁴¹ Se zdánlivou právní mocí se lze setkat v řadě různých situací, přičemž tyto situace mohou být způsobeny jak tím, že soudní rozhodnutí nebylo řádně doručeno, tak tím, že soud vyznačující doložku právní moci nesprávně vyhodnotil možnost podat proti danému rozhodnutí odvolání. O první situaci se jedná například tehdy, jestliže bylo rozhodnutí doručeno na základě zákonné fikce, přičemž později vyšlo najevo, že účastník, vůči němuž se fikce uplatnila, se v místě doručení nezdržoval nebo že nastala jiná okolnost, s níž zákon spojuje neúčinnost doručení (§ 46 odst. 5 a 6 OSŘ). Podobně máme co činit se zdánlivou právní mocí v případě, že rozhodnutí nebylo doručeno všem osobám, kterým podle zákona doručeno být mělo (§ 158 odst. 2 OSŘ); soud například doručil rozhodnutí pouze účastníkovi, aniž vzal v úvahu, že tento účastník má zákonného zástupce nebo zástupce s procesní plnou mocí. Jako příklad nesprávného zhodnocení přípustnosti odvolání lze uvést situaci, kdy soud po marném uplynutí patnáctidenní odvolací lhůty opatřil rozhodnutí doložkou právní moci, přehlédnuv přitom, že v důsledku chybějícího nebo nesprávného poučení byla odvolací lhůta ve skutečnosti delší (§ 204 odst. 2 OSŘ).

Otázkám zdánlivé právní moci se naše věda civilního práva procesního dosud příliš nevěnovala. Zdá se však, že soudní praxe existenci rozhodnutí jen zdánlivě pravomocných připouští a taková rozhodnutí za pravomocná rozhodnutí nepovažuje. Vrchní soud v Praze v jednom ze svých starších rozhodnutí uvedl: „Důsledky nesprávného závěru orgánu provádějícího doručování o tom, že se adresát v místě bydliště zdržoval, nejsou neodvratné. Zjistí-li soud dodatečně (a to i poté, co již vyznačil u rozhodnutí doložku právní moci), že se adresát v místě doručování v rozhodné době ve skutečnosti nezdržoval, pak platí, že písemnost nebyla řádně doručena.“⁴² Podobný názor vyslovil v jednom ze svých nedávných rozhodnutí také Nej-

⁴¹ Lišková, J.: Právní moc s otazníkem, Právní rádce, roč. 1999, č. 2, s. 35.

⁴² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. února 1995, sp. zn. 3 Cdo 155/96,

vyšší soud České republiky.⁴³ S citovaným stanoviskem se autor této práce plně ztotožňuje. Je třeba si uvědomit, že to, co působí nabytí právní moci, není doložka vyznačená na rozhodnutí, nýbrž splnění podmínek, s nimiž zákon právní moc spojuje, totiž účinné doručení a nemožnost odvolání (§ 159 OSŘ). Proto rozhodnutí, které nebylo účinně doručeno nebo proti němuž se lze odvolat, není ve skutečnosti pravomocné, i kdyby bylo doložkou právní moci opatřeno.

Že se jedná o právní moc jen zdánlivou, vyjde najevo většinou až v rámci procesní obrany neúspěšného účastníka v některém z navazujících řízení. Nejčastěji se bude jednat o řízení exekuční, v němž bude povinný namítat nedostatek vykonatelnosti exekučního titulu jako důvod zastavení exekuce [§ 268 odst. 1 písm. a) OSŘ, § 55 odst. 1 EŘ]. Není vyloučeno ani to, že zdánlivá právní moc vyjde najevo v řízení o mimořádném opravném prostředku v souvislosti se zkoumáním jeho objektivní přípustnosti. Zamysleme se nyní nad tím, jakým způsobem může úspěšný účastník, neboť ten na tom bude mít zpravidla zájem, dosáhnout změny zdánlivé právní moci v právní mocí skutečnou. Jestliže bylo rozhodnutí doručeno a zdánlivá právní moc je způsobena pouze nesprávným závěrem o možnosti podat odvolání, potom nápravu zpravidla obstará čas. Rozhodnutí se totiž stane pravomocným, jakmile uplyne skutečná odvolací lhůta. V případě sporu může neúspěšný účastník podat proti takovému rozhodnutí odvolání a v rámci zkoumání jeho objektivní přípustnosti bude otázka právní moci vyřešena. Jestliže však byla zdánlivá právní moc způsobena nedostatkem při doručování, potom účastníkovi nezbyvá než se obrátit na nalézací soud se zcela neformálním podnětem, aby bylo znovu provedeno řádné doručení. Teprve jím začne běžet skutečná odvolací lhůta, případně se rozhodnutí stane pravomocným, jestliže odvolání proti němu není přípustné. Problém však nastane v případě, kdy nalézací soud účastníkův názor o neúčinnosti původního doručení nesdílí a odmítá rozhodnutí znovu doručit. Právě v tomto místě lze spatřovat jediný slabý bod popsané koncepce zdánlivé právní moci. Účastník řízení totiž nemá k dispozici dostatečně účinné nástroje, kterými by mohl nalézací soud k provedení řádného doručení přimět. Jeho situace je o to složitější, že výkonu zdánlivě pravomocného rozhodnutí se nelze domoci v exekuci a v podání nové žaloby žalobci brání překážka věci zahájené. Nedostatek řádného doručení lze sice za určitých okolností považovat za průtah v řízení a reagovat na něj stížností podanou předsedovi soudu podle zákona o soudech a soudcích, avšak ani toto řešení nelze považovat za dostatečné. Zejména nepřipadá tento administrativní prostředek v úvahu tehdy, jestliže

Právní rozhledy, roč. 1996, č. 3, s. 125.

⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 21 Cdo 2103/2003, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2004, č. 2, s. 28 (Rc 28/2004).

rozdílný závěr o účinnosti doručení je důsledkem odlišného právního názoru. V takovém případě totiž nemůže soudce k opakovanému doručení přimět ani předseda soudu, nemá-li být zpochybněna ústavně zakotvená zásada nezávislosti soudců.

Máme-li nyní přejít od obecných úvah k tomu, co je hlavním předmětem této práce, musíme vyslovit závěr, že rozhodnutí jen zdánlivě pravomocná způsobitelným předmětem žaloby pro zmatečnost nejsou. Jinak řečeno, žaloba pro zmatečnost není vhodným prostředkem k odstranění vady, kterou taková rozhodnutí trpí. Žalobu podanou proti rozhodnutí, které se ve skutečnosti nestalo pravomocným, musí soud jako nepřípustnou zamítnout (§ 235e odst. 2 OSŘ). Dokonce nemusí být podle zákona k projednání takové žaloby ani nařízeno jednání (§ 235f OSŘ), což však není příliš praktické vzhledem k tomu, že ve většině těchto případů není nedostatek právní moci z napadeného rozhodnutí na první pohled patrný.

V otázce možnosti podat žalobu pro zmatečnost proti rozhodnutí jen zdánlivě pravomocnému je celkem užitečný pohled do zahraničí. Drtivá většina německé a rakouské teorie i praxe se shoduje s výše vysloveným názorem a uvedenou možnost vylučuje. Část tamější teorie ovšem vykládá požadavek právní moci tak, že postačuje právní moc „podle stavu spisu“ (*nach der Aktenlage*).⁴⁴ Musíme přiznat, že tomuto názoru nelze upřít jistou opodstatněnost, a to zejména v případě, kdy napadené rozhodnutí skutečně trpí vadou zakládající důvod zmatečnosti a mohlo by být na základě podané žaloby zrušeno. V takové situaci opravdu příliš neodpovídá požadavkům procesní ekonomie postup, kdy soud podanou žalobu pro zmatečnost jako nepřípustnou zamítne, napadené rozhodnutí je následně řádně doručeno a stane se pravomocným, aniž však byla jeho zmatečnost odstraněna, a teprve potom se znovu otevře cesta k jeho zrušení pomocí žaloby pro zmatečnost.

Přestože jsme si vědomi výhod, které s sebou koncepcí právní moci „podle stavu spisu“ přináší, považujeme uvedený názor za příliš velký průlom do ustáleného chápání institutu právní moci, než aby jej bylo možno učinit bez výslovné opory v zákoně. Autor této práce proto setrvává na stanovisku, že žalobu pro zmatečnost podanou proti rozhodnutí, které se ve skutečnosti nestalo pravomocným, je třeba jako nepřípustnou zamítnout. Chybně vyznačenou doložku právní moci lze ovšem v uvedené situaci považovat za nesprávný úřední postup,⁴⁵ a proto osoba, která marně podala žalobu pro zmatečnost, důvěřujíc ve správnost této doložky, má vůči státu právo na náhradu vzniklé škody.

⁴⁴ *Fasching, H. W.*: op. cit. sub 24, s. 492 a další literatura tam uvedená; *týž*: op. cit. sub 15, s. 1012.

⁴⁵ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. července 1997, sp. zn. 6 Co 704/97, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1998, č. 5, s. 266 (Rc 42/1998).

c) Soud, který napadené rozhodnutí vydal

Přípustnost žaloby pro zmatečnost je až na dvě výjimky nezávislá na tom, zda napadené rozhodnutí bylo vydáno soudem první stolice nebo soudem odvolacím. Je-li tedy důvodem zmatečnosti postiženo již rozhodnutí soudu první stolice, lze toto rozhodnutí napadnout žalobou bez ohledu na to, zda postižený účastník využil možnosti podat proti němu odvolání.

První výjimka z tohoto pravidla se týká důvodu zmatečnosti spočívajícího v odnětí možnosti jednat před soudem (§ 229 odst. 3 OSŘ), u něhož lze žalobou napadnout pouze rozhodnutí odvolacího soudu. Pokud tedy tento důvod zmatečnosti nastal již v řízení před soudem první stolice, musí postižený účastník nejprve podat odvolání, a teprve nebude-li tato vada v odvolacím řízení odstraněna, lze meritorní rozhodnutí odvolacího soudu napadnout žalobou pro zmatečnost. Tato konstrukce ovšem přináší problémy v případech tzv. bagatelních rozsudků, proti nimž není odvolání přípustné (§ 202 odst. 2 OSŘ), a proto není přípustná ani žaloba pro zmatečnost z důvodu odnětí možnosti jednat před soudem. Není přitom jasné, zda si zákonodárce tento důsledek neuvědomil, nebo zda bylo jeho záměrem, aby žalobu pro zmatečnost nebylo z uvedeného důvodu proti bagatelním rozsudkům možno podat. V každém případě shledáváme takové vymezení přípustnosti problematickým, a to vzhledem k tomu, že z jiných důvodů (§ 229 odst. 1 a 2 OSŘ) je žaloba pro zmatečnost přípustná i proti bagatelním rozsudkům. Nejsme schopni identifikovat, v čem se odnětí možnosti jednat před soudem odlišuje od ostatních důvodů zmatečnosti natolik podstatně, aby tím bylo odůvodněno rozdílné vymezení přípustnosti u bagatelních rozsudků.

Celý problém lze více přiblížit na následujícím případě, se kterým se autor v praxi setkal. Žalovaný cestoval městskou hromadnou dopravou bez platného jízdního dokladu, a proto mu bylo uloženo zaplatit jízdné a přírážku k jízdnému v celkové výši 808 Kč spolu s náklady řízení. Soud ovšem nevzal v úvahu, že žalovaný, jsa osobou s mentálním postižením, byl zbaven způsobilosti k právním úkonům a že jeho opatrovníkem byla ustanovena příslušná městská část. Žalovaný následně, zastoupený opatrovníkem a se souhlasem opatrovníckého soudu, napadl vydané rozhodnutí žalobou pro zmatečnost, namítaje nedostatek zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka [§ 229 odst. 1 písm. c) OSŘ]. Soud shledal tuto žalobu přípustnou i důvodnou a původní rozhodnutí zrušil.⁴⁶ Představme si nyní případ jen nepatrně odlišný, totiž že soud v původním řízení sice vzal v úvahu nedostatek procesní způsobilosti žalovaného a jednal v řízení s jeho opatrovníkem, avšak opominul řád-

⁴⁶ Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 30. srpna 2004, sp. zn. 8 C 166/2003.

ně předvolat opatrovníka k jedinému jednání, které ve věci proběhlo. Tím zatížil své rozhodnutí zmatečností spočívající v odnětí možnosti jednat před soudem, ovšem odvolání, a proto ani žaloba pro zmatečnost nejsou v uvedeném případě přípustné. Ačkoli se oba případy z hlediska újmy, kterou soud způsobil žalovanému, téměř neliší, je v prvním případě žalovaný před vzniklou zmatečností chráněn, zatímco ve druhém nikoli. Pro tuto nerovnost nelze podle našeho názoru nalézt dostatečně přesvědčivé důvody.

Druhá výjimka z pravidla, že způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost jsou zásadně rozhodnutí soudů obou stolic, se uplatňuje u zmatečnosti spočívající v nesprávném odmítnutí odvolání nebo v nesprávném zastavení odvolacího řízení (§ 229 odst. 4 OSŘ). Zde je způsobilým předmětem žaloby pouze rozhodnutí odvolacího soudu, což vyplývá ze smyslu tohoto důvodu zmatečnosti. Tím je snaha, aby rozhodnutí, kterými bylo odvolací řízení skončeno bez věcného přezkumu, mohla být dále přezkoumána z toho hlediska, zda takové skončení odvolacího řízení bylo po právu. Tohoto cíle dosahuje zákon stanovením zvláštního důvodu zmatečnosti, přičemž tento důvod zmatečnosti může být uplatněn jen proti rozhodnutím odvolacího soudu. Pokud totiž odvolání odmítl pro opožděnost již předseda senátu soudu první stolice (§ 208 odst. 1 OSŘ), není zvláštního důvodu zmatečnosti třeba, neboť rozhodnutí o odmítnutí lze napadnout řádným opravným prostředkem v podobě dalšího odvolání (§ 201 OSŘ, § 202 OSŘ *a contrario*). Konstrukce zvláštního důvodu zmatečnosti má tedy v dané situaci význam skutečně jen tehdy, když k nesprávnému skončení odvolacího řízení došlo ze strany odvolacího soudu.

V žádném případě nelze žalobou pro zmatečnost napadnout rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky jako soudu dovolacího. Tento závěr vyplývá nepochybně z dikce zákona a kromě toho jej již judikoval i sám Nejvyšší soud.⁴⁷ Z dikce zá-

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. března 2002, sp. zn. 20 Cdo 289/2002, Soudní judikatura, roč. 2002, č. 5, s. 364 (Rc 85/2002). Tento judikát však vyvolává pochybnost v jiném směru. Nejvyšší soud jako soud dovolací vyval usnesením dovolatele, který nebyl zastoupen advokátem, aby nedostatek řádného zastoupení odstranil. Toto usnesení napadl dovolatel žalobou pro zmatečnost. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že žaloba pro zmatečnost není v daném případě přípustná a že není soudu, který by byl věcně příslušný o ní rozhodnout. Tuto skutečnost Nejvyšší soud vyhodnotil jako nezhojitelný nedostatek procesních podmínek, a řízení o žalobě proto podle ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ zastavil. Shodujeme se s Nejvyšším soudem v názoru, že žaloba pro zmatečnost není v daném případě přípustná. Soud příslušný k jejímu projednání však bylo podle našeho názoru možno určit. Příslušným k projednání žaloby pro zmatečnost je podle okolností buď soud, který o věci rozhodoval v první stolici, nebo soud, proti jehož rozhodnutí žaloba směřuje (§ 235a odst. 1 OSŘ). Takový soud lze bez ohledu na konkrétní případ určit u každého napadeného rozhodnutí. Tak měl postupovat i Nejvyšší soud, a jestliže by býval dospěl k závěru, že příslušným je jiný soud než on sám, měl rozhodnout podle § 104a odst. 4 OSŘ. Příslušný soud měl potom žalobu jako nepřípustnou zamítnout (§ 235e odst. 2 OSŘ). Zastavení řízení o žalobě však v dané situaci místa

kona naopak nevyplývá, že by žalobou pro zmatečnost nebylo možno napadnout rozhodnutí Nejvyššího soudu, jestliže výjimečně rozhodoval jako soud první stolice.⁴⁸

d) Forma napadeného rozhodnutí

Pro posouzení přípustnosti žaloby pro zmatečnosti není u drtivé většiny důvodů zmatečnosti rozhodné ani to, zda se napadá rozsudek, usnesení nebo platební rozkaz. Novely občanského soudního řádu z 90. let totiž značně rozšířily okruh případů, kdy soud rozhoduje i ve věci samé místo rozsudku usnesením, čímž se oslabil faktický rozdíl mezi těmito dvěma formami soudních rozhodnutí. Větší praktický význam má v současnosti spíše rozlišování mezi rozhodnutími ve věci samé, ať ve formě rozsudku nebo usnesení, a rozhodnutími procesní povahy.

Jediným případem, kdy je způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost pouze usnesení, je důvod zmatečnosti spočívající v nesprávném odmítnutí odvolání nebo v nesprávném zastavení odvolacího řízení (§ 229 odst. 4 OSŘ). Tato výjimka vyplývá z toho, že uvedená rozhodnutí činí odvolací soud podle zákona výlučně ve formě usnesení (§ 223 OSŘ *in fine*). Pokud však odvolací soud přesto rozhodl o odmítnutí odvolání nebo o zastavení odvolacího řízení rozsudkem, nelze takové pochybení přičítat k tíži účastníkům. Žalobu pro zmatečnost podanou proti tomuto rozsudku je třeba navzdory dikci zákona považovat za přípustnou. Nelze totiž poskytnout účastníkům méně procesní ochrany v případě, kdy se soud dopustil zjevné formální chyby, než v případě, kdy k takové chybě nedošlo.

Stejně účinky jako pravomocný rozsudek má také platební rozkaz, jemuž nebylo včas odporováno (§ 174 odst. 1 OSŘ), a rovněž platební rozkaz směnečný nebo šekový, jenž nebyl včas napaden námitkami (§ 175 odst. 3 OSŘ). Proto jsou také tyto formy soudních rozhodnutí zásadně způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost. Z povahy věci zde nepřipadají v úvahu důvody zmatečnosti spočívající v odnětí možnosti jednat před soudem (§ 229 odst. 3 OSŘ) a v nesprávném odmítnutí odvolání nebo nesprávném zastavení odvolacího řízení (§ 229 odst. 4 OSŘ).

nemělo.

⁴⁸ Tato situace je v oblasti civilního soudního řízení značně výjimečná a náš právní řád zná v současnosti pouze jediný takový případ. Je jím rozhodování Nejvyššího soudu České republiky o uznání cizích rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení otcovství, je-li alespoň jedním z účastníků řízení občan České republiky (§ 67 odst. 2 ZMPSP). Autor této práce nenalézá v právním řádu ustanovení, které by žalobu pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 nebo 2 OSŘ v takovém případě *a priori* vylučovalo. Příslušným k projednání takové žaloby by byl opět Nejvyšší soud (§ 235a odst. 1 OSŘ věta první). Jinou věcí však je, že jde o možnost značně výjimečnou a v podstatě spíše teoretickou. Aktuální rozvrh práce Nejvyššího soudu navíc s touto možností zjevně nepočítá ani v teoretické rovině.

e) *Rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno*

U sedmi důvodů zmatečnosti jsou podle zákona způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost ta rozhodnutí, kterými bylo řízení skončeno (§ 229 odst. 1 OSŘ). Zákonodárce se tu zjevně inspiroval civilním soudním řádem z roku 1895, podle něhož lze napadnout žalobou pro zmatečnost „rozhodnutí, jímž jest některá věc vyřízena“ (*Entscheidung, durch welche eine Sache erledigt ist*). Jsme přesvědčeni, že u některých důvodů zmatečnosti byla tato inspirace přinejmenším nedomyšlená. Zákonodárce si patrně neuvědomil, že důvody žaloby pro zmatečnost byly v civilním soudním řádu z roku 1895 formulovány výrazně úžeji než v současné úpravě. Ještě než tento názor podrobněji odůvodníme, je třeba vysvětlit, co se rozumí výrazem „rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno“.

Co máme považovat za skončení řízení, vyplývá ze zákona celkem jasně. Civilní soudní řízení může být v první stolici skončeno buď rozhodnutím ve věci samé [vysvětlení tohoto pojmu viz níže pod písmenem e)], nebo mimo věc samu odmítnutím žaloby či zastavením řízení. Před odvolacím soudem se řízení pravomocně končí potvrzením nebo změnou napadeného rozhodnutí, dále zrušením napadeného rozhodnutí za současného zastavení řízení nebo postoupení věci správnímu soudu a konečně také odmítnutím odvolání nebo zastavením odvolacího řízení. Z právě uvedeného se tedy podává, že způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost nejsou nejrozličnější rozhodnutí procesní povahy, která byla vydána v průběhu řízení, aniž měla za následek jeho skončení. Může se jednat například o usnesení o procesním nástupnictví, o přistoupení dalšího účastníka do řízení, o záměně účastníků nebo o určení soudní příslušnosti.

Poněkud složitější je naproti tomu vymezení samotného pojmu řízení. Především není jasné, zda ustanovení § 229 odst. 1 OSŘ má na mysli soudní řízení jako celek, nebo též jeho jednotlivé úseky dané instančním postupem věci, například pouze řízení odvolací. Rozhodne-li totiž odvolací soud, že se napadené rozhodnutí ruší a věc se vrací soudu první stolice, jedná se nepochybně o rozhodnutí, které je způsobilé nabýt právní moci a kterým se odvolací řízení končí, aniž by se jím ovšem končilo také řízení jako celek. Je také toto rozhodnutí způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost? Přikláníme se k záporné odpovědi, ačkoli jsme si vědomi, že také toto odvolací řízení může trpět zmatečností, aniž by bylo stejně postiženo i řízení před soudem první stolice. Odvolací soud může být například nesprávně obsazen nebo v něm může rozhodovat vyloučený soudce. Takový důvod zmatečnosti lze podle našeho názoru uplatnit až v žalobě proti rozhodnutí, jímž bude řízení skončeno jako celek. Domníváme se, že tento z obou možných výkladů lépe odpovídá cílům a povaze žaloby pro zmatečnost.

V souvislosti s rozhodnutími, jimiž se řízení končí, se musíme zabývat také otázkou rozsudků částečných a mezitímních (§ 152 odst. 2 věta druhá OSŘ). Považha těchto rozhodnutí přímo vylučuje, aby se jimi řízení končilo. Naopak po jejich právní moci pokračuje soud bez dalších návrhů v řízení o zbývající části věci nebo o výši přiznaného nároku. Z jistého úhlu však lze i na tyto rozsudky pohlížet jako na rozhodnutí, jimiž se řízení končí, a to v tom rozsahu, v jakém se vyslovují o části nebo základu předmětu řízení. V tomto rozsahu jsou také způsobilé založit překážku věci pravomocně rozsouzené. Proto máme za to, že i rozsudky částečné a mezitímní lze ve smyslu § 229 odst. 1 OSŘ považovat za rozhodnutí, kterými se řízení končí, a jsou proto způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost.⁴⁹ Pokud totiž tyto rozsudky trpí zmatečností, nelze ji odstranit tím, že bude napaden a případně též zrušen konečný rozsudek ve věci.

Vraťme se nyní podrobněji k výše vyslovenému názoru, že stávající zákonné vymezení způsobilého předmětu žaloby pro zmatečnost v ustanovení § 229 odst. 1 OSŘ lze u některých důvodů zmatečnosti považovat za přinejmenším nedomyšlené. Jedná se o případy, kdy zmatečnost spočívá v neodstranitelném nedostatku procesních podmínek [§ 229 odst. 1 písm. a), b) a d) OSŘ]. Je jasné, že nerespektovat nedostatek podmínek řízení lze pouze rozhodnutím ve věci samé, nikoli každým rozhodnutím, kterým se toto řízení končí. Doslovný výklad dikce zákona ovšem vyvolává dojem, jako by každé rozhodnutí, kterým se končí řízení trpící nezhojitelným nedostatkem procesních podmínek, zakládalo důvod zmatečnosti. Tento závěr je samozřejmě absurdní, neboť soud, pokud by nechtěl vydat zmatečné rozhodnutí, by takové řízení vůbec nemohl skončit, čímž by se však dopouštěl odpírání spravedlnosti. Než nutit adresáty právní normy, aby ke správnému výkladu dospívali *reductione ad absurdum*, bylo by snad vhodnější, kdyby býval zákonodárce zařadil uvedené důvody zmatečnosti do ustanovení § 229 odst. 2 OSŘ, kde jsou způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost pouze rozhodnutí ve věci samé. Tak to ostatně učinil u dalších případů neodstranitelného nedostatku procesních podmínek, totiž u překážky věci zahájené a překážky věci pravomocně rozsouzené.

f) Rozhodnutí ve věci samé

U dalších čtyř důvodů zmatečnosti jsou způsobilým předmětem žaloby pouze rozhodnutí ve věci samé (§ 229 odst. 2 a 3). Toto omezení vyplývá z povahy uvedených důvodů zmatečnosti. Nerespektovat překážku věci zahájené nebo věci pra-

⁴⁹ Shodně též Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 939. V Rakousku na základě obdobné právní úpravy Fasching, H. W.: op. cit. sub 24, s. 485.

vomocně rozsouzené [§ 229 odst. 2 písm. a) a b) OSŘ] je totiž možno právě jen rozhodnutími meritorními. Také u nemožnosti výkonu rozhodnutí pro nedostatek materiální vykonatelnosti [§ 229 odst. 2 písm. c) OSŘ] není třeba brát v úvahu jiná rozhodnutí než meritorní, neboť právě jen u nich lze hovořit o materiální vykonatelnosti v pravém smyslu slova.

Pojem rozhodnutí ve věci samé není na žádném místě občanského soudního řádu definován ani jinak blíže objasněn. Přesto se jedná o pojem, který v praxi nepřináší větší problémy a který má v našem civilním právu procesním již dlouhá léta své místo; ve starší teorii se někdy hovořilo také o věci hlavní. Právní nauka i soudní praxe celkem shodně považují za rozhodnutí ve věci samé taková rozhodnutí, která se vyslovují o tom, co je vlastním předmětem konkrétního soudního řízení, tedy o důvodnosti nebo bezdůvodnosti žaloby.⁵⁰ Ve vztahu k výše vyloženému pojmu rozhodnutí, kterým se řízení končí, je tedy tento pojem užší, neboť řízení může být skončeno i jinak než rozhodnutím ve věci samé, například odmítnutím žaloby nebo zastavením řízení.

3. Negativní vymezení způsobilého předmětu žaloby pro zmatečnost

Proti některým rozhodnutím není žaloba pro zmatečnost přípustná ani tehdy, jestliže napadené rozhodnutí jinak splňuje výše uvedené znaky způsobilého předmětu žaloby (§ 230 OSŘ).

a) Rozsudky mající vliv na existenci manželství

První skupinu těchto rozhodnutí tvoří rozsudky, jimiž bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není [§ 230 odst. 1 písm. a) OSŘ]. Toto omezení přípustnosti je v naší úpravě mimořádných opravných prostředků tradiční a našli bychom je již u obnovy řízení podle občanského soudního řádu z roku 1950. Zpravidla se odůvodňuje tím, že uvedenými rozhodnutími dochází k závažnému zásahu do osobního stavu a rodinného života účastníků, a proto zde zájem na správnosti napadeného rozhodnutí nebo jemu předcházejícího řízení ustupuje zájmu na ochraně důvěry v pravomocně nastolený právní stav. Zákonná úprava tedy dává přednost ochraně faktických rodinných vztahů, jež se v mezidobí mohly vytvořit, před ochranou platně uzavřeného manželství, které tak může být rozvedeno, prohlášeno za neplatné nebo za neexistující třeba i zmatečným rozsudkem.

⁵⁰ Například *Steiner, V.*: Občanské právo procesní v teorii a praxi, Orbis, Praha 1975, s. 267; *Zoulík, F.* in: *Winterová, A. a kol.*: Civilní právo procesní, 1. vydání, Linde, Praha 1999, s. 256.

Domníváme se, že takto široká ochrana faktického stavu v manželských a rodinných vztazích nemá *de lege ferenda* dostatečné odůvodnění. Rozumnější by bylo omezit nepřípustnost žaloby pro zmatečnost pouze na situaci, kdy některý z manželů uzavřel v mezidobí nové manželství. Tím by byl dostatečně zajištěn účel tohoto ustanovení a zároveň by byla zakotvena alespoň minimální ochrana platně uzavřeného manželství před zmatečnými rozsudky. Nelze přehlížet, že i rozsudek o rozvodu manželství, o jeho prohlášení za neplatné nebo za neexistující může být vydán nebo v odvolacím řízení potvrzen soudcem vyloučeným, podplaceným nebo jinak porušivším základní principy civilního procesu. Nejsme schopni identifikovat, kterou hodnotu bere český zákonodárce v ochranu, jestliže neumožňuje odstranění takových rozsudků ani za situace, kdy žádný z manželů dosud neuzavřel nové manželství. Při pohledu na německou a rakouskou právní úpravu naopak zjišťujeme, že žaloba pro zmatečnost je v manželských věcech až na drobné výjimky zásadně přípustná, a to dokonce i v případech uzavření nového manželství.⁵¹

Z dikce zákona jednoznačně vyplývá, že žaloba pro zmatečnost je naopak přípustná proti rozsudkům, jimiž byla žaloba o rozvod, neplatnost nebo neexistenci manželství zamítnuta. Taková rozhodnutí totiž nenastolují nový právní stav, důvěru v nějž by bylo třeba chránit. Jinou věcí však je, že zejména v případě zamítnutí žaloby o rozvod má žaloba pro zmatečnost malý praktický význam, neboť žádaného cíle lze mnohem snáze dosáhnout novou žalobou s poněkud pozměněným odůvodněním.⁵²

b) Vedlejší výroky

Zákon dále prohlašuje za nepřípustnou žalobu pro zmatečnost napadající pouze výrok o nákladech řízení, o lhůtě k plnění nebo o předběžné vykonatelnosti [§ 230 odst. 1 písm. b) OSŘ]. Tyto vedlejší výroky představují méně výrazný zásah do právního postavení účastníků a jsou navíc úzce provázány s výrokem hlavním. U většiny důvodů zmatečnosti si lze obtížně představit situaci, kdy by zmatečností trpěl pouze některý z vedlejších výroků, nikoli však zároveň výrok hlavní. Postrádalo by tedy rozumný smysl připouštět žalobu pro zmatečnost proti uvedeným výrokům v případě, že by hlavní výrok měl zůstat nedotčen.

⁵¹ Braun, J. in: op. cit. sub 6, s. 814; Fasching, H. W.: op. cit. sub 15, s. 1011.

⁵² Na základě obdobné právní úpravy Česka, Z.: Nepřípustnost obnovy řízení podle § 199 o. s. ř., Socialistická zákonnost, roč. 1957, s. 295.

c) Důvody rozhodnutí

Shodně s úpravou ostatních opravných prostředků není žaloba pro zmatečnost přípustná tehdy, jestliže brojí jen proti důvodům napadeného rozhodnutí [§ 230 odst. 1 písm. c) OSŘ]. Tato konstrukce vychází z úvahy, že pouze výrok rozhodnutí je způsobilý nabýt právní moci a stát se vykonatelným. K nápravě případných chyb v odůvodnění slouží jiný procesní institut, jímž je oprava odůvodnění (§ 165 OSŘ). Její použitelnost je však v této fázi řízení minimální, neboť návrh na opravu odůvodnění lze podat jen před tím, než rozhodnutí nabude právní moci. To, že zákon prakticky znemožňuje opravit odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu, lze však *de lege ferenda* považovat za nedostatek.

d) Usnesení, jímž bylo rozhodnuto o žalobě pro zmatečnost

Nezpůsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost jsou také usnesení, kterými bylo rozhodnuto o žalobě pro zmatečnost (§ 230 odst. 3 OSŘ). Zákon zde má zřejmě na mysli nejen usnesení, kterými bylo rozhodnuto o žalobě pro zmatečnost v první stolici, nýbrž i usnesení odvolacího soudu v řízení o žalobě. Cílem je zde snaha, aby podáváním stále nových žalob pro zmatečnost nemohla být roztáčena nekonečná spirála, která by bránila definitivnímu ukončení sporu. To ovšem neznamená, že by v řízení o žalobě nemohly nastat vady, které mají za následek zmatečnost vydaného rozhodnutí. Proti této zmatečnosti však zákon poskytuje procesní ochranu pouze v podobě odvolání nebo dovolání.

e) Případy podle zvláštních ustanovení

Nepřípustnost žaloby pro zmatečnost může vyplývat také ze zvláštních ustanovení občanského soudního řádu nebo ze zvláštních zákonů. V exekčním řízení je žaloba pro zmatečnost připuštěna pouze z důvodu nesprávného odmítnutí odvolání nebo nesprávného zastavení odvolacího řízení (§ 254 odst. 2 OSŘ). Zcela nepřípustná je žaloba pro zmatečnost také proti usnesení o povolení zápisu obchodní společnosti do obchodního rejstříku, neboť zákon stanoví, že po vzniku obchodní společnosti se nelze domáhat zrušení rozhodnutí, jímž byl její zápis do obchodního rejstříku povolen (§ 68a odst. 1 ObchZ).

f) Případy vyplývající z povahy věci

Současná právní úprava neobsahuje výslovné ustanovení o nepřípustnosti žaloby pro zmatečnost proti rozhodnutím, u kterých je podání této žaloby vyloučeno povahou věci. Takové ustanovení obsahoval ohledně obnovy řízení občanský soudní

řád z roku 1950. Přes nedostatek výslovné úpravy je tato nepřípustnost v uvedeném případě částí teorie dovozována i v současnosti. Jako příklad bývá zmiňováno rozhodnutí, kterým bylo nezletilému povoleno uzavřít manželství (§ 194 OSŘ).⁵³ Ojediněle se objevil dokonce názor, že nezrušitelná jsou všechna rozhodnutí konstitutivní povahy, jestliže dospěla do stadia právní moci.⁵⁴ Tento názor svého času celkem přesvědčivě vyvrátil Jindřich Hrdlička, ovšem i on uznal, že existují taková soudní rozhodnutí, jejichž charakter vylučuje jejich zrušení cestou mimořádných opravných prostředků. Specifickým znakem těchto rozhodnutí však podle Hrdličky není jejich pravotvornost.⁵⁵ Autor této práce Hrdličkovo stanovisko sdílí, ačkoli si je vědom toho, že zrušení jakéhokoli konstitutivního rozhodnutí bývá problematické a často vyvolává značnou tvrdost vůči některému z účastníků.

IV. LHŮTY K PODÁNÍ ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

1. Obecně o lhůtách k podání žaloby pro zmatečnost

Možnost podat opravný prostředek je zpravidla omezena zákonem určenou lhůtou, po jejímž uplynutí je podání opravného prostředku vyloučeno.⁵⁶ Takovými lhůtami je vázáno také podání žaloby pro zmatečnost (§ 234 OSŘ). Konstrukce lhůt spočívá v kombinaci lhůty obecné (§ 234 odst. 1 OSŘ) a lhůt zvláštních, které jsou použitelné jen u některých důvodů zmatečnosti (§ 234 odst. 2 až 5 OSŘ). V některých případech se navíc kombinují lhůty se subjektivně určeným počátkem a lhůty, jejichž počátek je určen objektivně. Jestliže se v žalobě uplatňuje více důvodů zmatečnosti, je třeba posuzovat zachování lhůt pro každý uplatněný důvod odděleně.

Lhůty k podání žaloby pro zmatečnost jsou lhůtami zákonnými, což má zejména ten důsledek, že je nelze prodloužit (§ 55 věta druhá OSŘ *a contrario*). Kromě toho jsou nepochybně lhůtami procesními, a proto se na jejich počítání a běh vztahují obecná ustanovení o procesních lhůtách (§§ 56 a 57 OSŘ). Především platí, že lhůta je zachována i tehdy, je-li žaloba posledního dne lhůty odevzdána orgánu, který

⁵³ Steiner, V.: op. cit. sub 50, s. 353.

⁵⁴ Steiner, V.: Účinky konstitutivního rozhodnutí se zřetelem k řízení před státním notářstvím, Právník, roč. 1968, č. 3, s. 225.

⁵⁵ Hrdlička, J.: Jsou pravomocná konstitutivní rozhodnutí nezrušitelná?, Právník, roč. 1969, č. 6, s. 447.

⁵⁶ Jen zcela výjimečně se lze setkat s případem, kdy je opravný prostředek možno podat bez časového omezení. Jako příklad z našich právních dějin může sloužit stížnost pro porušení zákona podle občanského soudního řádu z roku 1950.

má povinnost ji doručit, typicky tedy poště. Vzhledem k výslovnému ustanovení zákona (§ 235 odst. 1 OSŘ) však nelze na tyto lhůty aplikovat ustanovení § 58 OSŘ o prominutí zmeškání lhůty. Připuštění této možnosti by v tomto případě znamenalo příliš velký zásah do důvěry v právní stav nastolený pravomocným rozhodnutím.⁵⁷

Skutečnosti svědčící o tom, že lhůty k podání žaloby byly zachovány, musí účastník tvrdit již v podané žalobě pro zmatečnost (§ 232 odst. 1 OSŘ). V případě pochybností musí účastník včasné podání žaloby patrně rovněž prokázat. Obojí má v praxi význam zejména u lhůt subjektivních, neboť o zachování objektivních lhůt se může soud snadno přesvědčit. Jestliže byla žaloba podána po uplynutí lhůt k jejímu podání, soud ji jako nepřípustnou zamítne (§ 235e odst. 2 OSŘ); zamítá-li ji pro nedodržení lhůty počítané od právní moci rozhodnutí, nemusí o ní ani nařizovat jednání (§ 235f OSŘ).

2. Obecná lhůta k podání žaloby pro zmatečnost

Obecná lhůta k podání žaloby pro zmatečnost činí tři měsíce a počíná běžet okamžikem, kdy bylo napadené rozhodnutí účastníku řízení doručeno (§ 234 odst. 1 OSŘ). U většiny důvodů zmatečnosti se totiž právě tímto okamžikem může účastník řízení s jistotou dozvědět o skutečnostech, které důvod zmatečnosti zakládají.

3. Zvláštní lhůty k podání žaloby pro zmatečnost

Žaloba pro zmatečnost je charakteristická tím, že vedle obecné lhůty se u některých důvodů zmatečnosti uplatňují lhůty zvláštní. Jejich specifika vyplývají ze zvláštní povahy příslušných důvodů zmatečnosti, které vylučují, aby jako počátek lhůty byl v těchto případech stanoven okamžik doručení napadeného rozhodnutí. Tato speciální úprava lhůt pro některé důvody zmatečnosti v občanském soudním řádu až do velké novely z roku 2000 chyběla. Možnost podat dovolání byla tehdy vázána na jednotnou měsíční lhůtu počítanou od právní moci napadeného rozhod-

⁵⁷ Projevuje se zde zvláštní povaha obou žalob jako mimořádných opravných prostředků. Proto se také s podobným omezením setkáváme u lhůty k podání dovolání (§ 240 odst. 2 OSŘ), nikoli však u lhůty odvolací. Podobný zákaz bylo možno nalézt i v občanském soudním řádu z roku 1950, který při zmeškání lhůty k podání návrhu na obnovu řízení zapovídal navrácení v předešlý stav, což byl institut plnící tutéž funkci jako dnešní prominutí zmeškání lhůty. Naproti tomu rakouský a německý civilní soudní řád prohlašují lhůtu k podání žaloby pro zmatečnost sice za „lhůtu konečnou“ (*Notfrist*), což znamená, že ji nelze zkrátit ani prodloužit, navrácení v předešlý stav (*Wiedereinsetzung in den vorigen Stand*) však u subjektivních lhůt vyloučeno není.

nutí (§ 240 odst. 1 věta první tehdejšího OSŘ). Právem bylo upozorňováno, že takto striktní úprava není pro některé důvody zmatečnosti příliš vhodná.⁵⁸

a) Příklad první (§ 234 odst. 2 OSŘ)

Spočívá-li důvod zmatečnosti v tom, že účastník neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem řádně vystupovat, aniž byl řádně zastoupen, počíná tříměsíční lhůta běžet okamžikem, kdy tato vada pominula buď tím, že byl účastníkovi ustanoven zástupce, nebo jiným odpadnutím této překážky. Jelikož však tento okamžik může nastat i po velmi dlouhé době od právní moci napadeného rozhodnutí, chrání zákon důvěru v pravomocně nastolený právní stav tím, že stanoví ještě jednu lhůtu tříletou, která počíná běžet od právní moci napadeného rozhodnutí (§ 234 odst. 2 OSŘ *in fine*). Vzájemný vztah obou lhůt je takový, že žaloba je podána opožděně, pokud již uplynula alespoň jedna z nich. Skutečnost, že druhá lhůta stále ještě běží nebo dokonce běžet ani nezačala, je bez významu.

b) Příklad druhý (§ 234 odst. 3 OSŘ)

Je-li důvodem zmatečnosti vyloučení soudce nebo přisedícího, počíná tříměsíční lhůta běžet okamžikem, kdy se účastník o tomto důvodu zmatečnosti dozvěděl. Kromě toho stanoví zákon i zde ještě lhůtu tříletou počítanou od právní moci napadeného rozhodnutí (§ 234 odst. 3 *in fine*). Vzájemný vztah obou lhůt je stejný jako u předchozího důvodu. Pro počátek tříměsíční lhůty je určující nabytí vědomosti o důvodu zmatečnosti, přičemž postačí nabytí vědomosti o skutečnosti, která tento důvod objektivně zakládá. Není na překážku, jestliže účastníkovi nebylo známo, že daná skutečnost může být jako důvod zmatečnosti uplatněna. Nabytí vědomosti musí být dostatečně jisté a určité, na čemž však není třeba trvat v případě, kdy se účastník sám vědomě bránil tomu, aby se jeho mlhavá vědomost stala jistější a určitější.⁵⁹ Z povahy věci nelze o nabytí vědomosti hovořit u právnických osob, a proto je v tomto případě třeba vztáhnout nabytí vědomosti k fyzickým osobám, které mohou za právnickou osobu procesně jednat. U osob zastoupených zákonným zástupcem je rozhodující nabytí vědomosti zákonným zástupcem. Naproti tomu v případě zástupce na základě plné moci je v zásadě rozhodující nabytí vědomosti samotným účastníkem řízení, nikoli jen jeho zmocněncem, neboť podání žaloby pro

⁵⁸ Kozel, R.: op. cit. sub 19, s. 42.

⁵⁹ Shodně Greger, R. in: Zöller, R. a kol.: Zivilprozessordnung, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln 2002, s. 1354.

zmatečnost nelze považovat za součást původního řízení, pro něž byla plná moc udělena.⁶⁰

c) Příklad třetí (§ 234 odst. 4 OSŘ)

Také u důvodu zmatečnosti spočívajícího v trestném činu soudce nebo přisedícího počíná tříměsíční lhůta běžet okamžikem, kdy se účastník o tomto důvodu zmatečnosti dozvěděl. O určení tohoto okamžiku platí, co bylo řečeno v předchozím odstavci. Na rozdíl od předchozího důvodu zmatečnosti však v tomto případě není stanovena žádná objektivní lhůta, což je odůvodněno zájmem na tom, aby důsledky takto závažné vady řízení mohly být napraveny i po uplynutí poměrně dlouhé doby. Tento zájem zde převažuje i nad zájmem chránit důvěru v pravomocně nastolený právní stav.

d) Příklad čtvrtý (§ 234 odst. 5 OSŘ)

Zcela zvláštní případ představuje situace, kdy je důvodem zmatečnosti skutečnost, že odvolací soud pravomocně zamítl návrh na nařízení výkonu napadeného rozhodnutí pro nedostatek jeho materiální vykonatelnosti. Lhůta k podání žaloby je zde jediná, činí tři měsíce a počíná běžet okamžikem právní moci usnesení odvolacího soudu, kterým byl návrh na nařízení výkonu rozhodnutí zamítnut.

4. Předčasné podání žaloby pro zmatečnost

Bylo již řečeno, že žaloba pro zmatečnost, která byla podána po uplynutí lhůty, je pro opožděnost nepřijatelná, a soud ji proto zamítne (§ 235e odst. 2 OSŘ).

Může však nastat i opačná situace, kdy žaloba je podána dříve, než lhůta k jejímu podání začne běžet. Nejspíše tato situace připadá v úvahu u obecné tříměsíční lhůty, která běží od doručení napadeného rozhodnutí (§ 234 odst. 1 OSŘ). Účastníkům se napadené rozhodnutí stává známým již v okamžiku jeho vyhlášení, ale lhůta k podání žaloby pro zmatečnost jim podle zákona začíná běžet až od jeho doručení. Situace je v tomto případě obdobná jako u odvolání. Ačkoli zákon výslovně řešení této situace nenabízí, dospěl Nejvyšší soud České republiky k závěru, že předčasné podání odvolání není na závadu a nelze je považovat za procesní úkon nepřij-

⁶⁰ Rubeš, J. a kol.: Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl první, Orbis, Praha 1957, s. 783; Steiner, V.: op. cit. sub 50, s. 366. Současná právní úprava navíc výslovně stanoví, že plná moc zaniká zásadně právní mocí rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno (§ 28 odst. 6 OSŘ).

pustný ani neúčinný.⁶¹ Jsme přesvědčeni, že není důvodu, proč bychom tentýž závěr nemohli aplikovat na žalobu pro zmatečnost. Vždy však je třeba trvat na tom, aby v okamžiku podání opravného prostředku napadené rozhodnutí již existovalo, tedy aby bylo alespoň vyhlášeno.

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 1196/97, Soudní judikatura, roč. 1997, č. 4, s. 83.

Kapitola čtvrtá DŮVODY ZMATEČNOSTI

I. ÚVODEM

1. Pojem důvodů zmatečnosti

Soudní rozhodnutí mohou být opravnými prostředky s úspěchem napadána nikoli pro jakoukoli vadu, jíž rozhodnutí nebo jemu předcházející řízení trpí, nýbrž pouze z důvodů, které zákon pro jednotlivé opravné prostředky stanoví. Tím ovšem není vyloučeno, aby zejména v případě řádných opravných prostředků byly tyto důvody formulovány značně široce. Naopak u mimořádných opravných prostředků bývá pravidlem omezení jejich důvodů na nejnutnější míru. Pod pojmem důvodů opravných prostředků rozumíme tedy vymezení oněch okolností, které musí být splněny, aby přípustný opravný prostředek mohl mít úspěch. Důvody opravného prostředku bývají úzce spojeny s funkcí, kterou konkrétní opravný prostředek plní. Zároveň je tato kategorie výrazným charakteristickým znakem, jímž se jednotlivé opravné prostředky vzájemně odlišují.

Zákon v ustanovení § 229 OSŘ formuluje celkem dvanáct důvodů žaloby pro zmatečnost, které na jiných místech výslovně označuje také jako důvody zmatečnosti. Na rozdíl od rakouského práva můžeme tedy v českém civilním procesu používat výrazů „důvody žaloby pro zmatečnost“ a „důvody zmatečnosti“ v synonymním významu. Autor této práce upřednostňuje z důvodu stručnosti druhou z uvedených alternativ.

Bylo již naznačeno, že důvody zmatečnosti úzce souvisejí s funkcí, kterou žaloba pro zmatečnost v systému opravných prostředků plní. Cílem žaloby pro zmatečnost je umožnit přezkoumání pravomocného rozhodnutí, jestliže toto rozhodnutí trpí vadami, které představují hrubé porušení základních principů civilního procesu, nebo jestliže je takovými vadami postiženo řízení, jež vydání napadeného rozhodnutí předcházelo. Přitom je nerozhodné, zda je napadené rozhodnutí také skutečně nesprávné, případně zda mezi důvodem zmatečnosti a nesprávností napadeného rozhodnutí existuje příčinná souvislost.

Uplatněný důvod zmatečnosti má pro celé řízení o žalobě pro zmatečnost zcela klíčový význam. Kromě toho, že může mít vliv na počátek a délku lhůty k podání žaloby (§ 234 OSŘ) a na určení soudní příslušnosti (§ 235a odst. 1 OSŘ), je uplatněný důvod určující pro celý další postup soudu při projednávání žaloby pro zma-

tečnost a samozřejmě také pro rozhodnutí o ní (§ 235e odst. 2 OSŘ). Z tohoto důvodu zákon stanoví, že uplatňovaný důvod zmatečnosti musí být uveden již v podané žalobě (§ 232 odst. 1 OSŘ). Po účastníkovi se nežádá odkaz na konkrétní ustanovení zákona a patrně není ani třeba, aby účastník při vymezení důvodu zmatečnosti použil stejných slov jako zákon sám. Ovšem ze skutečností vyličených v žalobě by vždy mělo jednoznačně vyplývat, který z důvodů zmatečnosti účastník uplatňuje. Nedostatek této náležitosti představuje vadu, pro kterou nelze v řízení o žalobě pro zmatečnost pokračovat a která může po nezbytné výzvě a poučení ze strany předsedy senátu vést k odmítnutí žaloby (§ 43 odst. 2 OSŘ). Účastníkovi nic nebrání uplatnit v žalobě i několik důvodů zmatečnosti současně. Účastník může důvody žaloby také změnit, ovšem jen dokud mu běží lhůta k jejímu podání (§ 232 odst. 2 OSŘ).

Uplatněný důvod zmatečnosti má význam také z toho hlediska, že soud rozhodující o žalobě je tímto důvodem vázán a závěr o důvodnosti žaloby nemůže opřít o důvod, který v ní nebyl uplatněn. Ačkoli není tento závěr v zákoně formulován výslovně, lze k němu dospět pomocí argumentace *e silentio legis*. U opravných prostředků, u nichž měl zákonodárce v úmyslu připustit přezkum i z důvodů v opravném prostředku neuplatněných, učinil tak pomocí výslovného ustanovení (§ 212a, § 242 odst. 3 OSŘ). Stejný postup by bylo možno očekávat také v případě žaloby pro zmatečnost, a to tím spíše, že tento způsob přezkumu by nutně přinášel praktické problémy vzhledem ke zmíněným rozdílům v soudní příslušnosti a v počátku a délce lhůt k podání žaloby.

2. Přehled a klasifikace důvodů zmatečnosti

Ve své současné podobě rozeznává občanský soudní řád dvanáct důvodů zmatečnosti, které se vzájemně liší svojí povahou i historickým vývojem. Některé z nich lze považovat za typické a jejich obdobu bychom mohli nalézt i v německém nebo rakouském právu. Jiné vyplývají ze specifického pojetí žaloby pro zmatečnost v českém civilním procesu, ale mají v našem systému opravných prostředků mnohaletou tradici a v minulosti představovaly důvody jiných opravných prostředků. A konečně ještě jiné se objevily v souvislosti s vývojem civilního práva procesního teprve v posledních letech a s jejich aplikací v praxi dosud nemáme mnoho zkušeností.

Ustanovení § 229 OSŘ člení jednotlivé důvody zmatečnosti do čtyř odstavců, nikoli však podle jejich povahy, ale spíše s ohledem na podmínky přípustnosti žaloby pro zmatečnost, které jsou u jednotlivých důvodů zmatečnosti odlišné. V zahraniční literatuře se lze setkat s různými způsoby klasifikace důvodů zmatečnosti, které

však nejsou v našich podmínkách příliš použitelné právě vzhledem k tomu, že náš okruh důvodů zmatečnosti je ve srovnání se zahraničními úpravami poměrně specifický. Existující výklady o žalobě pro zmatečnost jsou převážně komentářového nebo učebnicového typu, a proto se nelze divit, že ani ony se o žádnou podrobnější klasifikaci důvodů zmatečnosti nepokoušejí. Pro potřeby této práce rozdělil autor důvody zmatečnosti do dvou velkých skupin. První z nich zahrnuje případy, kdy zmatečnost spočívá v nedostatku procesních podmínek, zatímco do druhé jsou zařazeny situace, kdy důvod zmatečnosti představuje nedostatek předpokladů pro spravedlivé rozhodnutí. Zcela mimo obě skupiny zůstává důvod zmatečnosti spočívající v zamítnutí návrhu na výkon rozhodnutí pro nedostatek materiální vykonatelnosti, který je svojí povahou a funkcí zcela specifický.

Navrhovaná klasifikace důvodů zmatečnosti tedy vypadá takto:

- I. Zmatečnost spočívající v nedostatku procesních podmínek
 1. Nedostatek pravomoci soudů
 2. Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení
 3. Nedostatek řádného zastoupení
 4. Nedostatek návrhu na zahájení řízení
 5. Překážka věci zahájené
 6. Překážka věci pravomocně rozsouzené
 - II. Zmatečnost spočívající v nedostatku předpokladů pro spravedlivé rozhodnutí
 1. Vyloučený soudce nebo přísedící
 2. Nesprávné obsazení soudu
 3. Trestný čin soudce nebo přísedícího
 4. Odnětí možnosti jednat před soudem
 5. Nesprávné odmítnutí odvolání nebo nesprávné zastavení odvolacího řízení
 - III. Zamítnutí návrhu na výkon rozhodnutí pro nedostatek materiální vykonatelnosti
- V literatuře panuje všeobecná shoda, že zákonný výčet důvodů zmatečnosti je výčtem vyčerpávajícím, a že jej tedy nelze výkladem rozšiřovat o další okolnosti, i kdyby se snad svým charakterem v zákoně uvedeným důvodům zmatečnosti podobaly.⁶² Neměnnost tohoto závěru by ovšem neměla být přeceňována. Zajímavé poučení poskytuje v této souvislosti vývoj v Rakousku. Ani tam se původně nepochybovalo o tom, že výčet důvodů zmatečnosti je výčtem vyčerpávajícím. Postupem doby se však začaly objevovat situace, v nichž nauka i soudní praxe připouštěly zmatečnost i v případech zákonem výslovně nepředpokládaných. Typickým příkladem je připuštění zmatečnosti spočívající v nedostatku procesní subjektivity, na niž doslovné znění zákona nepamatuje. V řadě konkrétních situací se dodnes ohledně

⁶² Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 940.

této otázky vedou spory.⁶³ Podobný vývoj lze zaznamenat i v německém civilním procesu.⁶⁴ Je ovšem pravdou, že ustanovení § 229 OSŘ je ve srovnání s rakouským a německým výčtem důvodů zmatečnosti formulováno výrazně podrobněji a mnoho prostoru pro další rozšiřování neposkytuje.

II. ZMATEČNOST SPOČÍVAJÍCÍ V NEDOSTATKU PROCESNÍCH PODMÍNEK

1. Úvod

Specifickou skupinu důvodů zmatečnosti představuje šest z nich, které spočívají v nedostatku procesních podmínek. V původním znění občanského soudního řádu byly tyto případy považovány za důvody obnovy řízení, přičemž zákon používal obecného vyjádření, že „řízení nemělo proběhnout pro nedostatek podmínek řízení“ [§ 228 odst. 1 písm. d) tehdejšího OSŘ]. Velká novela občanského soudního řádu z roku 1991 zařadila nedostatek podmínek řízení mezi důvody dovolání (§ 237 tehdejšího OSŘ) a ku prospěchu věci jednotlivé případy nedostatku podmínek řízení blíže specifikovala. Tak byl zaveden dovolací důvod spočívající v nedostatku pravomoci soudů [písm. a)], v nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení [písm. b)], v nedostatku řádného zastoupení [písm. c)], v překážce věci pravomocně rozsouzené nebo věci zahájené [písm. d)] a konečně v absenci návrhu na zahájení řízení v případech, kdy jej zákon vyžadoval [písm. e)]. Velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 byly takto vymezené dovolací důvody bez větších změn převzaty mezi důvody zmatečnosti. Jiné než zde uvedené případy nedostatku procesních podmínek důvod zmatečnosti nezakládají, ačkoli i k nim je soud v průběhu řízení povinen přihlížet (§ 103 OSŘ).

Především je třeba mít na zřeteli, že nedostatek procesních podmínek neznamená, že by řízení vůbec nesmělo probíhat. Tento nedostatek pouze brání soudu, aby rozhodl ve věci samé. Jedná-li se o odstranitelný nedostatek, je soud povinen přistoupit k jeho odstranění. Pokud je nedostatek neodstranitelný nebo pokud se v konkrétním případě nepodaří odstranit nedostatek jinak odstranitelný, je soud povinen řízení zastavit (§ 104 odst. 1, § 104 odst. 2 OSŘ *in fine*). Nedostatek procesních podmínek tedy zakládá důvod zmatečnosti pouze tehdy, pokud z něj soud,

⁶³ Fasching, H. W.: Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, III. Band, Manz, Wien 1971, s. 105 – 107.

⁶⁴ Braun, J. in: op. cit. sub 6, s. 793.

ať první stolice nebo odvolací, opominul vyvodit odpovídající závěr a rozhodl ve věci samé.⁶⁵

Důvod zmatečnosti podle uvedených ustanovení nepředstavuje ovšem opačný případ, kdy soud s poukazem na nedostatek procesních podmínek chybně řízení zastavil, ačkoli procesní podmínky splněny byly. Tato vada, jak ještě uvidíme, není podle převažujícího mínění považována ani za důvod zmatečnosti spočívající v odnětí možnosti jednat před soudem (§ 229 odst. 3 OSŘ). K jejímu odstranění přichází v úvahu několik řešení. Jestliže k ní došlo v řízení před soudem první stolice, je možno ji uplatnit jako důvod odvolání [§ 205 odst. 2 písm. a) OSŘ]. V případě, že by odvolací soud navzdory namítané vadě rozhodnutí potvrdil jako věcně správné, je proti takovému rozhodnutí přípustné dovolání [§ 239 odst. 2 písm. a) OSŘ]. Konečně pokud došlo k zastavení řízení pro domnělý nedostatek procesních podmínek až před odvolacím soudem, je tím naplněn důvod zmatečnosti spočívající v nesprávném zastavení odvolacího řízení (§ 229 odst. 4 OSŘ).

Nabízí se otázka, zda je důvod zmatečnosti naplněn i v situaci, kdy sice byl dán nedostatek procesních podmínek působící zmatečnost, soud přitom opominul přistoupit k jeho odstranění nebo z něj vyvodit jiný odpovídající závěr, avšak tento nedostatek ještě před vydáním meritorního rozhodnutí bez přičinění soudu sám odpadl. V praxi tato situace může vypadat tak, že procesně nezpůsobilý účastník bez řádného zastoupení nabude během řízení procesní způsobilosti nebo že řízení působící překážku věci zahájené skončí jinak než rozhodnutím ve věci samé. Bylo již řečeno, že nedostatek procesních podmínek sám o sobě neznamená, že by řízení vůbec nesmělo probíhat. Tento nedostatek pouze brání tomu, aby soud rozhodl ve věci samé. Proto jsme přesvědčeni, že nedostatek procesních podmínek, který odpadl ještě před vydáním meritorního rozhodnutí, důvod zmatečnost nezakládá.

2. Nedostatek pravomoci soudů

První důvod zmatečnosti je dán tehdy, jestliže soud meritorně rozhodl ve věci, která nenáleží do pravomoci soudů [§ 229 odst. 1 písm. a) OSŘ]. Smyslem tohoto ustanovení je zabránit tomu, aby soudy překračovaly hranice své pravomoci a rozhodovaly v civilním soudním řízení o věcech, o nichž má podle zákona rozhodnout jiný orgán. Starší procesualistická terminologie hovořila v této souvislosti o nepřípustnosti pořadu práva (*Unzulässigkeit des Rechtsweges*). Ačkoli to zákon neříká výslovně, považujeme za nepochybné, že zkoumané ustanovení je třeba vztáhnout nejen k pravomoci soudů obecně, nýbrž i k pravomoci soudů v jednotlivých druzích

⁶⁵ Bureš, J. – Drápal, L.: op. cit. sub 8, s. 54.

řízení. Uvedený důvod zmatečnosti by tedy byl podle našeho názoru naplněn i tehdy, jestliže by soud rozhodl v civilním soudním řízení o věci, která sice patří do pravomoci soudů, avšak soudy o ní mají podle zákona rozhodovat v jiném druhu řízení. V praxi ovšem bývají tyto případy poměrně řídké; spíše se lze setkat s konfliktem mezi pravomocí soudů a pravomocí správních orgánů.

Pravomocí soudů v civilním soudním řízení se tedy rozumí vymezení okruhu těch sporů a jiných právních věcí, které soudy projednávají a rozhodují v civilním soudním řízení, na rozdíl od věcí, jež soudy projednávají a rozhodují v jiných druhích řízení nebo jež rozhodují jiné orgány než soudy. Základní vymezení civilní pravomoci soudů zahrnuje spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů (§ 7 odst. 1 OSŘ). Kromě toho může zvláštní ustanovení zákona takto vymezenou civilní pravomoc soudů zúžit (§ 7 odst. 1 OSŘ *in fine*), nebo naopak rozšířit (§ 7 odst. 3 OSŘ).

Zvláštním případem nedostatku civilní pravomoci soudů je existence rozhodčí smlouvy (§ 106 odst. 1 OSŘ). Specifikum tohoto případu spočívá v tom, že k uvedenému nedostatku soud přihlíží pouze k námitce žalovaného, jestliže byla uplatněna nejpozději při jeho prvním úkonu ve věci samé. Pokud však žalovaný námitku rozhodčí smlouvy neuplatnil nebo ji uplatnil později, dochází k založení civilní pravomoci soudů navzdory rozhodčí smlouvě a o důvod zmatečnosti podle zkoumaného ustanovení se nejedná.⁶⁶ Obdobně může být civilní pravomoc soudů dodatečně založena tehdy, jestliže účastníci po uplatnění námitky shodně prohlásí, že na rozhodčí smlouvě netrvají. Civilní pravomoc soudů je dána i navzdory rozhodčí smlouvě také v případech, kdy české právo podrobení věci rozhodčí smlouvě nepřipouští, rozhodčí smlouva je neplatná nebo tu vůbec není, projednání věci před rozhodčí přesahuje pravomoc přiznanou jim smlouvou, a také v případě, že se rozhodčí soud odmítl věcí zabývat (§ 106 odst. 1 OSŘ *in fine*).

3. Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení

a) Úvod

Druhý z důvodů zmatečnosti spočívá v situaci, kdy v řízení vystupoval jako účastník ten, kdo neměl způsobilost být účastníkem řízení [§ 229 odst. 1 písm. b) OSŘ]. Tento důvod zmatečnosti tedy nastává tehdy, jestliže soud řádně nezkoumal procesní podmínky a jednal jako s účastníkem s někým, kdo způsobilost být účast-

⁶⁶ Shodně usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. října 2000, sp. zn. 20 Cdo 2312/2000, Soudní judikatura, roč. 2001, č. 1, s. 35 (Jc 12/2001).

níkem řízení z hlediska ustanovení § 19 OSŘ neměl. Při pohledu na německý a rakouský výčet důvodů zmatečnosti zjišťujeme, že tento důvod nemá v uvedených právních rádech svou obdobu. Rakouská a německá procesualistika zpravidla dovozuje jeho existenci pomocí analogie z důvodu zmatečnosti spočívajícího v nedostatku řádného zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka.⁶⁷ V literatuře se objevily pochybnosti, zda má tento důvod zmatečnosti vůbec rozumný smysl a zda k jeho aplikaci může prakticky dojít.⁶⁸ Ještě než vyslovené pochybnosti o praktickém smyslu tohoto důvodu zmatečnosti rozebereme podrobněji, věnujme pozornost samotnému pojmu způsobilosti být účastníkem řízení.

b) Způsobilost být účastníkem řízení

Způsobilost být účastníkem řízení, někdy označovaná také jako procesní subjektivita, znamená způsobilost být nositelem procesních práv a povinností. Zákon tuto způsobilost zásadně váže na hmotné právo, přiznává je každému, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti v oboru hmotného práva (§ 19 OSŘ). Navíc je způsobilost být účastníkem řízení přiznána v ojedinělých případech přímo ze zákona i útvarům, které podle hmotného práva právní subjektivitou nedisponují (§ 19 OSŘ *in fine*, cf. např. § 186 odst. 1 OSŘ, § 2 odst. 1 ZSDP *in fine*).

Konkrétně se nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení může projevit několika způsoby. Jde o případy, kdy v řízení vystupuje jako účastník plod v lůně mateřském, aniž jeho existence dospěla později v narození živého člověka, dále fyzická osoba, která zemřela, právnická osoba, třeba založená, která dosud nevznikla, nebo právnická osoba, která ještě před zahájením řízení zanikla. Patří sem také případy, kdy jako účastník řízení vystupuje útvar, který není právním subjektem a ani zvláštní ustanovení zákona mu procesní subjektivitu nepřiznávají, což bývá časté u odštěpných závodů (§ 7 odst. 1 ObchZ), u organizačních složek státu nebo u nejrůznějších orgánů veřejné moci.

Od způsobilosti být účastníkem řízení je třeba důsledně odlišovat pojem věcné legitimace. Způsobilost být účastníkem řízení souvisí s obecnou možností vstupovat do procesněprávních vztahů. Věcná legitimace se naopak týká otázky, zda ti, kdo jsou účastníky konkrétního soudního řízení, jsou skutečně také nositeli práv a povinností vyplývajících z předmětného hmotněprávního vztahu. Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení představuje neodstranitelný nedostatek procesních podmínek a vede k tomu, že soud, aniž by rozhodoval o věci samé, řízení zastaví (§ 104 odst. 1 OSŘ). Nedostatek věcné legitimace má naproti tomu za následek, že

⁶⁷ Jauernig, O.: op. cit. sub 21, s. 64; Fasching, H. W.: op. cit. sub 63, s. ...

⁶⁸ Např. Ficová, S.: op. cit. sub 4, s. 88.

žalobce nemůže být v řízení úspěšný, a proto soud žalobu meritorně zamítne. Soudní praxe ovšem ukazuje, že uvedená distinkce nebývá účastníkům ani jejich zástupcům dostatečně jasná. Časté jsou případy, kdy zcela způsobilí účastníci namítají důvod zmatečnosti podle ustanovení § 229 odst. 1 písm. b) OSŘ ve snaze přesvědčit soud, že nejsou subjekty oné povinnosti, k jejímuž plnění byli odsouzeni, a že tedy „neměli způsobilost být účastníkem předchozího řízení“. Soudy v takovém případě postupují naprosto správně, jestliže nedopřávají uvedeným námitkám sluchu, trpělivě vysvětlující, že zkoumaný důvod zmatečnosti souvisí se způsobilostí být účastníkem řízení pojímanou v obecném smyslu, a nikoli s otázkou věcné legitimacy.⁶⁹

c) Smysl a problémy praktické aplikace

Slovenská procesualistka Svetlana Ficová vyslovila ve své monografii věnované opravným prostředkům názor, že zakotvení zkoumaného důvodu zmatečnosti je nadbytečné a k jeho praktické aplikaci nemůže – až na případy předpokládané ustanovením § 107 OSŘ – vůbec dojít.⁷⁰ Argumentovala při tom tím, že základním předpokladem objektivní přípustnosti mimořádných opravných prostředků je právní moc napadeného rozhodnutí, jejíž jednou z podmínek je řádné doručení vydaného rozhodnutí (§ 159 OSŘ). Doručení tomu, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení, nelze prý v žádném případě považovat za doručení řádné, a tedy ani za doručení účinné. Takto doručené rozhodnutí proto nemůže nabýt právní moci a nemůže být způsobilým předmětem mimořádných opravných prostředků.

Autor této práce se s uvedenou argumentací neztotožňuje. Je třeba si uvědomit, že ten, kdo v řízení vystupuje jako účastník, aniž by byl nadán procesní subjektivitou, ve skutečnosti účastníkem řízení není, a proto se na něj povinnost soudu doručit vydané rozhodnutí nevztahuje (§ 158 odst. 2 OSŘ *a contrario*). Podmínka řádného doručení je v uvedené situaci splněna tím, že soud doručí rozhodnutí těm osobám, které v řízení procesní subjektivitou disponují, neboť pouze ony jsou skutečnými účastníky. Uvědomujeme si, že představa sporného řízení, v němž vystupuje pouze jeden účastník, může na první pohled působit poněkud absurdně. Takové řízení samozřejmě trpí závažnou anomálií a je na soudu, aby na tuto anomálii odpovídajícím způsobem zareagoval (§ 104 odst. 1 OSŘ); pojmově vyloučena však uvedená situace není.

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. března 1998, sp. zn. 20 Cdo 382/98, Soudní judikatura, roč. 1998, č. 15, s. 351 (Jc 107/1998) a na ně odkazující následná judikatura.

⁷⁰ Ficová, S.: op. cit. sub 4, s. 88.

Jestliže jsme vyslovili názor, že rozhodnutí postižená zkoumaným důvodem zmatečnosti mohou nabýt právní moci, a být tak způsobilým předmětem mimořádných opravných prostředků, neznamená to, že bychom si neuvědomovali problémy, jež jsou s praktickou aplikací tohoto důvodu zmatečnosti spojeny. Jeden z nich se týká otázky, kdo je oprávněn žalobu pro zmatečnost v uvedeném případě podat. Sotva tak může učinit ten, kdo v původním řízení vystupoval jako zdánlivý účastník. Takový zdánlivý účastník samozřejmě postrádá procesní subjektivitu i ve vztahu k případnému řízení o žalobě pro zmatečnost, a proto by soud musel toto řízení pro neodstranitelný nedostatek procesních podmínek zastavit (§ 104 odst. 1 OSŘ).

Zda mohou tento důvod zmatečnosti namítat také ostatní účastníci, kteří v původním řízení procesní subjektivitou disponovali, není zcela jasné. Soudní praxe tuto možnost připouští, i když je sporné, zda účastník s procesní subjektivitou je skutečně tím, k jehož ochraně je uvedený důvod zmatečnosti určen. Je pravda, že při opačné interpretaci by ustanovení § 229 odst. 1 písm. b) OSŘ téměř nemělo rozumný smysl. Z následujícího výkladu ovšem vyplyne, že mnoho rozumného smyslu nemá zkoumaný důvod zmatečnosti ani tak. Bude totiž ukázáno, že rozhodnutí, jež přiznávají právo nebo ukládají povinnost někomu, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení, ve skutečnosti nejsou nikomu na újmu, anebo že tuto újmu lze odstranit jinými procesními prostředky.

Žalobce, který nesprávně směřoval svoji žalobu proti útvaru bez právní subjektivity, se pochopitelně nedomůže výkonu rozhodnutí, jímž bylo jeho žalobě vyhověno. Místo podání žaloby pro zmatečnost však učiní lépe, jestliže ihned podá novou žalobu proti tomu, kdo právní subjektivitu skutečně má. V podání nové žaloby mu nebude bránit překážka věci pravomocně rozsouzené, neboť se vzhledem k odlišné osobě žalovaného nebude jednat o tutéž věc. Rovněž původní žalovaný nebude mít zájem na odstranění rozhodnutí pomocí žaloby pro zmatečnost. I kdyby byl odsouzen k plnění vůči útvaru bez právní subjektivity, nebude ani toto rozhodnutí materiálně vykonatelné, nehledě k tomu, že zde nebude oprávněného, který by se jeho výkonu mohl domoci. Lze uzavřít, že ani soudní rozhodnutí nemůže činit, co je pojmově nemožné: v konkrétním případě nemůže účinně přiznávat práva a ukládat povinnosti útvarům, které je přímo z definice mít nemohou.

Z rozboru uvedených situací vyplývá, že rozhodnutí, jež přiznává právo nebo ukládá povinnost někomu, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení, ve skutečnosti není nikomu na újmu, anebo že tuto újmu lze odstranit jinými procesními prostředky. Zrušením takového rozhodnutí nedojde k žádné změně v právním postavení zúčastněných osob. Jestliže zákonodárce takové zrušení cestou žaloby pro zmatečnost umožňuje, připouští tím zároveň existenci řízení, jemuž chybí jeden ze základních předpokladů každého civilního procesu, totiž právní zájem účastníků na

jeho výsledku. Závěrem tedy můžeme vyslovit souhlas s názorem Svetlany Ficové, že důvod zmatečnosti spočívající v nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení je nadbytečný, byť k tomuto závěru dospíváme na základě jiných úvah než jmenovaná autorka.⁷¹

d) Ztráta procesní subjektivity v průběhu řízení

Za určitých okolností může být důvodem zmatečnosti také případ, kdy původně způsobilý účastník ztratil procesní subjektivitu teprve v průběhu řízení. V takové situaci je povinností soudu především zjistit, zda povaha věci dovoluje v řízení pokračovat. Jestliže je odpověď na tuto otázku kladná, potom zákon až na výjimky nabízí řešení v podobě institutu procesního nástupnictví. Soud v tomto případě pokračuje v řízení s právními nástupci dosavadního účastníka, případně s těmi z nich, kteří převzali právo nebo povinnost, o něž v řízení jde (§ 107 odst. 2 a 3 OSŘ). O procesním nástupnictví je soud povinen rozhodnout usnesením, a není-li možno ihned identifikovat osobu procesního nástupce, je povinen řízení přerušit (§ 107 odst. 1 OSŘ *in fine*). Jestliže soud nepřikročí k rozhodnutí o procesním nástupnictví a rozhodne o předmětu řízení ve vztahu k původnímu účastníkovi, zatíží své rozhodnutí zmatečností. Podle ustálené judikatury se však nejedná o zmatečnost spočívající v nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení ve smyslu § 229 odst. 1 písm. b) OSŘ, nýbrž o zmatečnost spočívající v odnětí možnosti jednat před soudem ve smyslu § 229 odst. 3 OSŘ.⁷² Soudní praxe zde vychází z názoru, že zkoumaný důvod zmatečnosti dopadá pouze na případy, kdy nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení představuje neodstranitelný nedostatek procesních podmínek. O takovou situaci se však v případě, kdy přichází v úvahu procesní nástupnictví, nejedná. Tato distinkce se může na první pohled jevit jako bezvýznamná; zcela jistě však uvedený rozdíl stojí za zaznamenání, uvážíme-li, že soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost je uplatněným důvodem zmatečnosti vázán.

Jestliže soud dospěje k závěru, že povaha věci nedovoluje v řízení pokračovat, je povinen řízení zastavit, a bylo-li ve věci již rozhodnuto, vydané rozhodnutí zrušit (§ 107 odst. 5 OSŘ). Poruší-li soud tuto povinnost, zatíží své rozhodnutí ve věci samé vadou, která zakládá důvod zmatečnosti. Ve světle předchozích závěrů se v tomto případě jedná o zmatečnost spočívající v nedostatku způsobilosti být účastníkem řízení ve smyslu § 229 odst. 1 písm. b) OSŘ, neboť zde máme co činit s ne-

⁷¹ Ibidem, s. 90.

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. června 2000, sp. zn. 20 Cdo 1209/99, Soudní judikatura, roč. 2000, č. 10, s. 384 (Jc 111/2000).

odstranitelným nedostatkem jedné z procesních podmínek. Ani takové zmatečné rozhodnutí by ovšem nemohlo nikomu způsobit skutečnou újmu.

4. Nedostatek řádného zastoupení

a) Úvod a historie

Třetí z důvodů zmatečnosti nastává v případě, že účastník nebyl v řízení řádně zastoupen, ačkoli neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat z důvodů uvedených v ustanovení § 29 odst. 2 OSŘ [§ 229 odst. 1 písm. c) OSŘ]. Nedostatek řádného zastoupení představuje tradiční důvod zmatečnosti a lze se s ním setkat také v německé a rakouské právní úpravě.

V našem právu byl před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 uvedený důvod zmatečnosti formulován pouze tak, že „účastník řízení neměl procesní způsobilost a nebyl řádně zastoupen“ [§ 237 odst. 1 písm. c) tehdejšího OSŘ]. Tento důvod zmatečnosti tak připadal v úvahu téměř výlučně u fyzických osob, neboť právnické osoby jsou podle našeho práva nadány procesní způsobilostí zpravidla v plném rozsahu (§ 19a OZ, § 20 odst. 1 OSŘ). Díkce zákona přitom přehlížela, že mohou nastat situace, kdy i právnická osoba, ačkoli je zcela procesně způsobilá, potřebuje k výkonu svých procesních oprávnění zástupce, neboť zde dočasně není osoby, která by jejím jménem mohla před soudem jednat. Uvedené nedopatření mělo zřejmě původ v tom, že při velké novele občanského soudního řádu z roku 1991 byla převzata díkce civilního soudního řádu z roku 1895, aniž si zákonodárce uvědomil, že v našem předválečném právu byla procesní způsobilost právnických osob konstruována zcela jinak než v právu současném. Právnické osoby nebyly podle tehdejší koncepce nadány ani způsobilostí k právnímu jednání ani procesní způsobilostí; práv a povinností mohly nabývat výlučně na základě jednání svých orgánů. Vztah mezi právnickou osobou a jejím orgánem se považoval za vztah mezi zastoupeným a zástupcem. Z této představy ostatně vychází rakouské právo dodnes.

Velká novela občanského soudního řádu z roku 2000 odstranila zmíněný nedostatek tím, že zkoumaný důvod zmatečnosti obohatila o druhou skutkovou podstatu, spočívající v tom, že účastník řízení „nemohl před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2) a nebyl řádně zastoupen“. Vzhledem k ustanovení, na něž se zde odkazuje, dopadá tato skutková podstata výlučně na osoby právnické.

Ještě než přistoupíme k výkladu obou skutkových podstat, připomeňme si, že uvedený důvod zmatečnosti patří k těm, u nichž se uplatňuje zvláštní konstrukce subjektivní a objektivní lhůty. Tříměsíční subjektivní lhůta neběží od doručení napa-

deného rozhodnutí, ale od okamžiku, kdy nedostatek řádného zastoupení odpadl, tedy ode dne, kdy byl účastníku ustanoven zástupce nebo kdy odpadla překážka, pro kterou účastník nemohl před soudem samostatně jednat nebo pro kterou nemohl před soudem vystupovat (§ 234 odst. 2 OSŘ). V zájmu ochrany důvěry v právní stav nastolený pravomocným rozhodnutím se však zároveň uplatňuje objektivní lhůta, která je tříletá a počíná běžet od právní moci napadeného rozhodnutí (§ 234 odst. 2 OSŘ *in fine*).

b) Nedostatek řádného zastoupení procesně nezpůsobilého účastníka

Zkoumaný důvod zmatečnosti tedy zahrnuje dvě skutkové podstaty. První z nich představuje nedostatek účastníkovy procesní způsobilosti za současného nedostatku jeho řádného zastoupení. Obě podmínky musí být splněny zároveň. V případě účastníka řízení, který je plně nadán procesní způsobilostí, nemůže zkoumaný důvod zmatečnosti nastat, i kdyby jeho zastoupení, v daném případě zřejmě na základě plné moci, trpělo sebevětšími vadami. Naopak účastník, který nemá procesní způsobilost, nemůže namítat zmatečnost, jestliže byl v řízení zastoupen. Podmínkou ovšem je, aby se jednalo o zastoupení řádné, tedy takové, které odpovídá požadavkům zákona. Nerozhoduje však, zda toto zastoupení vzniklo ze zákona, na základě plné moci nebo soudním rozhodnutím.

Procesní způsobilostí se rozumí způsobilost samostatně jednat jako účastník před soudem, tedy vstupovat do procesních vztahů na základě svých vlastních procesních úkonů. Zákon tuto způsobilost přiznává účastníkům řízení v závislosti na jejich způsobilosti k právním úkonům podle hmotného práva (§ 20 odst. 1 OSŘ). U zletilé fyzické osoby tedy může uvedený důvod zmatečnosti nastat pouze tehdy, pokud byla soudem zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo v této způsobilosti omezena (§ 10 OZ). Bylo rovněž judikováno, že nejde o zmatečnost, jestliže důvody ke zbavení způsobilosti k právním úkonům v rozhodné době sice existovaly a příslušné řízení o zbavení této způsobilosti (§ 186 OSŘ *et sq.*) bylo zahájeno, avšak nedospělo do stadia pravomocného rozhodnutí.⁷³ I zde totiž platí, že rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům je konstitutivního charakteru a působí vždy s účinky *ex nunc*.

Na rozdíl od předchozího důvodu zmatečnosti nepředstavuje nedostatek procesní způsobilosti neodstranitelný nedostatek procesních podmínek. Obecné řešení této situace totiž zákon nabízí právě v podobě institutu zastoupení. Zákon stanoví, že fyzická osoba, která nemůže před soudem samostatně jednat, musí být zastoupena

⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 1541/97, Soudní judikatura, roč. 1998, č. 3, s. 58 (Jc 26/1998).

svým zákonným zástupcem (§ 22 OSŘ). Není-li přesto zastoupena svým zákonným zástupcem a je-li tu nebezpečí z prodlení, je povinností předsedy senátu, aby takové osobě ustanovil opatrovníka (§ 29 odst. 1 OSŘ). Teprve porušení těchto dvou ustanovení je způsobilé založit důvod zmatečnosti.

c) Nedostatek řádného zastoupení právnické osoby, která nemohla před soudem vystupovat

Bylo již řečeno, že druhá skutková podstata zařazená pod zkoumaný důvod zmatečnosti se týká právnických osob. Motivům, které zákonodárce přiměly k zavedení této skutkové podstaty, jsme se věnovali výše. Zmatečnost v tomto případě nastává tehdy, jestliže právnická osoba nemůže před soudem vystupovat z důvodů uvedených v ustanovení § 29 odst. 2 OSŘ a zároveň není řádně zastoupena. Podle ustanovení, na něž se zde odkazuje, je předseda senátu povinen ustanovit opatrovníka právnické osobě, která jako účastník nemůže před soudem vystupovat buď proto, že tu není osoba oprávněná za ni jednat, nebo proto, že je sporné, kdo takovou osobou je; v obou situacích však pouze v případě, že hrozí nebezpečí z prodlení. Jestliže nebezpečí z prodlení nehrozí, měl by předseda senátu vyčkat, dokud nemožnost vystupovat před soudem sama neodpadne. Tehdy ovšem může soud řízení přerušit [§ 109 odst. 2 písm. a) OSŘ].

Osoby oprávněné jednat za právnickou osobu před soudem vypočítává ustanovení § 21 OSŘ. Opatrovníka je třeba ustanovit tehdy, jestliže právnická osoba nemá k dispozici žádnou z těchto osob a nemá ani zmocněnce s procesní plnou mocí, který by mohl vykonávat její procesní práva a plnit její procesní povinnosti. Nestačí tedy zjištění, že právnická osoba nemá statutární orgán, nýbrž je třeba, aby byla vyloučena i jakákoli jiná možnost právnické osoby vystupovat před soudem prostřednictvím osob oprávněných za ni jednat.

Spor ohledně práva jednat za právnickou osobu může nastat v případě, že je tu zároveň více osob, které o sobě tvrdí, že jsou oprávněny za právnickou osobu jednat ve smyslu § 21 OSŘ, ačkoli tato jejich tvrzení nemohou vedle sebe obstát. Může se jednat například o situaci, kdy valné hromady akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezeným zvolily dva statutární orgány, které vzájemně zpochybňují platnost volby druhého z nich. Není třeba, aby byl uvedený spor formalizován v tom smyslu, že by sporná otázka musela být předmětem jiného probíhajícího soudního řízení; postačí, že takový spor sám o sobě existuje a že se projevuje ve vnitřních poměrech právnické osoby.⁷⁴ I zde připadá ustanovení opatrovníka v úva-

⁷⁴ Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 126.

hu pouze tehdy, jestliže tu není jiná osoba, která by mohla za právnickou osobu jednat.

5. Nedostatek návrhu na zahájení řízení

a) Úvod

Další z důvodů zmatečnosti spočívá v tom, že nebyl podán návrh na zahájení řízení, ačkoli jej podle zákona bylo třeba [§ 229 odst. 1 písm. d) OSŘ]. Při pohledu na německý a rakouský výčet důvodů zmatečnosti zjišťujeme, že tento důvod nemá v uvedených právních řádech svou obdobu. Německý a rakouský zákonodárce si patrně vůbec nedovedl představit, že by soudní řízení mohlo proběhnout, aniž by byl podán návrh na jeho zahájení, neboť v Německu a Rakousku je zahájení civilního procesu zcela bezvýjimečně ovládáno zásadou dispoziční. Problém, k jehož řešení je uvedený důvod zmatečnosti povolán, řeší německá procesualistika pomocí institutu objektivních mezí právní moci. Německý civilní soudní řád totiž obsahuje ustanovení, podle něhož je rozsudek způsobilý nabýt právní moci jen potud, pokud jím bylo rozhodnuto o nároku uplatněném žalobou nebo vzájemnou žalobou (§ 322 odst. 1 ZPO).

Je třeba přiznat, že i v našich podmínkách dochází k praktickému naplnění zkoumaného důvodu zmatečnosti poměrně zřídka, a to tím spíše, že soudní praxe, jak ještě uvidíme, přistupuje k tomuto důvodu zmatečnosti s výkladem snad až příliš doslovným.

b) Dispoziční zásada

Hlavním cílem zkoumaného důvodu zmatečnosti je ochrana před porušením zásady dispoziční a především ve světle této zásady je podle našeho názoru třeba zkoumaný důvod zmatečnosti vykládat. Uvedená zásada ovládá zahájení civilního soudního řízení a další dispozice tímto řízením ze strany účastníků. Dispoziční zásada znamená, že oprávněným osobám je ponecháno na vůli, zda vůbec podají návrh na zahájení řízení, a pokud ano, zda jej v průběhu řízení rozšíří, vezmou zcela nebo zčásti zpět nebo zda ve věci uzavřou soudní smír. Dispoziční zásada je založena na myšlence, že soudní ochrana je poskytována především v zájmu toho, jehož právo bylo porušeno nebo ohroženo. Tato konkrétní osoba je potom také oprávněna určit, zda se jejímu právu má nebo nemá dostat soudní ochrany, případně v jakém rozsahu se tak má stát. Soudní ochrana nemůže být subjektům proti jejich vůli ze strany státu vnučována.

Někdy soudy rozhodují o právech, jejichž nositele je z důvodu veřejného zájmu třeba zvláštním způsobem chránit. Zákon může v takové situaci oprávnění k podání návrhu na zahájení řízení přiznat i jinému subjektu než tomu, kdo tvrdí, že je nositelem porušeného nebo ohroženého práva. V našem civilním procesu často bývá takovým subjektem státní zastupitelství nebo Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Jako výjimka z obecného pravidla se v některých případech při zahájení civilního soudního řízení uplatňuje zásada oficiality. Tato zásada znamená, že soud může zahájit řízení z úřední povinnosti, takže návrhu na zahájení řízení není vůbec třeba. Tento postup se uplatňuje v některých nesporných řízeních podle hlavy páté části třetí občanského soudního řádu (§ 81 odst. 1, § 200b odst. 2, § 200e odst. 2 OSŘ). Cílem této konstrukce je opět veřejný zájem na vydání některých soudních rozhodnutí. Jenom na okraj je v této souvislosti třeba poznamenat, že máme vážné pochybnosti o vhodnosti právě popsané konstrukce, kdy soud v téže věci zároveň zahajuje řízení (§ 81 odst. 3 OSŘ), vymezuje jeho předmět a o takto vymezeném předmětu vydává rozhodnutí. Zdá se nám, že tímto postupem ztrácí soud postavení nezúčastněného subjektu a přichází o potřebný nadhled nad projednávanou věcí. Jsme přesvědčeni, že sledovaného účelu by bylo stejně dobře možno dosáhnout tím, že by byl určen některý správní úřad, který by v uvedených řízeních zastupoval veřejný zájem a byl by oprávněn podat návrh na zahájení řízení. Za zaznamenání jistě stojí, že řada jiných procesních úprav se bez zahajování řízení ze strany soudu celkem úspěšně obejde.

c) Rozsah aplikace

Rozhodovací praxe našich soudů dospěla již před několika lety k závěru, že o nedostatek návrhu na zahájení řízení jde pouze tehdy, jestliže návrh jako procesní úkon zcela chybí. Není prý proto důvodem zmatečnosti situace, kdy soud ve svém rozhodnutí přisoudil více (*plus*) nebo něco jiného (*aliud*), než čeho se žalobce v žalobě domáhal, aniž by šlo o výjimečné případy, ve kterých zákon tento postup umožňuje (§ 153 odst. 2 OSŘ).⁷⁵

Autor této práce uvedené stanovisko nesdílí. Skutečnost, zda návrh na zahájení řízení jako procesní úkon byl učiněn nebo nikoli, je pouze formálním odrazem celé věci. Z hlediska obsahového však mezi situacemi, kdy návrh zcela chybí a kdy tu síce je, avšak soud jej neprávem třeba i značně překročil, rozdílů není. Jestliže je

⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. listopadu 1999, sp. zn. 20 Cdo 1793/99, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2002, č. 9 – 10, s. 657 (R 74/2002).

hlavním cílem tohoto důvodu zmatečnosti ochrana před porušením zásady dispoziční, potom je třeba konstatovat, že takovým porušením je bezesporu také rozhodnutí jdoucí nad žalobní návrh a účastníkům řízení by i v tomto případě měla být poskytnuta možnost se proti zásahu do jejich dispoziční sféry bránit. Nejvyšší soud České republiky v uvedeném rozhodnutí vyslovil názor, že neoprávněné překročení žalobního návrhu je jinou vadou řízení, která může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. K této vadě lze ovšem přihlídnout pouze v rámci dovolacího řízení, a to ještě pouze tehdy, jestliže je podané dovolání přípustné (§ 242 odst. 3 OSŘ *in fine*). Pokud je však v našem civilním procesu konstruována žaloba pro zmatečnost jako zvláštní opravný prostředek, jehož účelem je ochrana před porušením základních principů civilního soudního řízení, potom vyznívá poněkud absurdně, jestliže drtivá většina porušení tak významného principu, jakým je zásada dispoziční, má být z okruhu použitelnosti žaloby pro zmatečnost vyňata. Jsme proto přesvědčeni, že námi zastávaný méně doslovný výklad zkoumaného důvodu zmatečnosti lépe odpovídá cílům, jež uvedené ustanovení sleduje.

Za nedostatek návrhu na zahájení řízení lze považovat i případ, kdy soud ve věci samé rozhodl, ačkoli byl návrh na zahájení řízení účinně vzat zpět (§ 96 OSŘ). Ve světle předchozího judikátu by však patrně nebyla důvodem zmatečnosti situace, kdy návrh na zahájení řízení byl účinně vzat zpět jen zčásti, avšak soud, nedbaje tohoto zpětvzetí, přesto meritorně rozhodl o předmětu řízení v původním rozsahu. I zde je ovšem třeba poznamenat, že obsahového rozdílu mezi oběma případy není.

Dispoziční zásada ovládá, a to dokonce bezvýjimečně, také řízení o opravných prostředcích. To vede některé autory k názoru, že zkoumaný důvod zmatečnosti je naplněn i tehdy, jestliže proběhlo opravné řízení, aniž byl podán opravný prostředek.⁷⁶ Pomineme-li skutečnost, že taková situace může v praxi nastat skutečně značně ojediněle, je autor této práce k uvedenému názoru velmi zdrženlivý. Zdá se, že zákonodárce měl v úmyslu poskytnout ochranu pouze právu účastníků vymezit předmět řízení, nikoli všem dalším procesním úkonům, k nimž jsou účastníci řízení oprávněni. Použitý výraz „návrh na zahájení řízení“ se v této souvislosti jeví jako poměrně jednoznačný.

⁷⁶ Ficová, S.: op. cit. sub 4, s. 97.

6. Překážka věci zahájené a překážka věci pravomocně rozsouzené

a) Úvod

Důvod zmatečnosti nastává také tehdy, jestliže původní řízení ve věci proběhlo, ačkoli tomu bránila existence překážky věci zahájené [§ 229 odst. 2 písm. a) OSŘ] nebo existence překážky věci pravomocně rozsouzené [§ 229 odst. 2 písm. b) OSŘ]. Ani s obdobou těchto důvodů zmatečnosti se v zahraničních právních úpravách neseťkáváme. To jen podporuje náš názor, že překážka věci zahájené nemá jako důvod zmatečnosti žádný rozumný smysl. K tomuto tvrzení se ovšem za nedlouho vrátíme ve větších podrobnostech.

b) Předpoklady

Překážka věci zahájené (*lis pendens*) je jedním z procesních účinků podání návrhu na zahájení řízení. Její podstata spočívá v tom, že bylo-li ve věci zahájeno řízení, nemůže v téže věci probíhat u soudu řízení jiné (§ 83 odst. 1 OSŘ). Cílem této překážky je především požadavek procesní ekonomie a také snaha zabránit vynešení dvou obsahově odlišných rozhodnutí v téže věci. Již ve starém římském procesu se tato myšlenka vyjadřovala formulí *bis de eadem re ne sit actio*.

Překážka věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*) je důsledkem negativní stránky materiální právní moci. Její podstata spočívá v tom, že bylo-li ve věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být tatáž věc v rozsahu závaznosti výroku rozhodnutí projednávána znovu (§ 159a odst. 5 OSŘ). Sleduje se tím cíl, aby neúspěšná strana nemohla novým podáním žaloby neustále zpochybňovat pravomocné rozhodnutí. Ve starém římském procesu se tato myšlenka vyjadřovala výstižnou, byť poněkud nadnesenou formulí *res iudicata pro veritate accipitur*. U obou překážek se zároveň jedná o projev obecnější právní zásady *ne bis in idem*.

Klíčovým pro existenci obou překážek je požadavek, aby šlo o „tutéž věc“. Vyžaduje se zde jak totožnost osob, třeba v různých procesních rolích, tak totožnost předmětu řízení. Totožnost osob je dána i v případě právního nástupnictví. Předmět řízení je totožný tehdy, jestliže jde v obou řízeních o týž nárok a o týž právní důvod, popřípadě o týž skutkový stav, na němž právní důvod spočívá. U překážky věci zahájené se dále vyžaduje, aby tu byla dvě řízení, z nichž jedno bylo zahájeno později než druhé. Překážka věci pravomocně rozsouzené zase předpokládá existenci rozhodnutí, které nabylo právní moci (§ 159 odst. 1 OSŘ), přičemž existuje všeo-

becná shoda na tom, že založit tuto překážku jsou způsobilá pouze pravomocná rozhodnutí ve věci samé.⁷⁷

Obě překážky představují neodstranitelný nedostatek podmínek řízení v tom smyslu, že je nelze odstranit postupem soudu. Není však vyloučeno, že tyto překážky v průběhu řízení samy odpadnou. Přesto je soud povinen k těmto překážkám přihlížet kdykoli za řízení a při jejich zjištění řízení zastavit (§ 104 odst. 1 OSŘ). Požadavku procesní ekonomie odpovídá, aby bylo zastaveno řízení později zahájené, jde-li o *litem pendentem*, případně to, v němž dosud nebylo vydáno pravomocné rozhodnutí ve věci samé, jde-li o *rem iudicatam*.

c) Smysl a praktická aplikace

Výše jsme vyjádřili pochybnost, zda je existence překážky věci zahájené skutečně natolik závažnou vadou řízení, aby tím bylo odůvodněno její zařazení mezi důvody zmatečnosti. Stejná pochybnost byla vyslovena i v existující literatuře.⁷⁸ Cílem uvedené překážky je zabránit vynesení dvou obsahově odlišných rozhodnutí v téže věci. Pokud však řízení vzdor existující překážce věci zahájené již proběhlo a bylo zakončeno pravomocným rozhodnutím ve věci samé, nejeví se přiměřeným, aby do právní moc takového rozhodnutí bylo zasahováno jen proto, že v téže věci probíhá jiné řízení, které bylo sice zahájeno dříve, avšak do stadia pravomocného rozhodnutí dosud nedospělo. Vhodnější by v uvedené situaci bylo dříve zahájené a dosud probíhající řízení zastavit z důvodu překážky věci pravomocně rozsouzené. Pokud by však v dříve zahájeném řízení bylo vyneseno pravomocné rozhodnutí ve věci samé dříve než v řízení zahájeném později, postačí k odstranění pozdějšího rozhodnutí důvod zmatečnosti spočívající v překážce věci pravomocně rozsouzené.

Lze tedy shrnout, že obě překážky plní v průběhu řízení své nezastupitelné funkce a jejich existence je potřebná, avšak cílů, které sleduje překážka věci zahájené, lze ve stadiu po nabytí právní moci lépe dosáhnout jinými prostředky. Z hlediska úvah *de lege ferenda* proto považujeme za vhodné přistoupit k vypuštění existence překážky věci zahájené z výčtu důvodů zmatečnosti.

⁷⁷ Zoulík, F. in: Winterová, A. a kol.: op. cit. sub 50, s. 289.

⁷⁸ Ficová, S.: op. cit. sub 4, s. 96.

III. ZMATEČNOST SPOČÍVAJÍCÍ V NEDOSTATKU PŘEDPOKLADŮ PRO SPRAVEDLIVÉ ROZHODNUTÍ

1. Vyloučený soudce nebo přísedící

Další z důvodů zmatečnosti spočívá v tom, že v původním řízení rozhodoval vyloučený soudce nebo přísedící [§ 229 odst. 1 písm. e) OSŘ]. Tento důvod patří k tradičním důvodům zmatečnosti a můžeme se s ním setkat také v německém a rakouském civilním procesu. V obou právních úpravách je přitom ve výčtu důvodů zmatečnosti zařazen na předních místech. Uvidíme však, že německá a rakouská konstrukce tohoto důvodu zmatečnosti se výrazně odlišuje od řešení, jež zvolil český zákonodárce. Cílem institutu vyloučení je zabránit tomu, aby věc projednával a rozhodoval o ní soudce nebo přísedící, který je ve vztahu k účastníkům řízení nebo k projednávané věci osobně zaujat. Tento institut tedy úzce souvisí s ústavně zakotvenou zásadou nestrannosti soudů (čl. 36 odst. 1 LPS).

Podle české právní úpravy je soudce, a tímto výrazem budeme dále rozumět také přísedícího, vyloučen z projednávání a rozhodování věci již tehdy, jestliže jsou u něho splněny předpoklady, které zákon pro vyloučení stanoví (§ 14 OSŘ). Nevyžaduje se tedy, aby tyto předpoklady byly v původním řízení autoritativním způsobem zjištěny. V průběhu řízení se vyloučení soudce zkoumá buď z podnětu samotného vyloučeného soudce nebo k námitce podjatosti vznesené některým z účastníků řízení. Účastník přitom může vznést tuto námitku nejpozději při prvním jednání, jež se soudce zúčastnil, nebo nevěděl-li v této době o důvodu vyloučení, ještě v patnáctidenní lhůtě ode dne, kdy se o tomto důvodu dozvěděl (§ 15a odst. 2 OSŘ). O vyloučení soudce rozhoduje nadřízený soud (§ 16 odst. 1 OSŘ). Opožděnou námitku podjatosti nadřízený soud až na výjimky odmítne, aniž by se jí věcně zabýval (§ 16 odst. 2 OSŘ).

Pomocí žaloby pro zmatečnost lze vyloučení soudce namítat i po pravomocném skončení původního řízení. Zákon tuto možnost konstruuje zcela nezávisle na tom, zda byla otázka vyloučení soudce posuzována již v původním řízení, případně na tom, s jakým výsledkem nadřízený soud o této otázce rozhodl (§ 16b OSŘ). V tomto ohledu vykazuje česká úprava výraznou odlišnost od německého a rakouského modelu, podle nichž je podání žaloby pro zmatečnost z tohoto důvodu nepřípustné, jestliže byl důvod vyloučení bez úspěchu namítán již původním řízením. V Rakousku je navíc žaloba pro zmatečnost nepřípustná také tehdy, jestliže účastník důvod vyloučení sice v původním řízení nenamítal, avšak mohl tak učinit. S takto formulovanými omezeními se v českém civilním procesu nesetkáváme. Důležitý korektiv zde ovšem představuje časový limit v podobě tříměsíční subjektivní lhůty, která počíná

běžet od okamžiku, kdy se účastník o důvodu vyloučení dozvěděl (§ 234 odst. 3 OSŘ). Ačkoli se obě srovnávané konstrukce odlišují, přesto je jejich cíl shodný a praktický dopad téměř totožný. Také české omezení pomocí subjektivní lhůty má zabránit tomu, aby se o vyloučení soudce znovu rozhodovalo ve stadiu po právní moci rozhodnutí, ačkoli tak bylo nebo alespoň mohlo být učiněno již v řízení původním. Pokud totiž účastník o důvodu zmatečnosti věděl již v původním řízení, nebo námitku podjatosti v tomto řízení dokonce bez úspěchu uplatnil, je prakticky téměř vyloučeno, aby tak mohl učinit znovu po právní moci napadeného rozhodnutí pomocí žaloby pro zmatečnost, aniž by mezitím uplynula tříměsíční subjektivní lhůta.

2. Nesprávné obsazení soudu

a) Úvod

Další z důvodů zmatečnosti nastává tehdy, jestliže byl soud v původním řízení nesprávně obsazen, ovšem s výjimkou případu, kdy rozhodoval senát, ačkoli měl podle zákona rozhodovat samosoudce [§ 229 odst. 1 písm. f) OSŘ]. Tento důvod zmatečnosti si tedy klade za cíl chránit účastníky řízení před porušením ustanovení o obsazení soudu a také před porušením ústavně zakotvené zásady zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LPS). Nesprávné obsazení soudu znal jako důvod zmatečnosti již rakouský civilní soudní řád z roku 1895 a obdobné ustanovení můžeme nalézt i v německé právní úpravě.

V civilním soudním řízení rozhoduje soud buď v senátě, nebo samosoudcem (čl. 94 odst. 1 Ústavy). V první stolici je pravidlem rozhodování samosoudcem; jen v pracovních věcech rozhoduje senát složený z jednoho soudce jako předsedy a dvou přísedících (§ 36a odst. 1 a 2 OSŘ). V řízení před krajským soudem jako soudem odvolacím, před vrchním soudem a před Nejvyšším soudem České republiky rozhoduje vždy senát složený ze soudců (§§ 36b a 36c OSŘ, § 19 odst. 2, § 27, § 31 odst. 1 ZSS); tento senát je zpravidla tříčlenný, v řízení před Nejvyšším soudem České republiky výjimečně i vícečlenný (§ 19 odst. 3 ZSS).

Který soudce nebo senát je povolán k projednání a rozhodnutí konkrétní věci, určuje rozvrh práce, jenž je veřejně přístupný (§ 41 odst. 3 ZSS). Vydává jej na období každého kalendářního roku předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou. V průběhu kalendářního roku může být rozvrh práce změněn, jen jestliže to vyžaduje potřeba nového rozdělení prací u soudu (§ 41 odst. 2 ZSS). Tím je zajištěno, že určení soudce nebo senátu povoláného k projednání a rozhodnutí konkrétní věci se děje podle obecných kritérií, která jsou dána předem a platí

shodně pro všechny v úvahu připadající situace. Právě v této skutečnosti bývá spatřována jedna ze stránek zásady zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LPS).⁷⁹

b) Kdy je soud nesprávně obsazen?

Definici obsazení soudu zákon neobsahuje a ani v literatuře nenajdeme jednoznačné vymezení tohoto pojmu. Uvedený pojem je možno chápat ve dvou rovinách. V obecné rovině se obsazením soudu rozumí určení, zda konkrétní věc má být rozhodnuta samosoudcem nebo v senátě, případně jaké má být složení tohoto senátu z hlediska počtu soudců a přísedících. V téže obecné rovině lze obsazením soudu rozumět také určení, zda konkrétní věc může být rozhodnuta soudním tajemníkem, justičním čekatelem nebo vyšším soudním úředníkem. Naopak v konkrétní rovině se obsazením soudu rozumí určení, který jednotlivý soudce nebo senát je povolán k rozhodnutí konkrétní věci. Tato rovina obsazení soudu tedy souvisí s dodržáním pravidel rozvrhu práce.

V minulosti se pojem nesprávného obsazení soudu vykládal téměř výlučně ve výše zmíněné obecné rovině. Porušení pravidel rozvrhu práce se za nesprávné obsazení soudu nepovažovalo. Postupně se však začal uplatňovat rozšiřující výklad, podle něhož se za obsazení soudu považuje také určení konkrétních soudních osob majících účast na vydání rozhodnutí. Svoji roli v tomto procesu sehrál především stále rostoucí význam ústavně zakotvené zásady zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LPS). Ústavní soud se k rozšiřujícímu výkladu pojmu nesprávného obsazení soudu opakovaně přihlásil v řadě svých nálezů. Ve vztahu k důvodům dovolání výslovně judikoval, že „pojem nesprávného obsazení soudu, jako důvod dovolací, nutno interpretovat nikoli pouze hledisky obsaženými v ustanoveních § 36 až § 36c o. s. ř., nýbrž komplexně z pohledu práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny.“⁸⁰ Stanovisko, že dovolací důvod spočívající v nesprávném obsazení soudu je třeba vykládat i ve vztahu ke konkrétním soudním osobám, našel posléze uplatnění také v judikatuře Nejvyššího soudu.⁸¹ Není důvodu, proč bychom tento názor za nové

⁷⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 22. února 1996, sp. zn. III 232/95, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 5, č. 15, s. 101 a něj navazující konstantní judikatura.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. ledna 1999, sp. zn. III 293/98, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 13, č. 11, s. 98. Tímto náležen bylo zrušeno usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. dubna 1998, sp. zn. 2 Cdo 1311/96, v němž se zastává stanovisko opačné.

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. září 1999, sp. zn. 22 Cdo 820/99, Právní rozhledy, roč. 2000, č. 1, s. 38. Shodně rozsudek téhož soudu ze dne 19. ledna 2000, sp. zn. 21 Cdo 1876/98, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2000, č. 8, s. 484 (Rc 51/2000).

právní úpravy neměli aplikovat i na žalobu pro zmatečnost. Toto stanovisko ostatně přijali i představitelé právní vědy.⁸²

Podobný posun směřující k rozšiřujícímu výkladu pojmu nesprávného obsazení soudu je možno sledovat také v Německu a Rakousku, kde je zásada zákonného soudce rovněž ústavně zakotvena.⁸³ Naopak Nejvyšší soud Slovenské republiky v jednom ze svých rozhodnutí setrval na stanovisku, že nesprávným obsazením soudu není situace, kdy věc projednal a rozhodl jiný soudce než ten, který tak měl učinit podle rozvrhu práce. Argumentoval při tom tím, že občanský soudní řád pojem obsazení soudu v žádném ustanovení nevymezuje a dovětek „ledaže místo samosoudce rozhodoval senát“ nasvědčuje spíše tomu, že zákonodárce měl na mysli obsazení soudu v obecné rovině, nikoli obsazení konkrétními soudními osobami.⁸⁴

Autor této práce se ztotožňuje s rozšiřujícím výkladem pojmu nesprávného obsazení soudu. Tento výklad ostatně odpovídá obecnému požadavku ústavnosti, podle kterého mají být normy obecného práva vykládány v souladu s normami ústavními. Nemělo by rozumný smysl, aby případy, kdy došlo k porušení pravidel rozvrhu práce, byly vylučovány z nápravy pomocí žaloby pro zmatečnost, jestliže toto porušení představuje zásah do ústavně zaručených základních práv, a účastník by se nápravy mohl stejně domoci, jen později a s většími obtížemi, cestou ústavní stížnosti. Zároveň je však třeba přiznat, že takto široký výklad pojmu nesprávného obsazení soudu může přinášet určité praktické obtíže. Pokud vezmeme v úvahu, že dovolací soud je povinen přihlížet k vadám uvedeným v ustanovení § 229 odst. 1 OSŘ i tehdy, jestliže nebyly dovolatelem uplatněny (§ 242 odst. 3 OSŘ), nabízí se otázka, zda dovolací soud má vůbec reálnou možnost porušení pravidel rozvrhu práce zjistit, pokud na ně dovolatel výslovně nepoukázal.

Některé názory považují za nesprávné obsazení soudu i případy, kdy se na vydání rozhodnutí podílely osoby, které nebyly řádně jmenovány soudcem nebo předsedícím, nebo osoby, u nichž tato funkce zanikla.⁸⁵ Z teoretického hlediska s touto představou souhlasit nelze, neboť takto vydaná rozhodnutí není vůbec možno pova-

⁸² Bureš, J. in Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: Občanský soudní řád. Komentář, I. díl, 6. vydání, C. H. Beck, Praha 2002, s. 123.

⁸³ Gummer, P. in: Zöller, R. a kol.: op. cit. sub 59, s. 1293. Fasching, H. W.: op. cit. sub 63, s. 117. Tento posun je v Německu a Rakousku sice patrný, není jej však považovat za definitivně ukončený. Německá praxe považuje porušení pravidel rozvrhu práce za nesprávné obsazení soudu pouze v případě, že se jednalo o „zjevnou libovůli“ (*offenbare Willkür*), nikoli třeba o pouhý omyl. V Rakousku část soudní praxe setrvává i nadále na názoru, že porušení pravidel rozvrhu práce nesprávným obsazením soudu není; názory zastávané právní teorií se různí.

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 28. ledna 1998, sp. zn. 4 Cdo 1/98.

⁸⁵ Ficová, S.: op. cit. sub 4, s. 100.

žovat za soudní rozhodnutí; máme zde co činit se soudními rozhodnutími jen zdánlivými. Shodně na tato rozhodnutí pohlíží také německá a rakouská nauka civilního práva procesního.⁸⁶

c) „*leđaže místo samosoudce rozhodoval senát*“

Případ, kdy rozhodoval senát, ačkoli měl podle zákona rozhodovat samosoudce, se za důvod zmatečnosti nepovažuje. Velká novela občanského soudního řádu z roku 1991 tento závěr výslovně vyjádřila v textu zákona a téhož řešení se přidržela i velká novela z roku 2000. Právní teorie i soudní praxe však k uvedenému závěru dospěly i bez výslovné zákonné opory mnohem dříve, vycházejíce při tom z představy, že senátní rozhodování je vzhledem k rozhodování samosoudcem způsobem kvalitativně vyšším.⁸⁷

Autor této práce je toho názoru, že uvedenému stanovisku automaticky přisvědčit nelze. Jestliže zákon stanoví pro některou věc určitý způsob obsazení soudu, činí tak z důvodů, které je třeba respektovat. Především by však mělo být respektováno právo účastníka řízení, aby jeho věc byla projednána a rozhodnuta soudem zákonně obsazeným. Shora uvedený judikát byl proto podle našeho názoru bez zákonné opory neudržitelný, čehož si byl patrně vědom i zákonodárce, když provedl zmíněnou novelizaci. Pochybnosti o správnosti této konstrukce však přetrvávají i po změně zákona, a to tím spíše, že zkoumaná problematika má výrazný ústavněprávní rozměr. Zůstává totiž nepochybným, že jestliže rozhodoval senát, ačkoli měl podle zákona rozhodovat samosoudce, nerozhodoval soudce zákonem určený, a nejednalo se tedy o rozhodování zákonným soudcem ve smyslu čl. 38 odst. 1 LPS. Judikatura Ústavního soudu, která by se k této otázce podrobněji vyjadřovala, však není dosud k dispozici. V zájmu objektivity však dodejme, že shodné ustanovení můžeme nalézt v rakouském civilním soudním řádu (§ 477 odst. 3 ZPO).

3. Trestný čin soudce nebo přisedícího

a) *Úvod a historie*

Důvodem zmatečnosti je také situace, kdy bylo rozhodnuto v účastníkův neprospěch v důsledku trestného činu soudce nebo přisedícího [§ 229 odst. 1 písm. g)

⁸⁶ *Fasching, H. W.*: op. cit. sub 63, s. 115.

⁸⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 7. října 1970, sp. zn. Cpj 38/70, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1971, č. 1, s. 2 (Rc 2/1971). V teorii shodně např. *Steiner, V.*: op. cit. sub ..., s. ...

OSŘ]. Ve starší procesualistické terminologii se tento důvod zmatečnosti označoval také jako *dolus criminalis*. Před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 zakládala tato skutková podstata důvod obnovy řízení. Toto zařazení mělo v naší právní úpravě mnohaletou tradici a také v německém a rakouském právu se uvedená situace považuje za důvod obnovy, a nikoli za důvod zmatečnosti. I v zahraničních úpravách však má tento důvod některými rysy blízko k důvodům zmatečnosti. U nás na tuto skutečnost z poněkud jiného úhlu pohledu poukázal na počátku 70. let Jindřich Hrdlička, který navrhl, aby se tento důvod obnovy stal důvodem zvláštního mimořádného opravného prostředku.⁸⁸ S tímto návrhem se do jisté míry ztotožnil český zákonodárce v roce 2000, když zařadil uvedený důvod mezi důvody nově konstruované žaloby pro zmatečnost.

Uvedený případ zmatečnosti se v praxi vyskytuje celkem zřídka, o čemž svědčí i to, že ačkoli zkoumané ustanovení existuje v naší právní úpravě více než půl století, nebylo mu až donedávna věnováno ani jediné rozhodnutí v oficiálních sbírkách judikatury. Teprve na počátku roku 2004 byl publikován první judikát zabývající se tímto důvodem zmatečnosti podrobněji.⁸⁹ Jak bude ještě ukázáno, jedná se o rozhodnutí, které má pro správné chápání zmíněného ustanovení poměrně zásadní význam.

b) Předpoklady

Základním předpokladem zkoumaného důvodu zmatečnosti je takové jednání, které je podle předpisů trestního práva hmotného trestným činem. Za trestný čin se považuje jednání pro společnost nebezpečné, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně (§ 3 odst. 1 TZ), přičemž se může jednat jak o jednání úmyslné, tak o jednání spáchané z nedbalosti (§ 3 odst. 3 TZ). Nestačí ovšem, jestliže se jedná o delikt postihovaný v oboru správního trestání. Navíc musí jít o trestný čin, kterého se dopustil soudce nebo přísedící, jednání jiných osob činných u soudu tento důvod zmatečnosti nezakládá. Na rozdíl od německé a rakouské úpravy neříká náš zákon výslovně, že se musí jednat o soudce nebo přísedícího, který se podílel na vydání napadeného rozhodnutí. I když patrně není vyloučeno, aby rozhodnutí ovlivnil spácháním trestného činu i jiný soudce nebo přísedící, zdá se rozumné omezit aplikaci tohoto ustanovení pouze na případy, kdy měl soudce nebo přísedící na vydání napadeného rozhodnutí přímou účast. Tento názor byl ostatně vysloven i v existující

⁸⁸ Hrdlička, J.: Obnova v soustavě mimořádných opravných prostředků v občanském soudním řízení, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, roč. 1971, č. 3, s. 137.

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. prosince 2003, sp. zn. 21 Cdo 960/2003, *Soudní judikatura*, roč. 2004, č. 2, s. 88 (Rc 26/2004).

literatuře.⁹⁰ Dalším nezbytným předpokladem zkoumaného důvodu zmatečnosti je příčinná souvislost mezi trestným činem soudce nebo přisedícího a skutečností, že bylo rozhodnuto v neprospěch toho z účastníků, který žalobu pro zmatečnost podává.

Zopakujme ještě, že uvedený důvod zmatečnosti patří k těm, u nichž se vůbec neuplatňuje objektivní lhůta. Možnost podat žalobu pro zmatečnost je zde vázána výlučně tříměsíční lhůtou subjektivní, počítanou od okamžiku, kdy se účastník o důvodu zmatečnosti dozvěděl (§ 234 odst. 4 OSŘ). Ve světle následujícího výkladu jde o okamžik, kdy se legitimovaná osoba dozvěděla o naplnění všech znaků zakládajících skutkovou podstatu příslušného trestného činu, a to i tehdy, jestliže si nebyla vědoma, že dané jednání je trestným činem, nebo jestliže soudce nebo přisedící nebyl za toto jednání dosud odsouzen.

c) Soud rozhodující o spáchání trestného činu

V souvislosti se zkoumaným důvodem zmatečnosti se nabízí otázka, který soud má o trestnosti posuzovaného jednání soudce nebo přisedícího rozhodnout. Situace je jasná v případě, kdy zde již je pravomocný odsuzující rozsudek trestního soudu, který se o trestnosti posuzovaného jednání a o jeho pachateli vyslovuje. Takovým rozsudkem je civilní soud v řízení o žalobě pro zmatečnost vázán (§ 135 odst. 1 OSŘ) a uvedenou otázku si nemůže ani jako předběžnou posoudit odlišně. Rovněž v případě, že byl soudce nebo přisedící pravomocně zproštěn viny, je civilní soud povinen ze zprošťujícího rozsudku trestního soudu vycházet (§ 135 odst. 2 OSŘ *in fine*). Ani zde není mnoho prostoru pro odlišný závěr v rámci posuzování předběžné otázky.

Spory však vyvolává situace, kdy rozsudek trestního soudu dosud vydán nebyl. V literatuře převažuje názor, že civilní soud v takovém případě zásadně nemůže otázku, zda byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, sám posoudit ani jako otázku předběžnou a musí vyčkat rozsudku soudu trestního. Připouští se však zároveň, že posouzení otázky trestnosti v civilním řízení je možné ve výjimečných případech, kdy vydání odsuzujícího rozsudku brání procesní důvody, ačkoli pachatel skutečně trestný čin spáchal. Může se jednat o situaci, kdy je trestní stíhání nepřipustné (§ 11 TR) nebo kdy trestnost činu zanikla (§§ 65 TZ *et sq.*).⁹¹ Spíše ojediněle se naproti tomu lze setkat s opačným názorem, podle něhož, pokud zde není pravo-

⁹⁰ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 941.

⁹¹ Soukup, J. in: Handl, V. – Rubeš, J. a kol.: Občanský soudní řád, Komentář, II. díl, Panorama, Praha 1985, s. 110; Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 941; Winterová, A. in: Winterová, A. a kol.: op. cit. sub 50, s. 227, Steiner, V.: op. cit. sub 50, s. 364.

mocný odsuzující rozsudek trestního soudu, je ponecháno civilnímu soudu na vůli, zda přerušiv řízení o žalobě pro zmatečnost, takového rozsudku vyčká [§ 109 odst. 2 písm. c) OSŘ], nebo zda si otázku trestnosti sám posoudí jako otázku předběžnou (§ 135 odst. 2 OSŘ *in principio*).⁹²

Autor této práce zastává druhý z uvedených názorů, opíraje při tom své stanovisko o jazykový výklad zákona. Dikce ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ skutečně hovoří pouze o vázanosti „rozhodnutím příslušných orgánů, že byl spáchán trestný čin“, což se zdá nasvědčovat tomu, že zákon má na mysli rozhodnutí již existující, nikoli snad taková, která by mohla být v příslušných řízeních teprve v budoucnu vydána. Nenacházíme tedy normu, která by civilnímu soudu bránila, aby při absenci odsuzujícího rozsudku trestního soudu posoudil otázku trestnosti sám. V ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ taková norma rozhodně obsažena není. Zdá se, že tento názor zastává i Nejvyšší soud České republiky, když nedávno ve shora zmíněném rozhodnutí judikoval, že rozhodnutí soudu je postiženo zmatečností také v případě, že jednání soudce nebo přisedícího, ačkoli nebyl pravomocně odsouzen za trestný čin, představuje pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.⁹³

I když souhlasíme s názorem, že civilnímu soudu nic nebrání, aby při absenci odsuzujícího rozsudku trestního soudu posoudil otázku trestnosti sám, přesto tento postup nepovažujeme za příliš účelný. Zejména v případě, že trestní řízení o předmětném skutku již probíhá, se jeví jako vhodné, aby civilní soud využil možnosti přerušit řízení o žalobě pro zmatečnost a vyčkal výsledku trestního řízení [§ 109 odst. 2 písm. c) OSŘ]. Trestní řízení totiž skýtá k posouzení otázky trestnosti lepší

⁹² Schelleová, I.: op. cit. sub 17, s. 355 a 356.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. prosince 2003, sp. zn. 21 Cdo 960/2003, Soudní judikatura, roč. 2004, č. 2, s. 88 (Rc 26/2004). V tomto případě byla žaloba pro zmatečnost opřena o tvrzení, že soudkyně rozhodující v původním řízení postupovala způsobem, který naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele podle ustanovení § 158 odst. 1 trestního zákona. Soud první stolice žalobu pro zmatečnost zamítl s poukazem na to, že soudkyně nebyla pro trestný čin pravomocně odsouzena, a její trestní stíhání nebylo dokonce ani zahájeno. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil s odůvodněním, že opačný postup by byl v rozporu s ústavně zakotvenou zásadou presumpce neviny (čl. 40 odst. 1 LPS). K žalobcovu dovolání Nejvyšší soud rozhodnutí soudů obou stolic zrušil a uložil jim, aby se zabývaly otázkou, zda jednání soudkyně lze posoudit jako jednání pro společnost nebezpečné, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, a to bez ohledu na to, že soudkyně nebyla pro uvedené jednání pravomocně odsouzena a její trestní stíhání nebylo ani zahájeno. K argumentu odvolacího soudu uvedl, že v řízení o žalobě pro zmatečnost „nejde a nemůže jít o rozhodování o vině a trestu za trestný čin nebo o trestní stíhání soudce nebo přisedícího, ale jen – formou předběžné otázky (§ 135 odst. 2 OSŘ) – o posouzení, zda jednání soudce nebo přisedícího představuje pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.“

předpoklady, než jakými disponuje civilní soud. Ten se navíc, pokud rozhoduje o otázce trestnosti před vydáním rozhodnutí trestního soudu, vystavuje nebezpečí, že jeho rozhodnutí bude postiženo důvodem obnovy, jestliže bude později v trestním řízení tato otázka vyřešena odlišně.

De lege ferenda by snad bylo vhodné uvažovat o výslovném zakotvení povinnosti civilního soudu vyčkat rozhodnutí v trestním řízení, neboť pouze z ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ tuto povinnost dovodit nelze. Obdobné výslovné ustanovení nalézáme třeba v rakouském civilním soudním řádu (§ 539 ZPO) a v občanském soudním řádu z roku 1950 (§ 206 OSŘ). Zejména dikce rakouského kodexu je velmi instruktivní a mohla by sloužit jako vhodná inspirace.

4. Odněti možnosti jednat před soudem

a) Úvod a historie

Další důvod zmatečnosti spočívá v tom, že účastníku byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem (§ 229 odst. 3 OSŘ). Ze všech důvodů zmatečnosti se tento vyskytuje v praxi relativně nejčastěji, v minulosti byl předmětem řady výkladových sporů a existuje k němu také bohatá judikatura.

Názory na tento důvod zmatečnosti prodělaly v minulosti výrazný vývoj, který je pro jeho pochopení poměrně významný. Proto si na úvod dovolme stručný historický exkurs. V původním znění občanského soudního řádu z roku 1963 byl tento důvod zařazen mezi důvody obnovy [§ 228 odst. 1 písm. c) tehdejšího OSŘ]. V této době však nevyvolával žádnou větší pozornost a v oficiální sbírce judikatury jsou mu za více než čtvrt století věnována pouhá dvě rozhodnutí, která se jím navíc nezabývají nijak komplexně.⁹⁴ Velká novela občanského soudního řádu z roku 1991 zařadila tento důvod mezi důvody dovolání [§ 237 písm. f) tehdejšího OSŘ]. V první polovině 90. let se tento dovolací důvod stal předmětem výkladových sporů, jejichž podstata bude dále vysvětlena podrobněji. Zákonodárce se těmto nejasnostem následně pokusil čelit zpřesněním zákonné dikce v novele občanského soudního řádu z roku 1995. Velká novela občanského soudního řádu z roku 2000 potom zařadila tento důvod na jeho dnešní místo mezi důvody zmatečnosti.

⁹⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. července 1973, sp. zn. 9 Co 468/73, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1975, č. 1 – 2, s. 61 (Rc 19/1975); usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. června 1974, sp. zn. 11 Co 21/74, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1975, č. 9 – 10, s. 572 (Rc 49/1975).

Původně byl uvedený důvod formulován tak, že „účastníku řízení byla postupem soudu odňata možnost jednat před soudem“. Spory, které se v nauce i v soudní praxi objevily v první polovině 90. let, se týkaly zejména toho, jak široce má být výraz „postupem soudu“ vykládán. První okruh názorů, k jehož zastáncům patřili Jaroslav Bureš a Ljubomír Drápal,⁹⁵ podporoval velmi úzké pojetí, kdy za postup soudu měla být považována toliko faktická činnost soudu, nemající sama o sobě výraz v soudním rozhodnutí. Za odnětí možnosti jednat před soudem byl tak považován třeba případ, kdy soud projednal věc v nepřítomnosti účastníka, ačkoli pro to nebyly splněny zákonné předpoklady. Nepovažovala se však za odnětí možnosti jednat před soudem situace, kdy odvolací soud chybně odmítl odvolání jako opožděné, ačkoli ve skutečnosti bylo podáno včas. V takovém případě prý odvolací soud „neodňal účastníku možnost jednat před soudem svým postupem, ale v důsledku právního názoru, který vyjádřil v rozhodnutí.“⁹⁶

Proti tomuto pojetí vystoupili Hynek Bulín⁹⁷ a Alena Winterová,⁹⁸ navrhujece chápat výraz „postup soudu“ širě, a to nejen jako faktickou činnost soudu, nýbrž i jako rozhodnutí soudu, v jehož důsledku nemůže účastník uplatnit svá práva. Tím by byl uvedený důvod naplněn i v případě nesprávně odmítnutého odvolání.⁹⁹ Výraz „postup soudu“ není podle tohoto názoru souřadný s výrazem „soudní rozhodnutí“, nýbrž je mu nadřazen a zahrnuje v sobě jak soudní rozhodnutí, tak i faktický postup soudu.¹⁰⁰

Zákonodárce se v tomto sporu nakonec přiklonil k prvnímu z uvedených stanovisek a novela občanského soudního řádu z roku 1995 nově formulovala tento dovolací důvod tak, že „účastníku řízení byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem.“ Tím zákon výslovně vymezil požadavek, aby postup soudu byl nesprávný a aby se tak stalo v průběhu řízení, tedy nikoli v konečném rozhodnutí, což zůstalo zachováno do současnosti.

Nesprávné odmítnutí odvolání tedy nadále za „nesprávný postup soudu v průběhu řízení“ považováno být nemohlo. Uvedený problém však fakticky přetrvával

⁹⁵ Bureš, J. – Drápal, L.: op. cit. sub 8, s. 56.

⁹⁶ Ibidem, s. 55.

⁹⁷ Bulín, H.: Odnětí možnosti jednat před soudem jako důvod dovolání (K výkladu ustanovení § 237 písm. f) obč. soudního řádu), Právní praxe, roč. 1995, č. 10, s. 625 - 627.

⁹⁸ Winterová, A.: Bureš, J. – Drápal, L.: Dovolání podle občanského soudního řádu (recenze), Právní praxe, roč. 1994, č. 10, s. 623.

⁹⁹ Shodně usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. dubna 1994, sp. zn. 4 Cdo 24/94, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1995, č. 8, s. 339 (Rc 65/1995).

¹⁰⁰ Bulín, H.: op. cit. sub 97, s. 627.

nadále, neboť, jak uvádí Alena Winterová v recenzi citovaného Burešova a Drápalova díla, „těžko vysvětlit účastníku, jehož včas podané odvolání považoval odvolací soud chybně za podané opožděně, že mu nebyla postupem odvolacího soudu odňata možnost jednat. Objektivně vzato byla.“¹⁰¹ Proto novela občanského soudního řádu z roku 1995 zároveň nově vymezila přípustnost dovolání tak, že je bylo možno podat také proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odvolání odmítnuto nebo odvolací řízení zastaveno [§ 238a odst. 1 písm. e) a f) tehdejšího OSŘ]. Na tuto úpravu navázala velká novela občanského soudního řádu z roku 2000, která zavedla nový důvod zmatečnosti spočívající v nesprávném odmítnutí odvolání nebo v nesprávném zastavení odvolacího řízení (§ 229 odst. 4 OSŘ). Tomuto důvodu zmatečnosti bude dále věnován samostatný výklad.

b) Předpoklady

Stávající právní úprava tedy stanoví jako charakteristické znaky zkoumaného důvodu zmatečnosti následující skutečnosti. Především musí k odnětí možnosti jednat před soudem dojít v důsledku postupu soudu. Tento postup soudu musí být dále nesprávný a musí se stát v průběhu řízení.¹⁰² Takto vymezený důvod zmatečnosti může zahrnovat celou řadu případů, z nichž některé je možno zobecnit, zatímco jiné je třeba posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti. Jako vodítko při výkladu uvedeného ustanovení mohou dobře posloužit bohaté výsledky rozhodovací praxe soudů.

Odnětím možnosti jednat před soudem se rozumí takový postup soudu, jímž soud znemožnil účastníku řízení realizaci jeho procesních práv, která mu zákon přiznává.¹⁰³ Typickým případem takového znemožnění je situace, kdy soud jednal v nepřítomnosti účastníka, ačkoli pro to nebyly splněny zákonné předpoklady, tedy účastník nebyl řádně předvolán nebo z důležitého důvodu včas požádal o odročení jednání (§ 101 odst. 3 OSŘ). Podle judikatury nejde o řádné předvolání například tehdy, jestliže byl účastník obeslán do jiné jednací síně než té, ve které byla věc bez jeho účasti projednána a rozhodnuta.¹⁰⁴ Patří sem i případ, kdy soud bez vý-

¹⁰¹ Winterová, A.: op. cit. sub 98, s. 623.

¹⁰² Shodně usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 953/96, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1998, č. 6, s. 320 (Rc 47/1998).

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. srpna 1992, sp. zn. 2 Cdo 19/92, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1993, č. 3 – 4, s. 138 (Rc 25/1993).

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. ledna 1997, sp. zn. 2 Cdon 1905/96, Soudní judikatura, roč. 1998, č. 1, s. 13 (SJ 7/1998).

slovného návrhu účastníka projedná věc v nepřítomnosti jeho zástupce, který z důležitého důvodu týkajícího se jeho osoby požádal o odročení jednání, přičemž tímto důležitým důvodem může být i kolize s účastí u jiného soudního jednání.¹⁰⁵

O případ znemožnění realizace procesních práv jde dále tehdy, jestliže soud rozhodl věc bez jednání, ačkoli nebyly splněny zákonné předpoklady umožňující tento postup (§ 115a, § 214 odst. 2 a 3, § 235f OSŘ). Patří sem i situace, kdy soud ustanovil účastníku opatrovníka pro řízení, ačkoli pro to rovněž nebyly splněny zákonné předpoklady, a v důsledku toho s účastníkem nejednal. Stejně tak může jít o případ, kdy soud ustanovil opatrovníkem pro řízení osobu, jejíž zájmy byly v rozporu se zájmy opatrovnance, neboť taková osoba opatrovníkem podle zákona být nemůže (§ 32 odst. 2 OSŘ).¹⁰⁶ Patří sem také situace, kdy soud jednal v řízení jako s účastníkem s fyzickou osobou, která během řízení zemřela, neboť tím odňal možnost jednat před soudem jejímu procesnímu nástupci.¹⁰⁷

Vyžaduje se, aby k odnětí možnosti jednat před soudem došlo na straně toho účastníka, který žalobu pro zmatečnost podává. K tomuto závěru dospěla judikatura ještě před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000.¹⁰⁸ Z nové dikce zákona vyplývá toto stanovisko ještě jasněji. Je přitom lhostejno, zda k odnětí možnosti jednat došlo před soudem první stolice nebo před soudem odvolacím.¹⁰⁹ Nejde však o zmatečnost, pokud k odnětí možnosti jednat došlo před soudem první stolice, ale odvolací soud následně zjednal nápravu tím, že účastníku umožnil vykonat procesní práva, jejichž výkon mu byl soudem první stolice znemožněn.

Dalším předpokladem zkoumaného důvodu zmatečnosti je, aby šlo o postup nesprávný. Kriteériem této nesprávnosti je soulad postupu soudu s požadavky zákona. Musí tedy jít o případ, kdy soud postupoval jinak, než podle zákona postupovat měl. Není proto důvodem zmatečnosti situace, kdy soud neprovedl důkaz, který účastník

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 1996, sp. zn. 3 Cdon 1021/96, Soudní judikatura, roč. 1998, č. 8, s. 169 (SJ 62/1998).

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. srpna 2001, sp. zn. 20 Cdo 2850/99, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2003, č. 2, s. 104 (Rc 10/2003).

¹⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. května 2001, sp. zn. 21 Cdo 1550/2000, Soudní judikatura, roč. 2001, č. 7, s. 330 (SJ 88/2001).

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. června 1998, sp. zn. 2 Cdon 1900/97, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2001, č. 10, s. 613 (Rc 69/2001).

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. srpna 1992, sp. zn. 2 Cdo 19/92, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1993, č. 3-4, s. 138 (Rc 25/1993).

navrhoval,¹¹⁰ neboť rozhodnout o tom, které z navrhovaných důkazů budou provedeny, je věcí soudu (§ 120 odst. 1 OSŘ *in fine*).

5. Nesprávné odmítnutí odvolání nebo nesprávné zastavení odvolacího řízení

Důvod zmatečnosti je dán také tehdy, jestliže odvolací soud v původním řízení nesprávně odmítl odvolání nebo nesprávně zastavil odvolací řízení (§ 229 odst. 4 OSŘ). Motivy vzniku tohoto důvodu zmatečnosti a jeho historie byly objasněny v předchozím oddíle.

Vymezení tohoto důvodu zmatečnosti se od ostatních liší v tom, že v zákoně výslovně vyjádřeno není. Zákon pouze stanoví, že žalobu pro zmatečnost lze podat také proti pravomocnému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo odmítnuto odvolání nebo zastaveno odvolací řízení. Z povahy věci však vyplývá, že důvodem zmatečnosti je v tomto případě skutečnost, že uvedený postup odvolacího soudu je nesprávný, tedy že nebyly splněny podmínky, za kterých lze podle zákona odvolání odmítnout (§ 43 odst. 2, §§ 218 a 218a OSŘ) nebo odvolací řízení zastavit (§ 104 odst. 1, § 104 odst. 2 OSŘ *in fine*).

Způsobilým předmětem žaloby pro zmatečnost je u tohoto důvodu pouze rozhodnutí odvolacího soudu. Odmítnout odvolání pro opožděnost může však po velké novele občanského soudního řádu z roku 2000 nejen soud odvolací (§ 218a OSŘ), nýbrž také, a to především, soud první stolice (§ 208 odst. 1 OSŘ). Proti takovému odmítnutí tedy žalobou pro zmatečnost brojit nelze. Místo zde má další odvolání, neboť usnesení o odmítnutí odvolání je rozhodnutím soudu první stolice a zákon podání odvolání v tomto případě nevylučuje (§ 201 OSŘ). Také tady ovšem platí, že i nesprávně označené úkony účastníků má soud posuzovat podle jejich obsahu (§ 41 odst. 2 OSŘ).

¹¹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. listopadu 1993, sp. zn. 2 Cdo 61/93, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek (Rc 24/1994).

III. JINÉ DŮVODY ZMATEČNOSTI A ÚVAHY DE LEGE FERENDA

1. Nedostatek materiální vykonatelnosti

Zcela specifický důvod zmatečnosti, který je obtížné zařadit do některé z obou výše uvedených skupin, představuje situace, kdy byl odvolacím soudem pravomocně zamítnut návrh na nařízení výkonu napadeného rozhodnutí z toho důvodu, že povinnosti tímto rozhodnutím uložené nelze vykonat [§ 229 odst. 2 písm. c) OSŘ]. Tento důvod zmatečnosti zavedla teprve velká novela občanského soudního řádu z roku 2000 v reakci na konkrétní procesní situaci, jejíž rozumné řešení občanský soudní řád do té doby nenabízel. V předchozích právních úpravách a také v zahraničních kodexech civilního práva procesního bychom marně hledali obdobu tohoto důvodu zmatečnosti.

Jeho předpokladem je existence pravomocného rozhodnutí, které trpí nedostatkem materiální vykonatelnosti, tedy ukládá takové povinnosti, které z objektivních důvodů nelze vykonat v exekučním řízení. Obecně jsou soudní rozhodnutí po materiální stránce vykonatelná tehdy, jestliže obsahují označení oprávněného a povinného, vymezení rozsahu a obsahu uložených povinností a určení lhůty ke splnění těchto povinností (§ 261a odst. 1 OSŘ). Nesplňuje-li soudní rozhodnutí tyto podmínky, hovoříme o nedostatku materiální vykonatelnosti a takové rozhodnutí nemůže být v exekučním řízení vykonáno. Tím je ovšem zmařen jeden ze základních cílů civilního soudního řízení, jímž je snaha přimět jednoho z účastníků řízení, třeba i s pomocí státního donucení, ke splnění jeho povinností vůči ostatním účastníkům. Takto vadné rozhodnutí přitom existuje navzdory své vadě a jeho existence zakládá překážku věci pravomocně rozsouzené, a proto se oprávněný nedomůže svého práva ani podáním nové žaloby. Je proto na místě, jestliže zákon dává účastníkům původního řízení možnost dosáhnout zrušení takového rozhodnutí pomocí žaloby pro zmatečnost.

Zároveň však zákon jako další předpoklad uvedeného důvodu zmatečnosti stanoví, že nedostatek materiální vykonatelnosti musí být v exekučním řízení náležitě zjištěn, což se projevuje v tom, že exekuční soud zamítne návrh na nařízení exekuce právě pro nedostatek materiální vykonatelnosti. I když to zákon neříká výslovně, lze souhlasit s názorem, že stejný význam má také situace, kdy byla z téhož důvodu zastavena exekuce již pravomocně nařízená [§ 268 odst. 1 písm. a) OSŘ].¹¹¹ V zájmu dostatečné jistoty ohledně správnosti tohoto závěru se dále vyžaduje, aby tento závěr učinil soud odvolací. Jestliže zamítnutí návrhu na nařízení exekuce nebo

¹¹¹ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 942.

její zastavení odvolacím soudem nabude právní moci, je tím samým založen důvod zmatečnosti, aniž by soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost mohl později otázku materiální vykonatelnosti znovu sám posuzovat.

Zákon tedy nutí oprávněného odvolat se proti usnesení o zamítnutí návrhu na nařízení exekuce pouze za tím účelem, aby si zjednal možnost dosáhnout v budoucnu zrušení vadného rozhodnutí pomocí žaloby pro zmatečnost. Tato konstrukce má sice své rozumné důvody, ovšem přináší s sebou také problémy, na něž v jednom ze svých nálezů upozornil i Ústavní soud.¹¹² Tyto problémy se týkají otázky nákladů řízení a zastavíme se u nich poněkud podrobněji. Posuzovaný případ spočíval v tom, že nalézací soud vydal rozhodnutí, které trpělo nedostatkem materiální vykonatelnosti, přičemž oprávněný neměl jinou možnost než napadnout zamítavé usnesení exekučního soudu odvoláním, ačkoli o jeho správnosti vůbec nepochyboval. V odvolacím řízení bylo usnesení soudu první stolice potvrzeno a oprávněný byl jako strana v exekučním řízení neúspěšně zavázán nahradit povinnému náklady exekučního řízení před soudy obou stolic. Ústavní soud následně zrušil obě předchozí rozhodnutí s tím, že v souladu s ustanovením § 150 OSŘ neměla být náhrada nákladů řízení povinnému přiznána. V důvodech svého nálezu Ústavní soud uvedl: „Rozhodování o náhradě nákladů řízení nelze považovat za primárně sankční nástroj sloužící k sankcionování účastníka řízení za procesní realizaci jeho právních nároků, a to zvláště pokud tak postupuje v dobré víře ve správnost soudního rozhodnutí, které takový nárok státně mocensky aprobuje. Při výkladu a aplikaci § 150 o. s. ř. je soud povinen mít vždy na zřeteli účel soudního řízení, tedy poskytování soudní ochrany právům (čl. 90 Ústavy ČR).“

S argumentací, o kterou Ústavní soud svůj nález opřel, se neztotožňujeme z následujících důvodů. Především jsme přesvědčeni, že smyslem ustanovení § 150 OSŘ je výjimečné odstranění tvrdosti, jestliže je to odůvodněno okolnostmi konkrétního případu, nikoli řešení problémů, které jsou typické pro určitou procesní situaci a k nimž v této situaci nutně dochází vždy, bez ohledu na okolnosti konkrétního případu. Tyto typické problémy by měl spíše řešit zákonodárce pomocí zvláštních ustanovení zákona. Navíc aplikací ustanovení § 150 OSŘ přenesl Ústavní soud část zbytečně vynaložených nákladů na povinného, kterému ovšem rovněž nelze klást jejich vznik za vinu. Jestliže je rozhodnutí po materiální stránce nevykonatelné, potom je povinný nemůže při nejlepší vůli splnit ani dobrovolně. Skutečným viníkem vzniklé situace byl stát, který vydáním rozhodnutí trpícího nedostatkem materiální vykonatelnosti – a v tom je třeba dát Ústavnímu soudu za pravdu – nepostupoval řádně při poskytování soudní ochrany. Podle našeho názoru byl tedy postup exe-

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 15. září 2004, sp. zn. I ÚS 350/04, Sbírka nálezů Ústavního soudu, sv. 34, č. 130, s. 317.

kučního soudu správný, jestliže přiznal povinnému proti neúspěšnému oprávněnému právo na náhradu nákladů řízení, což odpovídá posuzování náhrady nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci (§ 142 OSŘ). Oprávněný měl po zrušení vadného rozhodnutí na základě žaloby pro zmatečnost následně uplatnit proti státu nárok na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci. Tato škoda by zahrnovala jak jeho vlastní náklady, které mu v exekučním řízení vznikly, tak náklady, které byl povinen nahradit povinnému.

Na závěr se ještě vraťme k obecným otázkám zkoumaného důvodu zmatečnosti a připomeňme, že uvedený důvod patří k těm, u nichž se uplatňuje zvláštní určení počátku tříměsíční lhůty k podání žaloby pro zmatečnost. Tato lhůta začíná u tohoto důvodu zmatečnosti běžet dnem, kdy usnesení odvolacího soudu nabylo právní moci (§ 234 odst. 5 OSŘ).

2. Úvahy de lege ferenda

V předchozích oddílech této kapitoly jsme se postupně zabývali všemi dvanácti důvody zmatečnosti, které jsou zakotveny v občanském soudním řádu. Ze srovnání s německou a rakouskou právní úpravou vyplynulo, že český výčet důvodů zmatečnosti je výrazně širší než výčet, se kterým se můžeme setkat v uvedených právních řádech. Přesto si nyní položíme otázku, zda je tento výčet z hlediska své úplnosti dostatečný. Jinak řečeno, zda neexistují případy porušení základních zásad civilního soudního řízení, které není možno žalobou pro zmatečnost napravit, ačkoli by bylo možno považovat tento způsob nápravy za žádoucí.

Několik důvodů zmatečnosti spočívá v nerespektování nedostatku procesních podmínek. V této souvislosti je hodno zaznamenání, že nedostatek příslušnosti soudu důvod zmatečnosti nezakládá. V případě nedostatku místní příslušnosti je tato konstrukce celkem pochopitelná, neboť k tomuto nedostatku přihlíží soud i v původním řízení pouze před jednáním nebo k námitce účastníka vznesené při jeho prvním úkonu ve věci (§ 105 odst. 1 OSŘ). Ovšem skutečnost, že důvod zmatečnosti není založen ani při nedostatku věcné příslušnosti, stojí podle našeho názoru za bližší zamyšlení. Porušení pravidel o věcné příslušnosti totiž bezpochyby představuje porušení základních zásad civilního soudního řízení, a to zejména tehdy, jestliže v první stolici rozhodoval místo soudu krajského soud okresní, avšak platí to do značné míry i v opačném případě. Nelze přehlédnout ani to, že celá věc má výrazný ústavněprávní rozměr, neboť porušení pravidel o věcné příslušnosti soudu představuje zároveň porušení ústavně zakotvené zásady zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LPS). Jestliže se zákonodárce rozhodl konstruovat takto široce koncipovanou žalobu pro zmatečnost jako mimořádný opravný prostředek, jehož účelem má

být náprava zásadních procesních pochybení, potom se jeví jako žádoucí, aby tento opravný prostředek umožňoval v první řadě nápravu těch pochybení, která jsou zároveň zásahem do ústavně zakotvených práv. Není totiž rozumné, aby tyto nedostatky byly z možnosti nápravy pomocí žaloby pro zmatečnost vylučovány, jestliže se této nápravy účastníci stejně domohou, jenom později a s většími obtížemi, cestou ústavní stížnosti. Vhodnější by bylo umožnit nápravu nejprve v rámci civilního soudního řízení, čímž by byl zdůrazněn subsidiární charakter ústavního soudnictví. Při tom by bylo samozřejmě nutno vyřešit vztah tohoto důvodu zmatečnosti k mechanismu rozhodování sporů o věcnou příslušnost, jenž je zakotven v ustanovení § 104a OSŘ).

Žaloba pro zmatečnost nepamatuje dále na případy, kdy byla porušena zásada veřejnosti soudního řízení (§ 116 odst. 1 OSŘ), tedy na případy, kdy byla z jednání před soudem veřejnost vyloučena, ačkoli nebyly splněny zákonné předpoklady pro tento postup (§ 116 odst. 2 OSŘ). Proti porušení zásady veřejnosti občanský soudní řád rozumnou formu ochrany neposkytuje, ačkoli také tato zásada je výslovně formulována jak v Ústavě (čl. 96 odst. 2 Ústavy), tak v Listině základních práv a svobod (čl. 38 odst. 2 LPS). Žalobou pro zmatečnost se lze bránit pouze proti situaci, kdy ve věci nebylo nařízeno jednání, ačkoli nařízeno být mělo, neboť tento nedostatek zakládá důvod zmatečnosti spočívající v odnětí možnosti jednat před soudem. Jestliže byla protizákonně omezena veřejnost soudního jednání, potom sice nebyla účastníkům odňata možnost jednat před soudem, avšak přesto došlo k porušení jedné z ústavně zakotvených základních zásad civilního procesu.

Při pohledu na rakouský výčet důvodů zmatečnosti zjišťujeme, že tento výčet zahrnuje jak případ nezákonného omezení veřejnosti jednání, tak porušení pravidel o věcné příslušnosti soudu. Nesmíme však zapomínat na to, co bylo již několikrát řečeno, totiž že rakouský a český institut důvodů zmatečnosti se navzájem poněkud liší, zejména v tom, v jaké fázi řízení mohou být tyto důvody namítány.

Kapitola pátá ŘÍZENÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST

I. ÚVODEM

1. Povaha a úseky řízení o žalobě pro zmatečnost

Bylo již řečeno, že řízení, které je vyvoláno podáním žaloby pro zmatečnost, nepovažujeme za samostatné civilní soudní řízení, ale pouze za relativně samostatnou část řízení původního. V tomto řízení je dále možno hovořit o několika relativně samostatných procesních úsecích. Především lze vymezit úsek řízení, ve kterém soud zkoumá, zda je žaloba pro zmatečnost důvodná. Právě tento úsek představuje vlastní řízení o žalobě pro zmatečnost. V závislosti na tom, jak je otázka důvodnosti žaloby zodpovězena, může řízení přejít do druhého stadia, v němž dochází k novému projednání původní věci, pokud ovšem nebylo původní řízení pro neodstranitelný nedostatek procesních podmínek zastaveno. Ačkoli na sebe oba úseky bezprostředně navazují (§ 235h odst. 2 OSŘ; „jakmile usnesení nabude právní moci“, „bez dalšího návrhu“), čistě formálně spolu nijak nesouvisejí, neboť druhé stadium představuje nové projednání původní věci, k němuž může být za určitých okolností příslušný jiný soud a naprosto vždy také jiný soudce nebo senát. Určitá spojitost mezi oběma úseky však existuje, neboť zákon stanoví, že soud přihlíží v této fázi ke všemu, co vyšlo najevo v původním řízení nebo při projednávání žaloby pro zmatečnost (§ 235h odst. 2 OSŘ).

Obdobné úseky lze vymezit i v případě žaloby na obnovu řízení, u níž je věda civilního práva procesního tradičně označuje latinskými výrazy *iudicium rescindens* a *iudicium rescissorium*. U žaloby pro zmatečnost se používání uvedených termínů dosud výrazněji neujalo, ačkoli také zde má v zásadě své opodstatnění a v zahraniční literatuře je celkem běžné.¹¹³

Německá a rakouská literatura první ze zmíněných procesních úseků zpravidla dále diferencuje. V rámci vlastního řízení o žalobě pro zmatečnost se rozlišuje úsek, ve kterém se soud zabývá otázkou přípustnosti žaloby, a úsek, v němž zkoumá její důvodnost, tedy úsek, v němž je žaloba přezkoumávána věcně. Podle těchto názorů se tedy řízení vyvolané podáním žaloby pro zmatečnost rozpadá do tří procesních stadií. Také my se v dalším výkladu přidržíme tohoto rozlišení, ovšem při vědomí

¹¹³ Fasching, H. W.: op. cit. sub 4, s. 477.

toho, že rozlišování mezi prvním a druhým úsekem má význam spíše pro názornost výkladu, neboť dobře vystihuje všechny podstatné okolnosti, na které soud během řízení zaměřuje svoji pozornost. Žádný formální předěl mezi těmito úseky však neexistuje.

2. Podpůrné použití předpisů o řízení před soudem první stolice

Zákon stanoví, že pro řízení o žalobě pro zmatečnost se použijí také předpisy o řízení před soudem první stolice (§ 235a odst. 2 OSŘ), ovšem s dvojitou výhradou. Předně se tyto předpisy použijí pouze podpůrně, tedy jen do té míry, pokud ustanovení týkající se řízení o žalobě pro zmatečnost (§§ 235a – 235i OSŘ) neobsahují úpravu zvláštní. Dále musí být použití předpisů o řízení před soudem první stolice přiměřené, což znamená, že použitelná jsou jen ta ustanovení, která se hodí s ohledem na povahu a účel žaloby pro zmatečnost jako mimořádného opravného prostředku. Na některá konkrétní ustanovení, jejichž použití by se z tohoto hlediskajevilo v řízení o žalobě pro zmatečnost jako nepřiměřené, bude upozorněno v dalším výkladu.

Kromě obecného požadavku přiměřenosti zákon navíc použití některých ustanovení upravujících řízení před soudem první stolice výslovně vylučuje (§ 235b odst. 2 OSŘ). Tak nelze aplikovat ustanovení týkající se přistoupení nebo záměny účastníka (§ 92 OSŘ), ustanovení o vzájemném návrhu (§ 97 OSŘ) a námitce započtení (§ 98 OSŘ) a vyloučeno je i použití institutu singulárního nástupnictví (§ 107a OSŘ).

3. Vzájemná konkurence mezi žalobou pro zmatečnost a ostatními opravnými prostředky

Ačkoli jednotlivé opravné prostředky plní v civilním soudním řízení různé funkce, přesto není vyloučena situace, kdy účastníci řízení napadnou totéž rozhodnutí několika opravnými prostředky zároveň. Pro ten případ obsahuje právní úprava určité mechanismy, jejichž cílem je zabránit neefektivnímu zdvojování procesních postupů. Potřeba takových mechanismů vzrostla zejména po velké novele občanského soudního řádu z roku 2000, která nebývale zvýšila počet mimořádných opravných prostředků v našem civilním procesu na tři. Z tohoto hlediska se tedy může podání žaloby pro zmatečnost střetnout jak s podáním dovolání, tak s podáním žaloby na obnovu řízení. Zvláštní řešení konfliktu mezi žalobou pro zmatečnost a odvoláním není nutné vzhledem ke zcela odlišně vymezenému způsobilému předmětu obou opravných prostředků.

Především může nastat situace, kdy je totéž rozhodnutí napadeno žalobou pro zmatečnost a zároveň dovoláním. Zákon v tomto konfliktu jednoznačně upřednostňuje dovolání. Tím je jednak zdůrazněna autorita Nejvyššího soudu České republiky jako vrcholného článku soustavy obecných soudů, jednak se tím uznává skutečnost, že dovolání má jako opravný prostředek lepší předpoklady pro komplexní posouzení napadeného rozhodnutí. Připomeňme jenom, že v případě přípustnosti dovolání přihlíží dovolací soud z úřední povinnosti také k většině důvodů zmatečnosti (§ 242 odst. 3 OSŘ). Přednost dovolání se v konkrétním řízení projeví tím, že jestliže je totéž rozhodnutí napadeno zároveň dovoláním i žalobou pro zmatečnost, je soud rozhodující o žalobě povinen řízení přerušit a vyčkat rozhodnutí dovolacího soudu (§ 235b odst. 3 OSŘ). Pokud dovolací soud napadené rozhodnutí zruší, odpadá tím i smysl řízení o žalobě pro zmatečnost, což má podle výslovného ustanovení zákona za následek zastavení tohoto řízení (§ 235e odst. 4 OSŘ). S tím koresponduje i ustanovení § 235 odst. 2 OSŘ, podle něhož v případě podání dovolání neběží až na drobnou výjimku lhůta k podání žaloby pro zmatečnost v období mezi právní mocí napadeného rozhodnutí a právní mocí rozhodnutí dovolacího soudu. Účastníci jsou tak motivováni, aby v případě podání dovolání nepodávali zároveň zbytečně žalobu pro zmatečnost, neboť řízení o ní by stejně muselo být přerušeno.

Kromě toho se může žaloba pro zmatečnost dostat do střetu se žalobou na obnovu řízení. Jestliže bylo totéž rozhodnutí napadeno zároveň oběma žalobami, je povinností soudu spojit obě řízení v řízení společné (§ 235b odst. 1 OSŘ). Z povahy věci připadá tento postup v úvahu pouze v případě, že je k projednání obou žalob příslušný tentýž soud, což u některých důvodů zmatečnosti nemusí nutně nastat. Ve společném řízení potom soud posuzuje jak namítané důvody obnovy, tak i namítané důvody zmatečnosti. Při rozhodování dává zákon přednost žalobě pro zmatečnost. Pokud totiž soud shledá existenci některého důvodu zmatečnosti, nemůže povolit obnovu řízení, i kdyby snad zároveň shledal i existenci některého z jejích důvodů (§ 235e odst. 3 OSŘ). V takovém případě musí být napadené rozhodnutí pro zmatečnost zrušeno (§ 235e odst. 2 OSŘ).

II. SUBJEKTY ŘÍZENÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST

1. Soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost

a) Soudní příslušnost

K projednání žaloby pro zmatečnost je příslušný soud, který v původním řízení rozhodoval ve věci samé jako soud první stolice (§ 235a odst. 1 OSŘ), a to bez ohledu na to, zda se jedná o soud okresní nebo krajský. Z tohoto pravidla stanoví zákon výjimku v případě žaloby podané z důvodu odnětí možnosti jednat před soudem a z důvodu nesprávného odmítnutí odvolání nebo nesprávného zastavení odvolacího řízení. U těchto důvodů zmatečnosti je k projednání žaloby příslušný ten soud, proti jehož rozhodnutí se žalobou brojí. Ovšem jestliže by takto určeným soudem měl být soud vrchní, bude žalobu vzdor právě uvedenému pravidlu projednávat ten krajský soud, který v původním řízení rozhodoval ve věci samé jako soud první stolice (§ 235a odst. 1 OSŘ *in fine*). Příslušnost určená podle § 235a odst. 1 OSŘ je příslušností výlučnou, a proto se u žaloby pro zmatečnost nemohou uplatnit obecná pravidla o příslušnosti soudu první stolice. Z téhož důvodu je vyloučeno, aby si účastníci vzájemnou dohodou určili soudní příslušnost odlišně (§ 89a OSŘ).

Jestliže bylo rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost napadeno odvoláním a rozhodnutí odvolacího soudu případně ještě dovoláním, rozhodují o těchto opravných prostředcích soudy určené podle obecných pravidel o funkční příslušnosti (§§ 10 a 10a OSŘ).

V důsledku změn v organizaci soudní soustavy může nastat situace, kdy soud, který by byl podle výše uvedených pravidel příslušný k projednání žaloby pro zmatečnost, nebude v okamžiku jejího podání již existovat. Právní úprava zakládající takové organizační změny by měla obsahovat zvláštní úpravu soudní příslušnosti pro tyto případy.

Položme si nyní otázku, jaké následky má podání žaloby pro zmatečnost u soudu nepřislušného, zejména s ohledem na posuzování včasnosti žaloby. Zákon výslovně nestanoví, u kterého soudu má být žaloba podána, a proto ačkoli se drtivá většina žalob pro zmatečnost podává u příslušného soudu, nelze vyvozovat nepříznivé důsledky vůči účastníkům, kteří ji z nějakého důvodu podají u soudu nepřislušného, jestliže se tak stane včas. Je potom věcí nepřislušného soudu a účastníků řízení, aby byl nedostatek věcné a případně také místní příslušnosti obecným postupem napraven (§§ 104a a 105 OSŘ). Právní úprava je tedy u žaloby pro zmatečnost vůči účastníkům mírnější než u odvolání a dovolání, kde lhůtu zachovává kromě správného podání u soudu první stolice jen včasné podání u soudu odvolacího a

popřípadě také dovolacího (§ 208 odst. 2 OSŘ, § 240 odst. 2 OSŘ *in fine*). Méně rigidní úpravu tu lze vysvětlit tím, že o možnosti podat žalobu pro zmatečnost se účastníci v původním řízení nepoučují (§ 157 odst. 1 OSŘ *a contrario*).

Tím, že zákonodárce stanovil pro některé důvody zmatečnosti zvláštní úpravu příslušnosti, umožnil vznik situace, kdy je soudní příslušnost rozštěpena mezi dva soudy. Uplatňuje-li totiž účastník v žalobě více důvodů zmatečnosti, může být k jejímu projednání příslušný zároveň okresní i krajský soud. Zákon nedává odpověď na otázku, jak se má postupovat, je-li v některé věci dána věcná příslušnost několika soudů. V mezích současné právní úpravy lze uvedenou situaci patrně řešit pomocí institutu vyloučení věci (§ 112 odst. 2 OSŘ). Soud, u něhož byla žaloba podána, vyloučí tu část žaloby, k jejímuž projednání není věcně příslušný, k samostatnému řízení a předloží věc svému nadřízenému vrchnímu soudu, který rozhodne o věcné příslušnosti (§ 104a odst. 2 OSŘ). Tento postup je pochopitelně velmi neefektivní a zbytečně složitý, avšak stávající znění zákona prostor pro jiný výklad neposkytuje. Účastník může uvedeným složitostem předejít tím, že podá dvě žaloby pro zmatečnost, každou u soudu příslušného podle toho, který důvod zmatečnosti je uplatňován. Ovšem i potom budou celkem zbytečně probíhat dvě různá řízení mající za cíl odstranění téhož rozhodnutí. Snad by tedy bylo *de lege ferenda* žádoucí, aby zákon obsahoval výslovné ustanovení o tom, že pokud je v téže věci dána věcná příslušnost několika soudů, je příslušným soudem vyšší z nich.¹¹⁴

b) Obsazení soudu

Na rozdíl od soudní příslušnosti neobsahuje zákon u žaloby pro zmatečnost ohledně obsazení soudu zvláštní úpravu. Z toho teorie i praxe dovozují, že o žalobě pro zmatečnost rozhoduje soud ve stejném obsazení, v jakém rozhodoval v původním řízení.¹¹⁵ V první stolici tedy rozhoduje samosoudce s výjimkou věcí pracovních, kde i v první stolici rozhoduje senát (§ 36a odst. 1 a 2 OSŘ). O odvolání a dovolání rozhoduje v řízení o žalobě senát vždy (§ 36a odst. 3 OSŘ *in fine*, §§ 36b a 36c OSŘ).

¹¹⁴ Obdobná otázka se v naší literatuře a praxi objevila již v 90. letech, kdy věcná příslušnost závisela v některých případech na charakteru žalovaného subjektu. Tehdy nastávala analogická situace, jestliže byly zároveň žalovány subjekty, jejichž povaha zakládala věcnou příslušnost okresního i krajského soudu. Cf. Kozel, R.: *Problematická ustanovení OSŘ*, Právní rádce, roč. 1994, č. 3, s. 14; Bartoš, A.: *Ještě k problematickým ustanovením občanského soudního řádu*, Právní rádce, roč. 1994, č. 6, s. 12. Také tehdy byly diskutovány dvě možnosti: možnost vyloučit věc k samostatnému řízení nebo výkladem dovést věcnou příslušnost soudu vyššího. Druhé z uvedených řešení však podle našeho názoru nemělo oporu v zákoně tehdy a nemá ji ani nyní.

¹¹⁵ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: *op. cit.* sub 31, s. 959.

Podle tohoto pojetí tedy rozhoduje o žalobě pro zmatečnost, kterou se napadá rozhodnutí v pracovní věci, senát složený z jednoho soudce a dvou přísedících. Vzhledem k tomu, že při rozhodování o žalobě pro zmatečnost jde převážně o posuzování otázek právních, lze pochybovat, zda je toto řešení rozumné a zda odpovídá funkci, kterou by měl laický živel při výkonu soudnictví plnit.

c) Vyloučení soudců

Rovněž vyloučení soudců se v řízení o žalobě pro zmatečnost posuzuje zásadně podle obecných pravidel (§§ 14 až 16b OSŘ). Kromě toho však zákon jako zvláštní důvod vyloučení uvádí okolnost, že soudce rozhodující o žalobě pro zmatečnost napadené rozhodnutí vydal nebo věc v původním řízení projednával (§ 14 odst. 3 OSŘ). Toto řešení má rozumný důvod, neboť zmatečnost zpravidla znamená, že se soud v původním řízení dopustil hrubých procesních pochybení. Tato pochybení tedy sotva mohou posuzovat ti soudci, již se jich měli dopustit.

Za pozornost stojí skutečnost, že ustanovení § 14 odst. 3 OSŘ se zmiňuje jen o soudcích, a nikoli také o přísedících, ačkoli občanský soudní řád jinak v ustanoveních o vyloučení rozlišení mezi soudci a přísedícími důsledně zachovává. Je otázkou, zda jde o legislativní opominutí nebo o zákonodárcův úmysl. Přikláníme se spíše k závěru o legislativním nedopatření vzhledem k tomu, že podle vládní osnovy velké novely občanského soudního řádu z roku 2000 měly o žalobě pro zmatečnost rozhodovat výlučně soudy krajské, u nichž v civilním soudním řízení přísedící nepůsobí. Při projednávání osnovy v ústavně-právním výboru Poslanecké sněmovny byla tato konstrukce věcné příslušnosti změněna, aniž se ovšem uvedená změna odpovídajícím způsobem promítla také do nově navrhovaného ustanovení § 14 odst. 3 OSŘ. Ani z věcného hlediska není rozumného důvodu, proč by toto ustanovení nemělo být na přísedící aplikováno.

2. Účastníci řízení o žalobě pro zmatečnost

Především si položíme otázku, jakým způsobem se účastenství v řízení o žalobě pro zmatečnost zakládá. Občanský soudní řád obsahuje celkem tři definice účastníků (§ 90, § 94 odst. 1 a 2 OSŘ). Ani jedna z nich však není pro účely řízení o žalobě pro zmatečnost použitelná. První definice účastníků nemůže být použita již proto, že zákon neukládá tomu, kdo žalobu pro zmatečnost podává, aby v ní označil ostatní účastníky řízení (§ 232 odst. 1 OSŘ *a contrario*). Druhá z definic je rovněž nepoužitelná, neboť se nejedná o řízení, které lze zahájit i bez návrhu. A konečně třetí definice nepřipadá v úvahu z toho důvodu, že neexistuje zvláštní ustanovení zákona,

keré by okruh účastníků řízení o žalobě pro zmatečnost vymezovalo. V úvodní kapitole této práce již bylo řečeno, že nemožnost uspokojivé aplikace žádné ze tří definic účastníků je jedním z argumentů, které nás vedou k závěru, že řízení o žalobě pro zmatečnost není samostatným civilním soudním řízením, nýbrž pouze relativně samostatným úsekem řízení původního. Odpověď na otázku, kdo je účastníkem řízení o žalobě pro zmatečnost, je tedy třeba hledat v původním řízení.

Rozhodovací praxe soudů se shoduje v závěru, že účastníkem řízení o žalobě pro zmatečnost může být v zásadě pouze účastník původního řízení nebo jeho právní nástupce, ať z důvodu univerzální nebo singulární sukcese.¹¹⁶ Účastníkem původního řízení je přitom třeba rozumět nejen toho, s kým soud jako s účastníkem jednal, nýbrž i toho, koho pominul, ačkoli účastníkem původního řízení byl rovněž.¹¹⁷ Z povahy věci musí být účastníkem řízení o žalobě pro zmatečnost vždy také ten, kdo žalobu podal, i kdyby tato osoba nebyla účastníkem původního řízení nebo jeho právním nástupcem. Jestliže žalobu podala osoba k tomu neoprávněná, projeví se tato skutečnost až při rozhodování o žalobě, což ovšem bude velmi záhy, neboť takovou žalobu soud zamítne bez jednání (§ 235e odst. 2, § 235f OSŘ). Do té doby však bude s touto osobou jednat jako s účastníkem řízení. Ovšem i ten, kdo podává žalobu pro zmatečnost, musí být vždy nadán procesní subjektivitou; v opačném případě by soud musel řízení o žalobě pro neodstranitelný nedostatek procesních podmínek zastavit (§ 104 odst. 1 OSŘ).

Bylo již řečeno, že osoba podávající žalobu pro zmatečnost není povinna označit v žalobě ostatní účastníky řízení (§ 232 odst. 1 OSŘ *a contrario*). Z toho usuzujeme, že vymezení okruhu účastníků řízení v tomto případě nezávisí na vůli toho, kdo žalobu pro zmatečnost podal. Ať již je tedy v žalobě jako účastník označen kdokoli, měl by soud jednat jako s účastníkem řízení s tím, kdo jím s ohledem na výše uvedená kritéria skutečně je.

Osoba podávající žalobu pro zmatečnost může ovlivnit vymezení okruhu účastníků pouze za předpokladu, že v původním řízení stálo na některé straně sporu více účastníků a že vztah mezi nimi byl společenstvím samostatným. V takovém případě účastníci stojící na stejné straně sporu jako účastník, který podal žalobu pro zmatečnost, nebudou účastníky řízení o žalobě, pokud žalobu sami rovněž nepodali, neboť v případě samostatného společenství platí, že každý z více žalobců nebo žalo-

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 30. března 1984, sp. zn. 4 Cz 24/84, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1986, č. 2 – 3, s. 135 (Rc 19/1986); shodně rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. února 1999, sp. zn. 2 Cdon 92/97, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2000, č. 2, s. 101 (Rc 10/2000).

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. června 2000, sp. zn. 31 Cdo 2316/99.

vaných jedná v řízení sám za sebe (§ 91 odst. 1 OSŘ). Jestliže ten, kdo podává žalobu pro zmatečnost měl v původním řízení více samostatných odpůrců, může rovněž určit, že žaloba má směřovat jen proti některým z nich.¹¹⁸ Namítaný důvod zmatečnosti se totiž nemusí týkat všech samostatných odpůrců a nemá smysl zpochybňovat pravomocné rozhodnutí tam, kde nikdo žádnou jeho vadu nenamítá. Naopak v případě nerozlučného společenství musí být účastníkem řízení o žalobě všichni účastníci, kteří v původním řízení stáli nerozlučně na téže straně sporu (§ 91 odst. 2 OSŘ).

Účastníky řízení o žalobě pro zmatečnost je třeba označovat podle jejich procesního postavení v původním řízení, ovšem s vyznačením toho, kdo z nich žalobu pro zmatečnost podal. K tomuto závěru dospěla soudní praxe již dávno ve vztahu k obnově řízení a ani za nové právní úpravy žaloby pro zmatečnost není důvodu se od uvedeného názoru odchýlit.¹¹⁹ Právní teorie ani soudní praxe neznají stručný výraz, kterým by bylo možno označit osobu, jež podala žalobu pro zmatečnost. Z hlediska jazykového a stylistického představuje tato skutečnost celkem podstatný nedostatek, což se jasně projevuje i v textaci dvou předchozích odstavců. V odstranění tohoto nedostatku však v dohledné době doufat nelze. Odpovídající výraz „žalobce“ je již v procesním právu obsazen jiným obecnějším významem a jakákoli jeho bližší specifikace by nejspíš působila jazykově neobratně. Znovu se nás v této souvislosti zmocňují pochybnosti, které jsme vyslovili již v úvodní kapitole této práce, totiž zda zákonodárce učinil dobře, jestliže v případě zkoumaného institutu označil jako žalobu něco, co žalobou ve skutečnosti není.

III. PODÁNÍ ŽALOBY PRO ZMATEČNOST

1. Formální náležitosti

a) Jednotlivé formy podání žaloby pro zmatečnost

V praxi nejrozšířenější formou podání žaloby pro zmatečnost je podání písemné. Není však formou výlučnou, neboť zákon umožňuje, aby žaloba byla podána také elektronicky, telegrafem nebo telefaxem (§ 42 odst. 1 OSŘ). Elektronicky podaná

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. října 2003, sp. zn. 29 Odo 558/2001.

¹¹⁹ Směrnice pléna Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 23. listopadu 1968, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1968, č. 4, s. 194 (Rc V/1968).

žaloba pro zmatečnost musí být opatřena elektronickým podpisem v souladu se zákonem o elektronickém podpisu.

Za požadavek kladený na formu žaloby pro zmatečnost lze považovat i skutečnost, že písemné podání žaloby nebo její doplnění musí být učiněno v potřebném počtu stejnopisů. Musí jich být tolik, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý z ostatních účastníků řízení obdržel po jednom stejnopisu (§ 42 odst. 4 OSŘ *in fine*).

b) Následky nedodržení předepsané formy

Obecnou sankcí za nedodržení předepsané formy žaloby pro zmatečnost je skutečnost, že soud k podané žalobě nepřihlíží. Tento následek stíhá žalobu podanou ústně, telefonicky a také žalobu podanou elektronicky, jestliže není opatřena elektronickým podpisem v souladu se zákonem o elektronickém podpisu.

Pokud nedodržení předepsané formy spočívá v nepředložení potřebného počtu stejnopisů, vyzve soud účastníka, aby potřebný počet stejnopisů předložil, a určí mu k tomu lhůtu. Nedojde-li k předložení ani v této lhůtě, vyhotoví potřebné stejnopisy soud na kopírovacím stroji a účastníkovi za tento úkon vyměří soudní poplatek ve výši 15 Kč za každou i jen započatou stránku (položka 24 SSP). Tento postup je však možný pouze tehdy, jestliže byl účastník na tento následek ve výzvě upozorněn (§ 25 odst. 2 JŘ).

2. Obsahové náležitosti

Obsahové náležitosti žaloby pro zmatečnost vymezuje zákon jednak výslovným odkazem na obecné náležitosti, které musí obsahovat každé podání činěné vůči soudu (§ 42 odst. 4 OSŘ), jednak uvedením zvláštních náležitostí, které jsou pro žalobu pro zmatečnost typické (§ 232 odst. 1 OSŘ). Ačkoli to zákon neříká výslovně, je při posuzování náležitostí žaloby pro zmatečnost z moci ustanovení § 235a odst. 2 OSŘ umožněna také přiměřená aplikace obecných ustanovení o náležitostech návrhu na zahájení řízení (§ 79 odst. 1 a 2 OSŘ). Tato ustanovení však mohou být použita pouze podpůrně, přičemž jejich význam spočívá zejména v tom, že poněkud zpřesňují rozsah náležitostí požadovaných ustanoveními § 42 odst. 4 a § 232 odst. 1 OSŘ.

a) Přehled obsahových náležitostí

Z výše uvedené konstrukce tedy vyplývají následující povinné obsahové náležitosti žaloby pro zmatečnost:

1. označení soudu, kterému je žaloba určena;
2. označení toho, kdo žalobu pro zmatečnost podává;
3. označení věci, které se žaloba týká, a s tím související označení rozhodnutí, které se žalobou napadá;
4. údaj o tom, v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá (kvantitativní stránka žaloby);
5. důvod žaloby a s tím související vylíčení skutečností, o které se důvod žaloby opírá, včetně označení důkazů, kterými má být důvodnost žaloby prokázána;
6. vylíčení skutečností, které svědčí o včasném podání žaloby;
7. údaj o tom, čeho se účastník žalobou domáhá (žalobní petit, kvalitativní stránka žaloby);
8. datum sepsání žaloby;
9. účastníkův vlastnoruční podpis nebo vlastnoruční podpis jeho zástupce.

b) K některým obsahovým náležitostem podrobněji

Ad 2. Z přiměřeného použití ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ vyplývá, že požadavku na označení účastníka, který žalobu pro zmatečnost podává, lze dostát uvedením jeho jména, příjmení a bydliště u fyzických osob a uvedením jeho názvu, nebo obchodní firmy a sídla u osob právnických. V některých řízeních se povinně uvádí také identifikační číslo.

V žalobě pro zmatečnost je třeba označit pouze účastníka, který žalobu podává, nikoli však další účastníky řízení. Ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ, na něž se zde výslovně odkazuje, totiž hovoří pouze o osobě toho, kdo podání činí. Trvat na označení ostatních účastníků řízení o žalobě pro zmatečnost by stejně postrádalo rozumného smyslu, neboť vymezení účastníků řízení nezávisí v tomto případě na vůli toho, kdo žalobu podává, nýbrž na tom, kdo byl účastníkem původního řízení, což může soud snadno zjistit.

Ad 4. Účastník může žalobou pro zmatečnost napadnout podle své vůle pouze některé výroky napadeného rozhodnutí, musí ovšem respektovat omezení vyplývající z ustanovení § 230 odst. 1 písm. b) OSŘ. Také jednotlivé výroky mohou být žalobou napadeny jen částečně, což bývá časté u výroků ukládajících dělitelné plnění. Kvantitativní stránku žaloby lze i rozšířit, ovšem jen dokud mu běží lhůta k jejímu podání (§ 232 odst. 2 OSŘ).

Ad 5. Důvodem žaloby pro zmatečnost mohou být jen okolnosti vypočtené v zákoně jako důvody zmatečnosti (§ 229 OSŘ). Po účastníkovi se nežadá odkaz na konkrétní ustanovení zákona a patrně není ani třeba, aby účastník při vymezení důvodu zmatečnosti použil stejných slov jako zákon sám. Ovšem vzhledem k tomu, že soud je uplatněným důvodem zmatečnosti vázán a že tento důvod má význam také pro posouzení včasnosti žaloby (§ 234 OSŘ) a pro určení příslušnosti soudu (§ 235a odst. 1 OSŘ), mělo by ze skutečností vylíčených v žalobě vždy jednoznačně vyplývat, který z důvodů zmatečnosti účastník uplatňuje. Účastníkovi nic nebrání uplatnit v žalobě i několik důvodů zmatečnosti současně, ačkoli takový postup může vyvolat obtíže při určení soudní příslušnosti. Účastník může důvody žaloby také změnit, ovšem jen dokud mu běží lhůta k jejímu podání (§ 232 odst. 2 OSŘ).

S povinností tvrdit skutečnosti zakládající důvod zmatečnosti je úzce spjata účastníkova povinnost nabídnout důkazy k prokázání těchto tvrzení. Z podpůrného použití ustanovení § 79 odst. 2 OSŘ lze patrně dovodit, že nabízené listinné důkazy by měly být připojeny přímo k žalobě.

Ad 6. Požadavek, aby účastník v žalobě vylíčil skutečnosti svědčící o jejím včasném podání, je třeba z povahy věci vztáhnout především k zachování těch lhůt, o jejichž zachování se soud nemůže snadno přesvědčit sám. Typicky se tedy jedná o vylíčení skutečností týkajících se toho, kdy a za jakých okolností se účastník o žalobním důvodu dozvěděl, jestliže je počátek běhu lhůty vázán na účastníkovu vědomost o existenci tohoto důvodu (§ 234 odst. 3 a 4 OSŘ).

Ad 7. Žalobní návrh neboli žalobní petit odpovídá požadovanému rozhodnutí soudu, a to jak ve vztahu k vlastnímu rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost, tak ve vztahu k novému rozhodnutí v původním řízení. Ve vztahu k rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost má však žalobní návrh jen malý význam, neboť podle zákona může věcné rozhodnutí o žalobě spočívat buď v jejím zamítnutí, čehož se rozumný účastník podávající žalobu bude sotva domáhat, nebo ve zrušení napadeného rozhodnutí (§ 235e odst. 2 OSŘ). Požadavek žalobního návrhu je proto třeba vztáhnout spíše k původnímu řízení. I zde však má tento údaj skutečný význam jen v situaci, kdy po zrušení napadeného rozhodnutí nedochází k zastavení původního řízení.

c) Následky nedodržení předepsaného obsahu

Pokud podaná žaloba pro zmatečnost nečiní zadost všem povinným obsahovým náležitostem nebo je nesrozumitelná nebo neurčitá, vyzve předseda senátu účastníka k její opravě nebo doplnění. Zároveň mu k tomu stanoví lhůtu a poučí jej, jak je třeba opravu nebo doplnění žaloby provést (§ 43 odst. 1 OSŘ). Nedojde-li ve stanovené lhůtě k řádné opravě nebo doplnění žaloby, liší se další postup soudu podle toho, zda vada žaloby brání pokračovat v řízení nebo nikoli. V prvním případě

soud podanou žalobu usnesením odmítne (§ 43 odst. 2 OSŘ), čímž řízení o ní končí. Ve druhém případě řízení o žalobě pokračuje vzdor jejím vadám.

K vadám žaloby pro zmatečnost, které brání pokračovat v řízení, patří především neoznačení účastníka, který žalobu podává. Není však třeba, aby byl tento účastník označen všemi údaji, které jsme dovedli v předchozím oddíle. Řízení může pokračovat také tehdy, jestliže je účastník označen alespoň takovými údaji, které brání jeho záměně s jinou osobou, a to zejména v situaci, kdy lze ostatní údaje o něm dovést třeba z napadeného rozhodnutí. Pokračovat v řízení o žalobě pro zmatečnost brání dále nedostatečná specifikace napadeného rozhodnutí. Není ovšem třeba, aby bylo napadené rozhodnutí označeno číslem jednacím a datem vydání, i když to bude zpravidla nejčastější způsob. Podle napadeného rozhodnutí lze většinou dovést věc, které se týkalo původní řízení, což ovšem neplatí opačně. Pokračovat v řízení o žalobě pro zmatečnost brání také neuvedení uplatňovaného žalobního důvodu, nedostatečná specifikace rozsahu, v němž se rozhodnutí napadá a rovněž nedostatek podpisu oprávněné osoby nebo podpis osoby neoprávněné.

Dalšímu pokračování v řízení o žalobě pro zmatečnost není naopak na překážku, jestliže chybí označení soudu, jemuž je žaloba určena, neboť určena je podle účastníkovy vůle tomu soudu, kterému byla zaslána. Soudní příslušnost k řízení o žalobě vyplývá jednoznačně z ustanovení § 235a odst. 1 OSŘ. Pokračovat v řízení zpravidla nebrání ani nedostatek údaje o tom, čeho se účastník žalobou pro zmatečnost domáhá.¹²⁰ Jak jsme vysvětlili v předchozím oddíle, má žalobní návrh pro vlastní řízení o žalobě jen malý význam a pro původní řízení má význam pouze tehdy, pokud nedochází k zastavení řízení. I v takovém případě lze ovšem žalobní návrh dovést z procesních úkonů účastníků v původním řízení a účastníci mohou těmito návrhy navíc při novém projednání původní věci v mezích obecných pravidel dále disponovat. Rovněž nedatovaná žaloba nepředstavuje překážku pokračování v řízení, neboť údaj o datu nemá žádný procesní význam, zejména ne pro posouzení včasného podání žaloby.¹²¹

d) Vztah mezi doplněním obsahových náležitostí žaloby a možností měnit její důvody a kvantitativní stránku

Jak bylo již vícekrát uvedeno, mohou být důvody žaloby pro zmatečnost a její kvantitativní stránka měněny, jen dokud běží lhůta k podání žaloby (§ 232 odst. 2 OSŘ). Zároveň však zákon stanoví, že k doplnění některé chybějící náležitosti, což

¹²⁰ Opačného mínění je Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 954.

¹²¹ Bureš, J. – Drápal, L.: op. cit. sub 8, s. 34.

může být podle okolností také uvedení žalobního důvodu nebo vymezení kvantitativní stránky žaloby, stanoví soud účastníkovi dodatečnou lhůtu (§ 43 odst. 1 OSŘ). Podal-li účastník žalobu pro zmatečnost třeba poslední den lhůty, bude dodatečná lhůta k doplnění žaloby zcela jistě probíhat v době, kdy již nejsou možné změny důvodů žaloby ani její kvantitativní stránky. Jaký je v takovém případě vzájemný vztah obou uvedených ustanovení? Mohou obstát vedle sebe, nebo je třeba určit, které z nich je ve vztahu k druhému speciální, a tomu dát podle obecných výkladových pravidel průchod?

Jsme přesvědčeni, že obě ustanovení mohou obstát vedle sebe, jelikož dopadají na dvě různé situace. První z nich dopadá na situaci, kdy účastník v žalobě pro zmatečnost nějaký žalobní důvod nebo rozsah již uvedl. Tato žaloba je tedy způsobilá k projednání a uvedené ustanovení sleduje pouze ten cíl, aby nedocházelo k obcházení lhůt k podání žaloby jejími pozdějšími změnami. Druhé ustanovení dopadá na odlišnou situaci, kdy v žalobě vůbec žádný důvod zmatečnosti nebo žalobní rozsah uveden nebyl a popsáním postupem má být teprve zajištěno, aby se podaná žaloba stala způsobilou k projednání. Jelikož žaloba původně žádný žalobní důvod nebo rozsah neobsahovala, nelze hovořit o jejich změně a ustanovení § 232 odst. 2 OSŘ zde nemá místa.

Jsme si vědomi, že námi zastávaný výklad může vyvolat poněkud paradoxní situaci. Pro účastníka, který třeba těsně před koncem žalobní lhůty váhá s uplatněním některého z důvodů zmatečnosti, může být výhodnější podat tzv. blanketní žalobu bez uvedení důvodu a čekat, až jej soud vyzve k jeho doplnění, čímž bude lhůta k podání žaloby fakticky prodloužena. Tuto situaci však považujeme za přijatelnější ve srovnání s důsledkem opačného výkladu, kdy by účastník, jenž třeba z neznalosti neuvedl v žalobě konkrétní žalobní důvod, bylo odepřeno právo na pomoc soudu při doplnění podání a na dodatečnou lhůtu k němu. Jako argument na podporu námi zastávaného výkladu lze uvést i skutečnost, že zákonodárce, jestliže v případě blanketních dovolání chtěl omezit možnost jejich doplnění uplynutím dovolací lhůty, učinil tak výslovným ustanovením (§ 241b odst. 3 OSŘ), navíc s omezením na ta dovolání, která byla podána s využitím odborné právní pomoci. Aplikovat toto ustanovení obdobně na žalobu pro zmatečnost, u které se navíc odborné zastoupení nevyžaduje, není podle našeho názoru možné.

3. Soudní poplatek

Podání žaloby pro zmatečnost podléhá soudnímu poplatku za řízení ve výši 1 000 Kč (položka 14 SSP). Pro splatnost tohoto poplatku a pro osvobození od něj platí obecná ustanovení občanského soudního řádu a zákona o soudních poplatcích.

Nezaplacení soudního poplatku ani v dodatečně lhůtě určené soudem má za následek zastavení řízení o podané žalobě (§ 9 odst. 1 ZSP). Tento nepříznivý následek může však účastník odvrátit, zaplatí-li soudní poplatek, dokud běží lhůta k podání odvolání proti usnesení, kterým bylo řízení o žalobě zastaveno. Soud první stolice potom toto usnesení zruší (§ 9 odst. 7 ZSP).

IV. DISPOZIČNÍ ÚKONY ÚČASTNÍKŮ

1. Úvod

Řízení o žalobě pro zmatečnost je rovněž ovládáno dispoziční zásadou. Z této skutečnosti se odvíjí právo účastníků vykonávat i v této fázi řízení určitý vliv jak na průběh vlastního řízení o žalobě pro zmatečnost, tak i na předmět původního řízení. Uvidíme však, že vzhledem ke specifickému charakteru žaloby pro zmatečnost je dispoziční sféra účastníků ve srovnání s původním řízením výrazně omezena. V této souvislosti je především třeba rozlišovat úkony, pomocí kterých účastníci disponují podanou žalobou pro zmatečnost, a úkony, jimiž vykonávají svůj vliv na předmět původního řízení.

2. Dispozice účastníků žalobou pro zmatečnost

a) Změna kvantitativní stránky žaloby a změna žalobních důvodů

Mezi dispozičními prostředky týkajícími se žaloby pro zmatečnost upravuje zákon výslovně změnu kvantitativní stránky žaloby a změnu žalobních důvodů (§ 232 odst. 2 OSŘ). O těchto dispozicích bylo výše pojednáno podrobněji. Možnost uvedených změn je poměrně omezená, neboť takto lze žalobou pro zmatečnost disponovat, jen dokud běží lhůta k jejímu podání.

b) Zpětvzetí žaloby pro zmatečnost

Při posuzování ostatních dispozičních prostředků je třeba vycházet z toho, že žaloba pro zmatečnost se podobá návrhu na zahájení řízení, a proto i dispozice touto žalobou sluší z moci ustanovení § 235a odst. 2 OSŘ posuzovat přiměřeně podle obecných ustanovení. Zejména tedy může účastník, který žalobu pro zmatečnost podal, vzít ji během řízení zase zpět, jestliže jsou splněny podmínky uvedené

v ustanovení § 96 OSŘ. Zpětvzetí žaloby má v takovém případě za následek zastavení řízení o žalobě (§ 96 odst. 2 OSŘ). Jen výjimečně může soud rozhodnout, že zpětvzetí žaloby není účinné a v řízení dále pokračovat. Předpokladem takového postupu je skutečnost, že ostatní účastníci se zpětvzetím žaloby z vážných důvodů nesouhlasí a ve věci již začalo jednání (§ 96 odst. 3 OSŘ), čímž je přiměřeně třeba rozumět nikoli jednání v původním řízení, ale jednání o podané žalobě.

Zpětvzetí žaloby pro zmatečnost v průběhu řízení nebrání podle našeho názoru ani ustanovení § 232 odst. 2 OSŘ, podle něhož rozsah, v jakém se rozhodnutí napadá, jakož i žalobní důvody mohou být měněny, jen dokud běží lhůta k podání žaloby. Zdá se, že zákonodárce neměl v úmyslu omezovat tímto ustanovením dispoziční sféru účastníků; šlo mu spíše o to, aby kvantitativní stránka žaloby ani žalobní důvody nemohly být po uplynutí lhůty rozšiřovány. Jsme tedy přesvědčeni, že zpětvzetí žaloby pro zmatečnost během řízení možné je a že může být učiněno jak ve vztahu ke kvantitativní stránce žaloby, tak i ve vztahu k některým z uplatněných důvodů zmatečnosti.

c) Dispozice zakázané

Ustanovení § 235b odst. 2 OSŘ výslovně zakazuje, aby byla na žalobu pro zmatečnost byt i jen přiměřeně aplikována obecná ustanovení o vzájemném návrhu (§ 97 OSŘ) a o námitce započtení (§ 98 OSŘ). Uvědomíme-li si, co je předmětem řízení o žalobě pro zmatečnost, jeví se tato konstrukce jako nanejvýš logická.

Rovněž není možné, aby řízení o žalobě pro zmatečnost skončilo soudním smírem, neboť to vylučuje povaha věci (§ 99 odst. 1 OSŘ). Cílem žaloby pro zmatečnost je totiž odstranění právní moci napadeného rozhodnutí, přičemž takto závažný důsledek nemůže být vázán na pouhou dohodu mezi účastníky řízení. Z téhož důvodu je vyloučeno, aby bylo o žalobě pro zmatečnost rozhodnuto kontumačně (§ 153b odst. 3 OSŘ) nebo na základě uznání (§ 153a odst. 2 OSŘ).

d) Vzdání se žaloby

S dispozičními úkony účastníků řízení souvisí také otázka, zda se lze žaloby pro zmatečnost předem vzdát. Na rozdíl od odvolání zákon ani rozhodovací praxe soudů na tuto otázku výslovnou odpověď nedávají. Autor této práce je toho názoru, že vzdání se žaloby pro zmatečnost spíše možné není. Důvodem je zde právě nedostatek výslovné úpravy v zákoně. Jestliže mají být přiznány účinky účastníkovu procesnímu úkonu, kterým se účastník předem vzdává svých procesních práv, musí se tak stát vždy na základě výslovného ustanovení zákona. Procesní práva jsou totiž právy veřejnými a dispozice jimi není bez dalšího ponechána účastníkům na vůli.

I kdybychom možnost vzdání se žaloby pro zmatečnost připustili, musely by být patrně splněny alespoň tytéž podmínky, které zákon vyžaduje při vzdání se odvolání (§ 207 odst. 1 OSŘ). I zde by se tedy muselo jednat o procesní úkon účastníka učiněný vůči soudu a teprve poté, co bylo napadené rozhodnutí vyhlášeno. Dále by patrně musel v okamžiku vzdání se žaloby důvod zmatečnosti již existovat a být účastníkovi znám. Přibližně za těchto podmínek je vzdání se žaloby pro zmatečnost připuštěno také v německém a rakouském právu, a to rovněž bez výslovné úpravy v zákoně.¹²² Část tamější teorie a praxe zastává dokonce celkem extrémní názor, že vzdání se žaloby pro zmatečnost je možné i před vyhlášením napadeného rozhodnutí.¹²³

3. Dispozice účastníků předmětem původního řízení

Dispoziční úkony účastníků týkající se původního řízení nepřipadají v průběhu řízení o žalobě pro zmatečnost prakticky v úvahu. Návrh na zahájení původního řízení nelze vzít v této fázi zpět, neboť takový postup je možný pouze „za řízení“ (§ 96 odst. 1 OSŘ), tedy před jeho pravomocným skončením. O zpětvzetí návrhu, které bylo učiněno až po pravomocném skončení původního řízení, je soud povinen rozhodnout tak, že toto zpětvzetí není účinné (§ 96 odst. 5 OSŘ). Obdobně není v této fázi možné, aby účastníci skončili původní řízení uzavřením smíru. Smír má totiž účinky pravomocného rozsudku pouze tehdy, jestliže je soudem schválen (§ 99 odst. 3 OSŘ *in principio*). Takovému schválení však v této fázi brání pravomocný rozsudek, kterým bylo skončeno původní řízení. Ten totiž představuje překážku věci pravomocně rozsouzené (§ 159a odst. 5 OSŘ).

Dispoziční možnosti týkající se původního řízení se účastníkům znovu otevírají v případě, že je napadené rozhodnutí na základě žaloby pro zmatečnost zrušeno a dochází k novému projednání původní věci. V takové situaci připadají v úvahu všechny dispoziční úkony účastníků za stejných podmínek jako v jakémkoli jiném řízení.

¹²² Fasching, H. W.: op. cit. sub 24, s. 475.

¹²³ Gummer, P. – Greger, R. in: Zöller, R. a kol.: op. cit. sub 59, s. 1338.

V. PRŮBĚH ŘÍZENÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST

1. Odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí

Žaloba pro zmatečnost nemá sama o sobě odkladný účinek. Jejím podáním se tedy nic nemění na právní moci a vykonatelnosti napadeného rozhodnutí. Úspěšnému účastníkovi původního řízení tak zpravidla nic nebrání, aby se navzdory podané žalobě domáhal zákonem stanoveným postupem výkonu napadeného rozhodnutí, není-li podle něho plněno dobrovolně. Jelikož by však takový postup mohl způsobit, že se pozdější rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost mine účinkem, umožňuje zákon, aby soud v některých případech nařídil odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí (§ 235c OSŘ). Jde o obecnější problém společný všem mimořádným opravným prostředkům, a proto uvedené ustanovení platí také pro žalobu na obnovu řízení a obdobnou úpravu lze nalézt rovněž u dovolání (§ 243 OSŘ).

Jako předpoklad uvedeného postupu stanoví zákon skutečnost, že je pravděpodobné, že žalobě pro zmatečnost bude vyhověno, tedy že napadené rozhodnutí bude zrušeno. Konkrétní posouzení této pravděpodobnosti je ponecháno na úvaze soudu. Žalobě pro zmatečnost může být obecně vyhověno jen tehdy, jestliže je přípustná a zároveň důvodná. Přípustnost může soud většinou s určitostí posoudit již z obsahu spisu, zatímco u důvodnosti se zpravidla musí spokojit s jistou mírou pravděpodobnosti. Přímou z povahy věci vyplývá další požadavek, kterým je skutečnost, že napadené rozhodnutí je vůbec schopno výkonu. Tento znak chybí například u soudních rozhodnutí, kterými se ukládá prohlášení vůle (§ 161 odst. 3 OSŘ), a proto u takových rozhodnutí odklad vykonatelnosti naříditi nelze.¹²⁴

O nařízení odkladu vykonatelnosti může soud rozhodnout kdykoli v průběhu řízení, buď na návrh toho, kdo žalobu podal, nebo i z vlastní iniciativy. Stejně tak může soud kdykoli během řízení již nařízený odklad vykonatelnosti zrušit, jestliže dospěje k závěru, že důvody pro jeho nařízení pominuly, tedy že se výrazně zeslabil pravděpodobnost, že žalobě pro zmatečnost bude vyhověno. V obou případech rozhoduje soud usnesením, které se doručuje účastníkům a proti němuž je odvolání přípustné (§ 201 OSŘ, § 202 odst. 1 OSŘ *a contrario*).

Podle převažujícího mínění neznamená dočasný odklad vykonatelnosti, že by napadené rozhodnutí přestalo být vykonatelným, a proto nic nebrání exekučnímu soudu, aby vydal usnesení o nařízení jeho výkonu (§ 261a OSŘ). Výkon rozhodnutí

¹²⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. ledna 1995, sp. zn. 15 Co 21/95, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1996, č. 8, s. 289 (Rc 55/1996).

však v takové situaci nebude možno provést a exekuční soud bude muset přistoupit k jeho odkladu (§ 266 odst. 2 OSŘ). Stejně bude třeba postupovat i v případě, že k odkladu vykonatelnosti dojde až poté, co byl výkon napadeného rozhodnutí již nařízen.¹²⁵ Lze mít za to, že nařízený odklad vykonatelnosti ze zákona pomine, jakmile bude žaloba pro zmatečnost pravomocně zamítnuta, odmítnuta nebo řízení o ní bude zastaveno. Uvedený závěr, ačkoli jej zákon neformuluje výslovně, vyplývá ze smyslu zkoumaného institutu. Jestliže soud žalobě pro zmatečnost vyhová a napadené rozhodnutí zruší, je povinností exekučního soudu nařízený výkon rozhodnutí i bez návrhu zastavit [§ 268 odst. 1 písm. b) OSŘ].

Pokud nebyl nařízen odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí a povinný podle něj dobrovolně nebo v exekučním řízení plnil, přičemž později bylo toto rozhodnutí na základě jím podané žaloby pro zmatečnost zrušeno, nelze se patrně domáhat na státu náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Zákon totiž ani při splnění stanovených podmínek neukládá soudu povinnost nařídit odklad vykonatelnosti. Procesní právo v této situaci domnělému povinnému žádnou zvláštní ochranu neposkytuje. V úvahu proto připadá pouze možnost domáhat se na domnělém oprávněném vydání bezdůvodného obohacení, které však bude třeba pochopitelně posuzovat z hlediska práva hmotného.

2. Vázanost kvantitativní stránkou žaloby pro zmatečnost

Povinnou obsahovou náležitostí žaloby pro zmatečnost je vymezení rozsahu, v němž se účastník domáhá přezkumu napadeného rozhodnutí (§ 232 odst. 1 OSŘ). Někdy se v této souvislosti hovoří také o kvantitativní stránce žaloby pro zmatečnost. Vymezení rozsahu přezkumu může spočívat v určení výroků napadeného rozhodnutí, které mají být na základě žaloby pro zmatečnost přezkoumány, přičemž je ovšem třeba respektovat omezení vyplývající z ustanovení § 230 odst. 1 písm. b) OSŘ. Jednotlivé výroky mohou být žalobou napadeny jen částečně, což připadá v úvahu zejména u výroků ukládajících dělitelná plnění. Obecně platí, že soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost je kvantitativní stránkou žaloby vázán (§ 235d OSŘ), v čemž lze spatřovat jeden z projevů dispoziční zásady jako obecné zásady ovládající civilní soudní řízení. Z tohoto pravidla ovšem zákon taxativně formuluje několik výjimek, které jsou odůvodněny buď povahou původního řízení, nebo vztahy mezi jednotlivými výroky napadeného rozhodnutí. Nejedná se o specifický pro-

¹²⁵ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 962; Soukup, J. in: Handl, V. – Rubeš, J.: op. cit. sub 91, s. 119; Steiner, V.: op. cit. sub 50, s. 373.

blém žaloby pro zmatečnost; se stejně vymezenými výjimkami se můžeme setkat i v právní úpravě odvolání (§ 212 OSŘ) a dovolání (§ 242 odst. 2 OSŘ). Proto se omezíme jen na několik stručných poznámek.

Především není soud vázán rozsahem žalobního návrhu ve věcech, v nichž může být řízení zahájeno i bez návrhu [§ 235d písm. a) OSŘ]. Jde zpravidla o nesporná řízení, u nichž je z důvodu veřejného zájmu zásada dispoziční potlačena ve prospěch zásady oficiality. Tato skutečnost se logicky projevuje také v opravných řízeních, která sice sama bez návrhu zahájena být nemohou, ale soud v nich může překročit účastníkem vymezený rozsah přezkumu. Která řízení lze zahájit i bez návrhu, stanoví především ustanovení § 81 odst. 1 OSŘ a dále řada zvláštních ustanovení občanského soudního řádu a zvláštních zákonů.

Rovněž není soud vázán rozsahem žalobního návrhu v případě, že na napadeném výroku je závislý výrok, který žalobou pro zmatečnost napaden nebyl [§ 235d písm. b) OSŘ]. Za závislý je třeba považovat výrok, který je vázán na existenci jiného výroku takovým způsobem, že v případě jeho změny nebo zrušení nemůže závislý výrok samostatně obstát. K otázce vzájemné závislosti výroků existuje poměrně bohatá judikatura. Jako typické příklady se zpravidla uvádějí výrok o výživě nezletilého v závislosti na výroku o jeho výchově nebo výrok o právu na náhradu mzdy v závislosti na výroku o určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru.¹²⁶ Závislost výroků může být založena také procesním právem. Na výroku o věci samé je tak vždy závislý například výrok o náhradě nákladů řízení nebo výrok o předběžné vykonatelnosti.¹²⁷

Třetí situace, kdy není soud vázán rozsahem žalobního návrhu, nastává v případě nerozlučného společenství v řízení [§ 235d písm. c) OSŘ]. V těchto případech jde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozsudek z povahy věci musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně sporu (§ 91 odst. 2 OSŘ). Tato nutnost je založena buď právním předpisem, nebo povahou hmotně-právního vztahu, který je předmětem řízení. Jestliže tedy v takovém případě podá žalobu pro zmatečnost i jen jediný z nerozlučných společníků, přezkoumá soud napadené rozhodnutí i ve vztahu k ostatním společníkům. Bylo již řečeno, že i oni se v takovém případě stávají účastníky řízení o žalobě pro zmatečnost.

Čtvrtou výjimku ze zásady vázanosti rozsahem žalobního návrhu představuje případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky [§ 235d písm. d) OSŘ]. Typicky se jedná o řízení o zrušení a vypořádání podílového

¹²⁶ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 876.

¹²⁷ Ibidem, s. 963.

spoluvlastnictví nebo o řízení o vypořádání náhrady škody způsobené několika škůdci.¹²⁸

3. Jednání v řízení o žalobě pro zmatečnost

a) Povinnost soudu nařídit jednání

Řízení o žalobě pro zmatečnost je stejně jako jiné úseky civilního soudního řízení ovládáno principem ústnosti. Také zde tedy jako zásada platí, že soud rozhoduje po nařízeném jednání, k němuž předseda senátu předvolá účastníky řízení a všechny další osoby, jejichž přítomnosti je třeba (§ 115 odst. 1 OSŘ). Výjimky z tohoto pravidla mohou spočívat na přiměřeném použití obecné úpravy, nebo mohou být zakotveny ve zvláštních ustanoveních upravujících řízení o žalobě pro zmatečnost.

Předně nemusí soud nařizovat k projednání žaloby pro zmatečnost jednání, jestliže žalobu odmítá nebo řízení o ní zastavuje (§ 114a odst. 1 OSŘ *a contrario*). Dále je možno od nařízení jednání upustit, jestliže lze rozhodnout jen na základě účastníků předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, případně s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí (§ 115a OSŘ). I toto ustanovení lze podle převažujícího mínění přiměřeně aplikovat na řízení o žalobě pro zmatečnost.¹²⁹

Kromě toho není třeba nařizovat jednání tehdy, jestliže soud žalobu pro zmatečnost zamítá proto, že žaloba není přípustná, nebo proto, že ji podala osoba k tomu neoprávněná, nebo proto, že byla podána po uplynutí lhůty počítané od právní moci napadeného rozhodnutí (§ 235f OSŘ). Se lhůtou počítanou od právní moci napadeného rozhodnutí se setkáváme u důvodu zmatečnosti spočívajícího v rozhodování vyloučeným soudcem nebo přísedícím (§ 234 odst. 3 OSŘ) a u důvodu zmatečnosti spočívajícího v zamítnutí návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí pro nedostatek materiální vykonatelnosti (§ 234 odst. 5 OSŘ). Uvedené ustanovení se však nevztahuje na důvody zmatečnosti, u nichž lhůta běží od doručení napadeného rozhodnutí,¹³⁰ tedy ani na obecnou tříměsíční lhůtu k podání žaloby pro zmatečnost

¹²⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. prosince 1974, sp. zn. PlsF 2/74, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1975, s. 6 (Rc 1/1975).

¹²⁹ Winterová, A.: Občanský soudní řád, 1. vydání, Linde, Praha 2003, s. 529; Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 971.

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 21 Cdo 2103/2003, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2004, č. 2, s. 28 (Rc 28/2004).

(§ 234 odst. 1 OSŘ). Ovšem i při splnění některé z výše uvedených podmínek je předsedovi senátu ponecháno na uvážení, zda jednání nařídí nebo nikoli.

b) Příprava jednání a jeho průběh

Příprava soudního jednání a jeho průběh v řízení o žalobě pro zmatečnost nejsou v zákoně zvláštním způsobem upraveny, a proto musíme svoji pozornost zcela obrátit k obecným ustanovením o řízení před soudem první stolice. Požadavek jejich přiměřené aplikace ovšem platí i v tomto případě.

Zcela použitelnými se zdají být především ustanovení o přípravě jednání (§§ 114 a 114a OSŘ), o jeho veřejnosti (§ 116 OSŘ), o jeho průběhu a právech předsedy senátu (§§ 117 a 118 OSŘ), o obecné poučovací povinnosti (§ 118a odst. 4 OSŘ), o možnosti jednání odročit (§ 119 OSŘ) a o právu na závěrečné vyjádření (§ 119a odst. 2 OSŘ). V rámci přípravy jednání však není možno vydat usnesení obsahující kvalifikovanou výzvu k vyjádření podle § 114b OSŘ, neboť v řízení o žalobě pro zmatečnost je rozhodnutí na základě fikce uznání vyloučeno.

Dále připadá v úvahu použití ustanovení o poučovací povinnosti v případě, že účastník neunáší břemeno tvrzení nebo břemeno důkazní (§ 118a odst. 1 a 3 OSŘ). Aplikace těchto ustanovení je však v praxi poněkud omezena tím, že u většiny důvodů zmatečnosti se povinnost tvrzení vyčerpává poukazem na skutečnosti zakládající namítaný důvod. Ovšem není tomu tak vždy; rozsáhlejší skutková tvrzení si lze představit zejména u důvodů zmatečnosti spočívajících v rozhodování vyloučeným soudcem, v odnětí možnosti jednat před soudem nebo v nesprávném odmítnutí odvolání či nesprávném zastavení odvolacího řízení. Také v případě důvodů zmatečnosti, u nichž lhůta k podání žaloby běží od okamžiku, kdy se účastník o důvodu zmatečnosti dozvěděl, se povinnost tvrzení vztahuje i na tyto skutečnosti. Povinnost tvrzení a povinnost důkazní mohou samozřejmě za určitých okolností stíhat i účastníka, který žalobu pro zmatečnost nepodal.

c) Koncentrace řízení

Existující literatura ani soudní praxe se nijak nevyjadřuje k otázce, zda se v řízení o žalobě pro zmatečnost mohou uplatnit také ustanovení o koncentraci řízení. Koncentrace řízení spočívá v tom, že účastníkům je v některých druzích řízení umožněno tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy k jejich prokázání pouze do určitého časového okamžiku. K později tvrzeným skutečnostem nebo navrženým důkazům soud až na výjimky nepřihlíží. Ustanovení o koncentraci řízení představují výjimku ze zásady jednotnosti řízení, kterou je jinak český civilní proces ovládán, a

jejich cílem je zabránit oddalování konečného rozhodnutí ve věci ze strany účastníků řízení.

Současné znění občanského soudního řádu rozeznává tři druhy koncentrace řízení. Předně se jedná o koncentraci v rámci řízení před soudem první stolice, která zakazuje v odvolacím řízení tvrdit skutečnosti nebo navrhopat důkazy, pokud nebyly uplatněny již v řízení před soudem první stolice (§ 119a odst. 1, § 205a OSŘ). Tento zákaz je odrazem zásady neúplné apelace a projevuje se ve všech řízeních s výjimkou věcí vypočtených v ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ. Kromě toho koncentruje zákon některá řízení k prvnímu jednání, které ve věci proběhlo (§ 118b OSŘ). Tento druh koncentrace se týká pouze řízení vypočtených v ustanovení § 118b odst. 1 OSŘ, u nichž existuje silný celospolečenský zájem na jejich rychlém vyřízení. Třetím druhem koncentrace řízení je koncentrace soudcovská, která za určitých okolností umožňuje soudu koncentrovat řízení k okamžiku, jež soud v usnesení určí (§ 118c OSŘ). Tento postup je ovšem dovolen pouze za současného splnění několika podmínek. V řízení musí docházet k průtahům v důsledku nečinnosti některého účastníka, nesmí jít o věc uvedenou v ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ a uvedený postup se musí jevit jako účelný. Vyžaduje se také, aby koncentraci navrhl některý z ostatních účastníků, což však bývá celkem výjimečné, jelikož nařízená soudcovská koncentrace stíhá všechny účastníky, nikoli pouze toho, který se provinil nečinností. Vzhledem k takto vymezeným podmínkám se soudcovská koncentrace v praxi příliš často nevyskytuje.

Na jiných místech této práce jsme vyslovili názor, že řízení o žalobě pro zmatečnost nelze považovat za samostatné civilní soudní řízení v pravém slova smyslu, ale pouze za určitou relativně samostatnou část řízení původního. Z tohoto hlediska by tedy mělo platit, že pokud některý druh koncentrace řízení připadal v úvahu v řízení původním, měl by být možný také v řízení o žalobě pro zmatečnost. Zamyslíme-li se však nad účelem institutu koncentrace řízení a nad účelem, který sleduje žaloba pro zmatečnost, docházíme k závěru, že použití ustanovení o koncentraci řízení v řízení o žalobě pro zmatečnost by bylo v rozporu s požadavkem přiměřené aplikace, jenž je vysloven v ustanovení § 235a odst. 2 OSŘ. Řízení o žalobě pro zmatečnost totiž ve srovnání s původním řízením sleduje specifický účel, kterým je odstranění právní moci rozhodnutí, jestliže v předchozím řízení došlo k porušení některé ze základních zásad civilního procesu. Z hlediska svého účelu se tedy řízení o žalobě pro zmatečnost podobá spíše řízením uvedeným v ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ, na něž se žádný z druhů koncentrace řízení nevztahuje. Jestliže tedy v těchto řízeních nepřipouštíme koncentraci, neměli bychom ji připustit ani v řízení o žalobě pro zmatečnost, ať se původní řízení týkalo čehokoli. Ve prospěch námi zastávaného názoru je možno argumentovat i tak, že řízení o žalobě pro zmatečnost se netý-

ká věci samé, a proto zde koncentrace řízení nepřipadá z povahy věci v úvahu. Tato argumentace má ovšem své úskalí, neboť rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost, jak později ještě vysvětlíme, lze z určitého úhlu pohledu považovat za rozhodnutí ve věci samé, což ve své judikatuře naznačuje i Nejvyšší soud České republiky.

4. Dokazování v řízení o žalobě pro zmatečnost

Také v řízení o žalobě pro zmatečnost stíhá účastníky povinnost tvrzení a povinnost důkazní. Povinnost tvrzení se projevuje v tom, že účastníci řízení jsou povinni tvrdit skutečnosti významné pro rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost [§ 101 odst. 1 písm. a) OSŘ], což jsou všechny skutečnosti svědčící o tom, že namítaný důvod zmatečnosti je nebo není naplněn, případně že podaná žaloba je nebo není přípustná. Na straně účastníka, který žalobu pro zmatečnost podává, lze patrně povinnost tvrzení ohledně její přípustnosti považovat za splněnou již pouhým podáním takové žaloby; zákon výslovně vyžaduje pouze vylíčení skutečností, které svědčí o jejím včasném podání (§ 232 odst. 1 OSŘ). Povinnost tvrzení by měla být splněna již v podané žalobě, případně v replice ostatních účastníků na ni. Avšak pokud podaná žaloba tvrzení rozhodujících skutečností neobsahuje, nelze ji jen proto odmítnout, neboť tento nedostatek nebrání pokračovat v řízení (§ 43 odst. 2 OSŘ *a contrario*). Zákon naopak výslovně počítá s tím, že povinnost tvrzení je možno splnit kdykoli v průběhu řízení [§ 101 odst. 1 písm. a) OSŘ *in fine*], a možnost koncentrace řízení podle názoru, který jsme vyslovili výše, nepřipadá v řízení o žalobě pro zmatečnost v úvahu. Neunesení břemene tvrzení znamená pro účastníka, který žalobu pro zmatečnost podal, že soud jeho žalobu zamítne; o tomto následku jej však musí poučit (§ 118a odst. 1 OSŘ).

K prokázání svých tvrzení jsou dále účastníci povinni navrhnout soudu důkazy, přičemž je na soudu, aby rozhodl, které z navržených důkazů budou provedeny (§ 120 odst. 1 OSŘ). Důkazy k prokázání důvodnosti žaloby pro zmatečnost by měly být navrženy již v podané žalobě (§ 232 odst. 1 OSŘ), přičemž však ani nedodržení tohoto požadavku není důvodem pro odmítnutí žaloby. Soud může za okolností uvedených v ustanoveních § 120 odst. 2 a 3 provést i takové důkazy, které nebyly účastníky navrženy. Není ani vyloučeno, aby soud založil svá skutková zjištění na shodných tvrzeních účastníků (§ 120 odst. 4), ovšem praktický výskyt této situace nebývá v případě žaloby pro zmatečnost častý. Navíc by měl soud vzhledem ke specifickému účelu žaloby pro zmatečnost využívat tohoto svého oprávnění velmi uvážlivě. Pro účastníka, který žalobu pro zmatečnost podal, má neunesení důkazního břemene stejně jako neunesení břemene tvrzení ten následek, že soud jeho žalobu zamítne; také o tom musí soud účastníka předem poučit (§ 118a odst. 3 OSŘ).

Vlastní provádění důkazů a jejich hodnocení v řízení o žalobě pro zmatečnost nevykazuje ve srovnání s obecnou situací žádná specifika. Soud zde postupuje zcela podle obecné úpravy (§§ 122 – 136 OSŘ). Nezdá se, že by aplikace některých z těchto ustanovení byla v rozporu s požadavkem přiměřeného použití předpisů o řízení před soudem první stolice.

VI. ROZHODNUTÍ O ŽALOBĚ PRO ZMATEČNOST

1. Obecně o rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost

Rozhodnutím o žalobě pro zmatečnost rozumíme procesní úkon soudu, kterým se řízení o žalobě pro zmatečnost v příslušné stolici končí. Bez ohledu na obsah rozhodnutí rozhoduje soud o žalobě pro zmatečnost vždy ve formě usnesení (§ 167 odst. 1, § 235e odst. 2 OSŘ). Tato konstrukce se zpravidla odůvodňuje tím, že ani rozhodnutí, která se zabývají důvodností žaloby pro zmatečnost po věcné stránce, nelze považovat za rozhodnutí ve věci samé.¹³¹ Tím spíše je potom forma usnesení odůvodněna také u rozhodnutí čistě procesních, která se důvodností žaloby po věcné stránce nezabývají.

Tvrzení vyslovená v předchozím odstavci nyní rozebereme poněkud podrobněji. Nejprve se budeme zabývat vhodností konstrukce, podle které rozhoduje soud o žalobě pro zmatečnost bezvýjimečně ve formě usnesení. Tato forma rozhodování byla do současné právní úpravy žaloby pro zmatečnost převzata z původního znění občanského soudního řádu, podle něhož rozhodoval soud o návrhu na obnovu rovněž usnesením (§ 234 odst. 1 tehdejšího OSŘ). Není jasné, zda si zákonodárce uvědomil podstatný rozdíl mezi způsobem rozhodování o tehdejším návrhu na obnovu – a koneckonců i o dnešní žalobě na obnovu řízení – na straně jedné a způsobem rozhodování o žalobě pro zmatečnost na straně druhé. Na základě žaloby na obnovu řízení může soud nanejvýš povolit obnovu (§ 235e odst. 1 OSŘ), avšak nijak nezasahuje do existence napadeného rozhodnutí, které může doznat změn teprve v obnoveném řízení (§ 235h odst. 1 OSŘ *in fine*). Ovšem v případě žaloby pro zmatečnost vede závěr o její důvodnosti přímo ke zrušení napadeného rozhodnutí (§ 235e odst. 2 OSŘ). Pokud je napadeným rozhodnutím rozsudek, potom k jeho zrušení dochází pouhým usnesením, což lze považovat za poněkud zvláštní stav,

¹³¹ Důvodová zpráva k velké novele občanského soudního řádu z roku 2000. Poslanecká sněmovna, III. volební období, sněmovní tisk č. 257/0, bod 315; shodně Winterová, A.: op. cit. sub 129, s. 527.

který popírá hierarchii mezi jednotlivými formami soudních rozhodnutí. Je však třeba přiznat, že stejná situace nastává při zrušení rozsudku odvolacím soudem (§ 223 OSŘ). Naopak dovolací soud rozhoduje ve stejném případě rozsudkem (§ 243b odst. 6 OSŘ). Přitom zrušující rozhodnutí dovolacího soudu lze považovat za rozhodnutí ve věci samé snad ještě méně než v případě žaloby pro zmatečnost. Tyto úvahy lze uzavřít konstatováním, že v uvedené věci by našemu civilnímu procesu jistě slušelo více přehlednosti a především logiky.

Pozornost zaslouží i tvrzení, že rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost, které se zabývá důvodností žaloby po věcné stránce, nelze považovat za rozhodnutí ve věci samé. Zde více než jinde záleží na úhlu pohledu, čemuž odpovídá i poněkud rozporná judikatura Nejvyššího soudu České republiky v této věci. Ještě v době před velkou novelou občanského soudního řádu z roku 2000 dovolací soud judikoval a od té doby několikrát zopakoval názor, že rozhodnutí o povolení obnovy není rozhodnutím ve věci samé.¹³² V posuzované věci se jednalo o přípustnost dovolání proti rozhodnutí o povolení obnovy. V důvodech svého rozhodnutí dovolací soud uvedl: „Rozhodnutí o povolení obnovy řízení je (...) rozhodnutím výlučně procesní povahy, protože je způsobilé založit účastníku jen právo procesní, totiž nové projednání věci (...) Rozhodnutí o povolení obnovy tedy neřeší věc samu (vymezenou návrhem, případně žalobou), ale pouze jedinou - a to procesní - otázku, totiž zda věc sama bude v případném obnoveném řízení projednána znovu.“ Pohlížíme-li na řízení o žalobě pro zmatečnost pouze jako na relativně samostatnou součást řízení původního, potom lze s vysloveným stanoviskem souhlasit.¹³³ Při jiných úhlech pohledu lze ovšem dospět k odlišnému závěru. To se přihodilo i Nejvyššímu soudu České republiky, který v jednom celkem nedávném rozhodnutí vyslovil, že o odvolání proti rozhodnutí, jímž byla zamítnuta žaloba pro zmatečnost, nelze rozhodnout bez jednání.¹³⁴ Vzhledem k tomu, že jednání v řízení před odvolacím soudem není třeba nařizovat kromě jiného tehdy, jestliže se napadá rozhodnutí soudu první stolice, jímž nebylo rozhodnuto o věci samé [§ 214 odst. 2 písm. c) OSŘ], považoval zde dovolací soud

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. prosince 1997, sp. zn. 2 Cdo 774/97, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1998, č. 10, s. 487 (Rc 61/1998) a na ně navazující judikatura.

¹³³ Ovšem ani zde se nelze vyhnout pochybnostem. Nabízí se otázka, co je tedy věcí samou v případě žaloby o neplatnost smíru (§ 99 odst. 3 OSŘ). Ačkoli u této žaloby se soud prejudiciálně zabývá otázkou hmotněprávní platnosti uzavřeného smíru, přesto rozhodnutím o této žalobě vznikají účastníkům výlučně práva procesní. Navzdory tomu rozhoduje soud o uvedené žalobě ve formě rozsudku, což nasvědčuje tomu, že se jedná o rozhodnutí meritorní (§ 152 odst. 1 OSŘ *a contrario*).

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 21 Cdo 2103/2003, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2004, č. 2, s. 28 (Rc 28/2004).

rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost jednoznačně za rozhodnutí meritorní. Uvedené judikáty mají ilustrovat, že odpověď na položenou otázku se při různých úhlech pohledu může jevit různě. Opět zde záleží na tom, jak dalece je konkrétní posuzovatel ochoten uznat samostatnost a nezávislost řízení o žalobě pro zmatečnost na původním řízení. Autor této práce dává od první kapitoly najevo, že v jeho případě je tato ochota poměrně malá. Navíc se mu zdá, že u druhého z uvedených judikátů se dovolací soud nechal svést k poněkud účelovému výkladu v jinak chvályhodné snaze zjednat maximální průchod zásadě ústnosti řízení.

V obecné rovině zbývá k rozhodnutím o žalobě pro zmatečnost dodat, že z hlediska obsahu nemá zákon pro tato rozhodnutí zvláštní úpravu, a proto se zde zcela uplatní obecná ustanovení o obsahových náležitostech usnesení (§ 169 odst. 1 OSŘ).

2. Rozhodnutí bez věcného přezkumu

Řízení o žalobě pro zmatečnost směřuje k cíli, kterým je vyslovení závěru o tom, zda je podaná žaloba důvodná, nebo nikoli. Ještě před posouzením otázky důvodnosti žaloby však musí soud z úřední povinnosti zkoumat, zda tu nejsou okolnosti, které by bránily přezkumu napadeného rozhodnutí po věcné stránce. Jestliže je odpověď na tuto otázku kladná, musí být řízení o žalobě pro zmatečnost skončeno a soudu se podle povahy věci nabízejí tři možnosti tohoto skončení. Soud může o žalobě mimo vlastní věcný přezkum rozhodnout tak, že ji odmítne, řízení o ní zastaví nebo ji zamítne. Ze zvláštních předpisů upravujících řízení o žalobě pro zmatečnost přitom vyplývá pouze poslední uvedená možnost; první dvě se odvozují ze subsidiární aplikace obecných ustanovení. Většina okolností, které jsou na překážku věcnému přezkumu napadeného rozhodnutí, byla výše rozebrána v jiných souvislostech, a proto se v následujících odstavcích omezíme pouze jejich stručný přehled.

K odmítnutí žaloby pro zmatečnost dochází v případě, že tato žaloba představuje vadné podání a její nedostatky brání pokračovat v řízení. Podmínkou zde ovšem je, že ani přes dodatečnou výzvu a řádné poučení předsedy senátu nebyla žaloba doplněna nebo opravena a účastník, který žalobu podal, byl na možnost odmítnutí upozorněn (§ 43 odst. 2 OSŘ).

Zastavení řízení o žalobě pro zmatečnost připadá v úvahu tehdy, jestliže je tu takový nedostatek procesních podmínek, který nelze odstranit (§ 104 odst. 1 OSŘ) nebo jestliže se jinak odstranitelný nedostatek procesních podmínek odstranit nepodařilo (§ 104 odst. 2 OSŘ *in fine*). Dále soud řízení o žalobě zcela nebo zčásti zastaví, byla-li podaná žaloba účinně vzata zpět (§ 96 odst. 2 OSŘ). Rovněž dochází k zastavení řízení o žalobě v případě, že nebyl ani přes dodatečnou výzvu zaplacen

soudní poplatek, který je splatný podáním žaloby (§ 9 odst. 1 ZSP). Poslední případ zastavení řízení vyplývá ze zvláštního ustanovení § 235e odst. 4 OSŘ, podle něhož soud zastaví řízení o žalobě pro zmatečnost, jestliže bylo napadené rozhodnutí zrušeno dovolacím soudem.

Zamítnutí žaloby pro zmatečnost bez věcného přezkumu je spojeno se situací, kdy žaloba není přípustná. Není rozhodné, která konkrétní podmínka přípustnosti žaloby pro zmatečnost není splněna. Závěr o zamítnutí žaloby pro nepřípustnost není v zákoně výslovně uveden. Subsidiární aplikace obecných ustanovení zde nepřipadá v úvahu a zvláštní ustanovení upravující řízení o žalobě pro zmatečnost dává soudu možnost buď zrušit napadené rozhodnutí, nebo žalobu zamítnout (§ 235e odst. 2 OSŘ). Z povahy věci vyplývá, že v případě nepřípustnosti žaloby musí nastoupit druhý z uvedených důsledků. Tuto konstrukci však nelze z hlediska terminologického považovat za příliš vhodnou. K zamítnutí žaloby pro zmatečnost, jak ještě uvidíme, dochází totiž také v případě, že soud napadené rozhodnutí přezkoumává po věcné stránce, avšak dospěje k závěru, že důvod zmatečnosti není naplněn. Pokud zákon rozlišuje mezi odmítnutím a zamítnutím žaloby pro zmatečnost, měl by tak činit právě za účelem odlišení případů, kdy soud vydává rozhodnutí čistě procesní povahy, od případů, kdy se podanou žalobou zabývá z hlediska její důvodnosti. Podobně se u rozhodnutí bez věcného přezkumu hovoří o odmítnutí odvolání (§§ 218 a 218a OSŘ) a odmítnutí dovolání (§ 243b OSŘ)¹³⁵ a také občanský soudní řád z roku 1950 používal v této situaci dikce „odmítnutí návrhu“ (§ 205 OSŘ). Zdá se, jako by zákonodárce v této souvislosti pohlížel na žalobu pro zmatečnost jako na běžnou žalobu, neboť i ta se v případě podání osobou nelegitimovanou zamítá. V obecné rovině lze konstatovat, že by ve věci označování způsobů rozhodnutí o opravných prostředcích slušelo našemu procesnímu zákonodárství více logiky, což ovšem platí nejen pro civilní proces, ale i pro trestní řízení a pro správní soudnictví.

3. Rozhodnutí s věcným přezkumem

Nejsou-li splněny podmínky pro odmítnutí žaloby, pro zastavení řízení o žalobě ani pro její zamítnutí z důvodu nepřípustnosti, přistoupí soud k přezkumu napadeného rozhodnutí po věcné stránce. Jinými slovy řečeno, zabývá se otázkou důvodnosti žaloby. Žaloba pro zmatečnost je důvodná tehdy, jestliže je naplněn ten důvod zmatečnosti, který byl v žalobě uplatněn. Bylo již řečeno, že podle námi zastá-

¹³⁵ Novotná, T.: Několik poznámek k žalobě pro zmatečnost, Soudní rozhledy, roč. 2002, č. 5, s. 157.

vaného názoru je soud rozhodující o žalobě uplatněným důvodem zmatečnosti vázán a závěr o důvodnosti žaloby nemůže opřít o důvod v žalobě neuplatněný.

Odpověď na otázku týkající se důvodnosti žaloby pro zmatečnost se následně projeví v rozhodnutí soudu. Na základě věcného přezkumu napadeného rozhodnutí může soud žalobu pro zmatečnost zamítnout, nebo napadené rozhodnutí zrušit (§ 235e odst. 2 OSŘ). Bylo již řečeno, že soud je při svém rozhodování vázán také kvantitativní stránkou žaloby, ledaže se jedná o některý z případů, ve kterých zákon překročení kvantitativního vymezení umožňuje (§ 235d OSŘ). Vymezením napadeného rozhodnutí není soud vázán v tom smyslu, že spolu s napadeným rozhodnutím odvolacího soudu je povinen zrušit i rozhodnutí soudu první stolice, jestliže je i ono postiženo uplatněným důvodem zmatečnosti (§ 235e odst. 2 OSŘ *in fine*).

V případě zrušení napadeného rozhodnutí se další postup liší podle toho, zda důvod zmatečnosti spočíval v neodstranitelném nedostatku procesních podmínek nebo v jiných okolnostech. Dochází-li ke zrušení napadeného rozhodnutí proto, že nebyl respektován neodstranitelný nedostatek procesních podmínek [§ 229 odst. 1 písm. a), b) a d), odst. 2 písm. a) a b) OSŘ], rozhodne soud spolu se zrušením napadeného rozhodnutí také o zastavení původního řízení (§ 235e odst. 2 OSŘ). Spočívá-li důvod zmatečnosti v nedostatku soudní pravomoci, rozhodne rovněž o postoupení věci orgánu, do jehož pravomoci náleží. Soud rozhodující o žalobě pro zmatečnost zde vlastně činí to, co mělo být učiněno již v původním řízení [§ 104 odst. 1, § 221 odst. 2 písm. c) OSŘ].

4. Nové rozhodnutí v původní věci

Není-li důvodu k zastavení původního řízení, je třeba v něm znovu rozhodnout o věci samé (§ 235h odst. 2 OSŘ, § 235h odst. 3 OSŘ *a contrario*). Příslušným k takovému rozhodnutí je soud, jehož rozhodnutí bylo zrušeno, což může být podle okolností jak soud první stolice, tak soud odvolací. Jestliže byla zrušena rozhodnutí soudů obou stolic, projedná původní věc znovu nejprve soud první stolice. Učiní tak bez nutnosti dalších návrhů, jakmile rozhodnutí o žalobě nabude právní moci. Soud při novém projednání původní věci postupuje tak, jako by původní řízení vůbec nebylo proběhlo. Účastníci mohou v této fázi svými dispozičními úkony vykonávat vliv na předmět původního řízení při splnění obecných podmínek.

Zákon stanoví, že soud je při novém rozhodování původní věci vázán právním názorem soudu, který rozhodoval o žalobě pro zmatečnost (§ 235h odst. 2 OSŘ *in fine*). Ačkoli to zákon neříká výslovně, lze mít za to, že vázanost právním názorem

se z povahy věci týká pouze závěru o existenci důvodu zmatečnosti.¹³⁶ Může zde nastat jinak celkem výjimečná, i když v daném případě pochopitelná situace, kdy soud nižšího článku soudní soustavy zaváže svým právním názorem soud článku vyššího.

5. Rozhodování o nákladech řízení

V rámci právní úpravy žaloby pro zmatečnost věnuje zákon pozornost také otázce, který soud má rozhodnout o nákladech řízení a ve kterém procesním úseku se tak má stát. Stanovená pravidla celkem odpovídají logice věci. Jestliže řízení o žalobě pro zmatečnost skončilo jinak než zrušením napadeného rozhodnutí, rozhodne soud zároveň o nákladech tohoto řízení (§ 151 odst. 1 OSŘ), neboť o nákladech původního řízení se vyslovilo již napadené rozhodnutí, které zůstává nedotčeno. K náhradě nákladů řízení o žalobě pro zmatečnost bude podle zásady úspěchu ve věci (§ 142 OSŘ) zpravidla zavázán účastník, který žalobu neúspěšně podal. Jestliže řízení o žalobě pro zmatečnost skončilo zrušením napadeného rozhodnutí za současného zastavení původního řízení pro neodstranitelný nedostatek procesních podmínek, rozhodne soud zároveň o nákladech původního řízení i řízení o žalobě pro zmatečnost (§ 235i odst. 2 OSŘ). Zde se zpravidla uplatní zásada zavinění (§ 146 odst. 2 OSŘ) a k náhradě nákladů řízení bude zavázán žalobce, jenž podal žalobu, ohledně které nebyly splněny procesní podmínky, čímž zavinil, že původní řízení muselo být zastaveno. Konečně v případě, že napadené rozhodnutí bylo na základě žaloby pro zmatečnost zrušeno a má dojít k novému projednání, rozhodne soud při novém rozhodnutí původní věci jak o nákladech vzniklých v obou úsecích původního řízení, tak o nákladech řízení o žalobě pro zmatečnost (§ 235i odst. 1 OSŘ *in principio*). Z hlediska obsahu rozhodnutí se zde plně uplatní obecná pravidla.

Tak může dojít k situaci, kdy neúspěšný účastník původního řízení bude zavázán také k náhradě nákladů řízení o žalobě pro zmatečnost, ačkoli mu zmatečnost zrušeného rozhodnutí nelze klást za vinu. Tento účastník sotva mohl ovlivnit, zda v původním řízení byla druhému účastníku odňata možnost jednat před soudem nebo zda ve věci rozhodoval vyloučený soudce. Výsledek rozhodnutí o náhradě nákladů řízení se tak může ve vztahu k tomuto účastníkovi jevit jako nespravedlivý. Tuto nespravedlnost ovšem podle našeho názoru nelze odstranit v rámci mechanismu rozhodování o náhradě nákladů řízení. Zejména nepovažujeme za vhodné řešit tuto situaci pomocí ustanovení § 150 OSŘ, neboť tím by se tíha zbytečně vynaložených

¹³⁶ Bureš, J. in: Bureš, J. – Drápal, L. – Mazanec, M.: op. cit. sub 31, s. 975.

nákladů přenesla na ostatní účastníky, kterým ovšem zmatečnost zrušeného rozhodnutí rovněž nelze klást za vinu. Správným řešením by podle našeho názoru bylo, aby byl neúspěšný účastník původního řízení zavázán k náhradě celých nákladů a aby náklady, které účastníkům vznikly v řízení o žalobě pro zmatečnost, následně požadoval po státu z titulu škody způsobené nezákonným rozhodnutím.

6. Účinky nového rozhodnutí na právní poměry třetích osob

V důsledku původního rozhodnutí, které bylo na základě podané žaloby pro zmatečnost zrušeno nebo změněno, mohou v mezidobí nabýt práva i jiné osoby než účastníci řízení. Takto nabytá práva třetích osob chrání zákon ustanovením podle kterého právní vztahy někoho jiného než účastníka řízení nemohou být novým rozhodnutím o věci dotčeny (§ 235i odst. 3 OSŘ). Také zde se jedná o obecnější problém společný všem mimořádným opravným prostředkům, a proto lze obdobné ustanovení nalézt i v právní úpravě dovolání (§ 243d odst. 2 OSŘ).

Typickým příkladem uvedeného problému je situace, kdy soud v původním řízení rozhodne, že některý z účastníků řízení je vlastníkem určité věci, a tento účastník následně převede své vlastnické právo na třetí osobu. I kdyby bylo původní rozhodnutí nahrazeno novým, na vlastnickém právu této třetí osoby se v důsledku toho nemůže nic změnit. Jestliže totiž bylo vlastnické právo některého z účastníků zjištěno autoritativním rozhodnutím soudu, je třeba chránit toho, kdo spoléhal na správnost takového rozhodnutí, i když se toto rozhodnutí později ukázalo být vadným. Tuto ochranu je třeba poskytnout i za cenu prolomení starobylé právní zásady *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*. Ostatně výjimky z této zásady v zájmu ochrany dobré víry jsou známy i našemu právu hmotnému (§ 486 OZ, § 446 ObchZ). V procesním právu však podle současné právní úpravy není dobrá víra třetích osob rozhodná. I kdyby tedy nabyvatel věci věděl, že původní rozhodnutí trpí vadou, která zakládá důvod zmatečnosti, nemá tato skutečnost na ochranu jeho práv žádný vliv. V tomto ohledu se současná úprava podstatně liší od původního znění občanského soudního řádu, podle něhož nebyla třetí osoba v případě stížnosti pro porušení zákona chráněna ve svých právech tehdy, jestliže jí porušení zákona muselo být známo.

ZÁVĚR

V úvodu této práce vymezil autor její cíl. Tím je snaha o poskytnutí základní charakteristiky žaloby pro zmatečnost jako poměrně nového institutu českého procesního práva a rovněž pokus upozornit na některé výkladové problémy nebo nedokonalosti, které vykazuje stávající právní úprava. Kromě toho se autor snažil vymezit postavení žaloby pro zmatečnost ve vztahu k ostatním opravným prostředkům nejen českého civilního procesu, ale prostřednictvím srovnávací metody také k zahraničním systémům opravných prostředků.

Autor formuloval své závěry průběžně při výkladu konkrétních aspektů žaloby pro zmatečnost. Na tomto místě tedy nezbyvá než tyto závěry shrnout a znovu zopakovat ty z nich, které lze z hlediska zkoumaného institutu považovat za nejvýznamnější. Za zásadní problém současné žaloby pro zmatečnost lze považovat otázku, zda je žaloba pro zmatečnost skutečnou žalobou, tedy procesním úkonem účastníka, kterým se zahajuje samostatné soudní řízení. Po důkladném zkoumání různých aspektů žaloby pro zmatečnost jsme na tuto otázku ve shodě s většinovým názorem odpověděli záporně. Ve světle tohoto závěru se ovšem zvolený název zkoumaného opravného prostředku jeví jako matoucí. Na zodpovězení výše položené otázky potom závisí celá řada jiných odpovědí, například zda je rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost rozhodnutím ve věci samé, jakým způsobem se zakládá účastenství v řízení o žalobě pro zmatečnost, jak mohou účastníci předmětem tohoto řízení disponovat apod.

Ze srovnání české právní úpravy s civilním procesem ostatních států vyplynul především závěr, že podobnost mezi českou, německou a rakouskou úpravou žaloby pro zmatečnost se týká pouze názvu a účelu zkoumaného opravného prostředku, zatímco ve své podstatě a v mnoha detailech se tyto úpravy vzájemně liší. Na jednotlivé rozdíly jsme se snažili poukazovat během celého výkladu.

Máme-li nyní zhodnotit kvalitu současné právní úpravy žaloby pro zmatečnost, potom je třeba konstatovat, že z praktického hlediska nevykazuje tato právní úprava závažnější nedostatky, které by bránily její aplikaci. Případné výkladové obtíže mohou být celkem snadno odstraněny běžnými způsoby sjednocování rozhodovací praxe. Z tohoto hlediska lze uvítat, že rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost lze napadnout odvoláním, přičemž proti rozhodnutí odvolacího soudu je dále přípustné dovolání. Bez této konstrukce by sjednocování výkladu zákona bylo výrazně obtížnější. Na druhou stranu však může takto bohatě pojatá možnost opravných prostředků oddálit konečné vyřešení věci.

Z výhrad k současné právní úpravě je třeba na tomto místě znovu zopakovat především zařazení důvodů zmatečnosti spočívajících v neodstranitelném nedostat-

ku procesních podmínek do ustanovení § 229 odst. 1 OSŘ, přičemž mnohem vhodnější by podle našeho názoru bylo zařazení těchto důvodů zmatečnosti do ustanovení § 229 odst. 2 OSŘ. Dále jsme přesvědčeni, že důvod zmatečnosti spočívající v nedostatku procesní subjektivity a důvod zmatečnosti spočívající v nerespektování překážky věci zahájené nemají rozumný praktický význam, a proto by bylo možno uvažovat o jejich vypuštění ze zákonného výčtu. Naopak se přikláníme k názoru, že by bylo žádoucí zvýšit ochranu účastníků řízení před porušením pravidel o věcné příslušnosti soudu a před porušením zásady veřejnosti soudního řízení. Obě tato pochybení mají výrazný ústavněprávní rozměr, přičemž občanský soudní řád proti nim dostatečnou ochranu neposkytuje. Stojí za zvážení, zda by vhodným prostředkem této ochrany nemohla být žaloba pro zmatečnost. U důvodu zmatečnosti spočívajícím v trestném činu soudce nebo přisedícího by bylo vhodné stanovit postup soudu v případě, že o trestném činu soudce nebo přisedícího nebylo dosud rozhodnuto v trestním řízení. Skutková podstata tohoto důvodu zmatečnosti by i jinak mohla být poněkud upřesněna. V oblasti řízení o žalobě pro zmatečnost by měl zákon umožnit spojení řízení, jestliže účastník uplatnil v žalobě různé důvody zmatečnosti, které zakládají příslušnost jak soudu okresního, tak soudu krajského. Zákon by měl výrazněji odlišit případy, kdy se žaloba pro zmatečnost zamítá bez věcného přezkumu, od případů, kdy se zamítá pro nedůvodnost. Tento nedostatek sice není zásadní, avšak celkem zbytečně snižuje přehlednost a vnitřní logiku tohoto procesního institutu. Znovu opakujeme také výhradu k tomu, že současná úprava umožňuje, aby manželství bylo rozvedeno, prohlášeno za neplatné nebo za neexistující zmatečným rozsudkem, aniž by byla účastníkům dána možnost se proti této zmatečnosti bránit. V situaci, kdy manželé neuzavřeli dosud jiné manželství, není tato konstrukce odůvodněná.

Autor si samozřejmě klade také otázku, jak dalece se nová právní úprava osvědčila v praxi a zda skutečně představuje zlepšení ve srovnání s předchozím stavem, kdy bylo možno zmatečnost namítat výlučně pomocí dovolání. Ohledně této otázky však žádný jednoznačný závěr formulovat nehodlá. Pět let účinnosti nové právní úpravy je příliš krátká doba na to, aby bylo možno na položenou otázku odpovědět. Navíc je pro takový závěr třeba podrobných statistik a analýz praktického fungování tohoto procesního institutu, které autor nemá k dispozici. Místo odpovědi na položenou otázku by autor na závěr této práce chtěl vyslovit názor, že není ani tak podstatné, za pomoci kterého konkrétního opravného prostředku jsou zmatečností vady napravovány, jde spíše o to, aby tato náprava byla účinná, pro účastníky dostupná a pokud možno včasná. Zároveň by však tato možnost nápravy neměla příliš narušovat zásadní důvěru veřejnosti v pravomocně nastolený právní stav.

Tím se ovšem znovu dostáváme k dávnému rozporu, na který jsme poukázali na samém začátku této práce.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Arbeit befasst sich mit der Nichtigkeitsklage im tschechischen Zivilprozessrecht. Sie setzt sich zum Ziel, nicht nur den Wortlaut der geltenden Zivilprozessordnung auszulegen, sondern auch die Rechtsnatur der Nichtigkeitsklage und ihre historischen Wurzeln tiefer zu analysieren. Dabei wird in hohem Maße auch das deutsche und österreichische Recht berücksichtigt, denn in Deutschland und Österreich hat dieses Prozessinstitut eine lange Tradition.

Im ersten Kapitel wird die Nichtigkeitsklage und ihre Stellung und Aufgabe im tschechischen Rechtsmittelsystem allgemein charakterisiert. Der Autor beschreibt den Widerspruch zwischen der Forderung nach Stabilität rechtskräftiger Entscheidungen und der Forderung nach ihrer Richtigkeit. Er stellt sich die Frage, ob die Nichtigkeitsklage eine wirkliche Klage ist, oder vielmehr ein Rechtsmittel im weiteren Sinne. Ferner weist er auf die Merkmale hin, durch welche sich die Nichtigkeitsklage von anderen tschechischen Rechtsmitteln unterscheidet.

Im zweiten Kapitel werden verschiedene Rechtsmittelsysteme verglichen. Zuerst wird die historische Entwicklung der außerordentlichen Rechtsmittel in den böhmischen Ländern dargestellt, von der josephinischen Allgemeinen Gerichtsordnung bis zu den letzten Novellen der gegenwärtigen Zivilprozessordnung. Weiter vergleicht der Autor die Rechtsmittelsysteme einiger europäischen Staaten: außer dem deutschen und österreichischen auch das von Frankreich, Italien, Russland und Polen.

Im dritten Kapitel werden die Bedingungen der Zulässigkeit der Nichtigkeitsklage behandelt. Der Autor analysiert die Klagslegitimation der Parteien des Vorprozesses und die damit verbundenen Fragen der Beschwer, Streitgenossenschaft und Nebenintervention. Vom Gesichtspunkt der objektiven Zulässigkeit befasst sich der Autor mit der Statthaftigkeit und Befristung der Nichtigkeitsklage. Eine besondere Aufmerksamkeit wird dem Problem der Scheinrechtskraft gewidmet.

Das vierte Kapitel behandelt die einzelnen Nichtigkeitsgründe. Der Autor teilt die Nichtigkeitsgründe in zwei große Gruppen: diejenigen, die auf dem Mangel der Prozessvoraussetzungen beruhen, und diejenigen, die Verstöße gegen die Mindestvoraussetzungen für eine gerechte Entscheidung darstellen. Er stellt sich weiter die Frage, ob die gesetzliche Aufzählung der Nichtigkeitsgründe eine erschöpfende ist und ob sie um weitere Tatbestände erweitert werden sollte. Bei jedem einzelnen Nichtigkeitsgrund werden seine Natur, Geschichte, Merkmale und Probleme der praktischen Anwendung analysiert. In diesem Kapitel liegt der Schwerpunkt der ganzen Arbeit.

Im fünften Kapitel befasst sich der Autor mit prozessualen Aspekten der Nichtigkeitsklage. Es wird vor allem untersucht, inwieweit der Nichtigkeitsprozess ein relativ selbstständiges und vom Vorprozess unabhängiges Verfahren ist. Man behandelt weiter das Problem des Parteibegriffs im Nichtigkeitsprozess, die Erhebung der Nichtigkeitsklage und deren notwendigen Inhalt, die Dispositionsmöglichkeiten der Parteien, sowie den normalen Verlauf des Nichtigkeitsverfahrens.

POUŽITÁ LITERATURA

a) Komentáře

1. *Bureš, Jaroslav – Drápal, Ljubomír – Mazanec, Michal:*
Občanský soudní řád. Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2001
2. *Fasching, Hans W.:*
Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, III. und IV. Band, Manz, Wien 1971
3. *Handl, Vladimír – Rubeš, Josef a kol.:*
Občanský soudní řád, Komentář, I. a II. díl, Panorama, Praha 1985
4. Münchner Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 2, 2. Auflage, C. H. Beck, München 2000
5. *Rubeš, Josef a kol.:*
Komentář k občanskému soudnímu řádu, díl první, Orbis, Praha 1957
6. *Winterová, Alena:*
Občanský soudní řád, 1. vydání, Linde, Praha 2003
7. *Zöllner, Richard a kol.:*
Zivilprozessordnung, 23. Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln 2002

b) Učebnice a monografie

8. *Bureš, Jaroslav – Drápal, Ljubomír:*
Dovolání podle občanského soudního řádu, C. H. Beck / SEVT, Praha 1994
9. *Fasching, Hans W.:*
Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts, Manz, Wien 1990
10. *Fiala, Josef:*
Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, Monographia, roč. XXI/1974, Universita Karlova, Praha 1974

11. *Ficová, Svetlana:*
Systém opravných prostředků v civilním procese, Manz, Bratislava 1998
12. *Füger, J. – Wessely, J. – Aigner, J.:*
Gerichtliches Verfahren in Streitsachen, 8. Auflage, Manz, Wien 1886
13. *Hora, Václav:*
Československé civilní právo procesní, díl III, Praha 1947
14. *Hora, Václav:*
Odvolání podle rakouského civilního řádu soudního, Praha 1915
15. *Jauernig, Othmar:*
Zivilprozessrecht: ein Studienbuch, C. H. Beck, München 2002
16. *Klein, Franz – Engel, Franz.:*
Der Zivilprozess der Kulturstaaten. Das Zivilprozess Österreichs, J. Bensheimer, Mannheim – Berlin – Leipzig 1927
17. *Schelleová, Ilona:*
Český civilní proces, Linde, Praha 1997
18. *Schönke, A.:*
Zivilprozessrecht. Eine systematische Darstellung, R. v. Deckers Verlag, Berlin 1943
19. *Steiner, Vilém:*
Občanské právo procesní v teorii a praxi, Orbis, Praha 1975
20. *Treušnikov, M. K. a kol.:*
Гражданский процесс. Учебник, ООО Городѣц-издат, Москва 2003
21. *Winterová, Alena a kol.:*
Civilní právo procesní, 1. vydání, Linde, Praha 1999

c) Články

22. *Beglinger, Michael:*

Rechtskraft und Rechtskraftdurchbrechung im Zivilprozess, Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins, roč. 1997, s. 589

23. *Bulín, Hynek:*

Odnětí možnosti jednat před soudem jako důvod dovolání (K výkladu ustanovení § 237 písm. f) obč. soudního řádu), Právní praxe, roč. 1995, č. 10, s. 623

24. *Češka, Zdeněk:*

Nepřípustnost obnovy řízení podle § 199 o. s. ř., Socialistická zákonnost, roč. 1957, s. 295

25. *Hrdlička, Jindřich:*

Jsou pravomocná konstitutivní rozhodnutí nezrušitelná?, Právník, roč. 1969, č. 6, s. 447.

26. *Hrdlička, Jindřich:*

Obnova v soustavě mimořádných opravných prostředků v občanském soudním řízení, Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, roč. 1971, č. 3, s. 137.

27. *Kozel, Roman:*

Mimořádné opravné prostředky podle OSŘ do r. 1991 a nyní, Právní rozhledy, roč. 1999, č. 3, s. 42

28. *Kozel, Roman:*

Problematická ustanovení OSŘ, Právní rádce, roč. 1994, č. 3, s. 14

29. *Lišková, J.:*

Právní moc s otazníkem, Právní rádce, roč. 1999, č. 2, s. 35.

30. *Novotná, Tereza:*

Několik poznámek k žalobě pro zmatečnost, Soudní rozhledy, roč. 2002, č. 5, s. 157

31. *Steiner, Vilém:*

Účinky konstitutivního rozhodnutí se zřetelem k řízení před státním notářstvím,
Právník, roč. 1968, č. 3, s. 225.

32. *Winterová, Alena:*

Bureš, J. – Drápal, L.: Dovolání podle občanského soudního řádu (recenze),
Právní praxe, roč. 1994, č. 10, s. 623